

אסיפת אמרי"ם

ליקוט דברי תורה דברי התעוררות
ומאמרים מספה"ק לפרשת השבוע

אמרות טהורות וסיפורי צדיקים
המעוררים לעבודת השי"ת

ראש השנה - תשפ"ז

קונטרס זה
נערך ונאסף ע"י
אחד מבני החבורה
למען זיכוי הרבים

בכל עיני קונטרס זה
להערות והערות
ניתן לפנות למייל

R5708580@gmail
kolmenachem12@gmail.com

ראש השנה

האבודרהם כותב: הטעם שיום הדין נקבע בא' בתשרי שהוא תחילת השנה ולא בסופה: לפי שזה היום שנברא אדם הראשון כמבואר בפסיקתא, שעה ראשונה: עלה במחשבה, שעה שניה: נתייעץ עם מלאכי השרת, שעה שלישית: כנס עפר, ברביעי: גבלו, בחמישי: רקמו, בשישי: עשאו גולם, בשביעי: זרק בו נשמה, בשמיני: הכניסו לג"ע, בתשיעי: נצטוו שלא לאכול מעץ הדעת, בעשירי: סרח – אכל מעץ הדעת, באחד עשר: נידון, בשעה השנים עשר: יצא בדימוס. ולפי שאדה"ר יצא בשעה זו בדימוס פסק דין של הצלה וחסד, אמר ה' עתידים בניך לעמוד לפני בדין ביום זה ויוצאים בדימוס זכאים.

הרמב"ם כתב טעם אחר: שלא מידת בו"ד כמידת הקב"ה, בו"ד דן את אוהבו בשעת רצונו, ואת אויבו בשעת כעסו, והקב"ה דן את כל העולם בשעת רצונו בחודש תשרי, שיש בו מועדים ומצוות הרבה, שופר, יו"כ, סוכה, לולב ד' מינים.

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע מביא בשם ה"חידושי הרי"ם" זי"ע: בראש השנה העיקר הוא עין טובה, שכל אחד יהיה לו עין טובה לחבירו, וזה הרמז במה שאיתא בגמ' [ר"ה כה.]. א"ל רבי לרבי חייא זיל לעין טב וקדשיה לירחא ושלח לי סימנא דוד מלך ישראל חי וקים שנראה מזה שעיקר קידוש החודש, התחדשות הירח, הוא על ידי עין טובה.

הרה"ק ה"שפתי צדיק" זי"ע כותב: בשם האר"י ז"ל יום א' עיקר המשפט עניני נשמה לבקש רחמים רק על צרכי הנשמה, וביום ב' משפטי עניני גוף. מוסיף על זה ה"יערות דבש": ומכיוון שהא בהא תליא, לכן הם נחשבים כ'יומא אריכתא'.

בשם ה"חידושי הרי"ם" זי"ע שאמר בשם הבעש"ט הק' זי"ע: אם העולם היו יודעים כמה טוב להיות בראש השנה בביתו, לא היה אפילו מנין אצל הרבי, אך כתיב [משלי יד כח] 'ברוב עם הדרת מלך', משום זה מדה הוא מן החסידים שמבטלים את עצמם, כדי שיהיה הדר לפני השי"ת.

ב"אמרי פינחס" מביא בשם הרה"ק רבי פינחס מקוריץ זי"ע שאמר: ראש השנה הוא הראש של השנה, בסוד עולם שנה נפש, וכיון שהוא ראש, צריך אדם להיות אצל ראש הדור, לכן המנהג לנסוע על ר"ה לרבו.

הרבי ה"לב שמחה" זי"ע כותב: יום טוב של ראש השנה תקנו ב' ימים גם בארץ ישראל, לא כשאר ימים טובים שב' ימים רק לבני חו"ל, והגיד כ"ק אאמוז"ל שבר"ה ב' ימים לכל כדי לאחד את כולם באחדות, ואולי י"ל עפ"י דא"י ב' ימי ראש השנה כנגד אנכי וגו' וכנגד לא יהיה לך וגו', לכן שניהם ימים טובים דב' דברות הראשונות מפי הגבורה שמענום, ולא שכחנום, וזה יום הזכרון לזכור את השי"ת.

רה"ק רי"מ מראחמסטריווקא זי"ע סיפר, ששמע מהרה"ח ר' שלמה פריימן ז"ל, שהרה"ק רבי מרדכי מקאזמיר זי"ע היה דרכו לביל ר"ה בעת עריכת ה"שולחן הטהור" לומר ד"ת, ובאמצע אמירתו היתה צורתו משתנית לפתע, והיה אומר: "מלכותא דרקינא כעין מלכותא דארעא, והנה נוהג שבעולם הוא, שבזמן שממליכים מלך חדש, אזי 'והנחה למדינות עשה', והרי הוא מתיר אסורים, ומחלק מתנות חינם, ועושה טובות לנתיניו, ועתה ביום הדין הזה ממליכים אנו אותך על כל העולם, ובכן מבקשים אנו ממך: אנא, תן מתנת חינם, בני חיי ומזוני, ישועות ורפואות, לבני ישראל שבכל העולם כולו". ומהשתנות צורתו בעת אמירה זו, ומאופן אמירת הדברים, היה נופל פחד גדול על כל העומדים שם...

סליחות לערב ר"ה

הרה"ק המהר"י מווארקא זי"ע פירש: "שופט כל הארץ ואותנו במשפט יעמיד" - העצה שאותנו במשפט יעמיד, שתעמידנו למעשה במשפט שנהיה אנחנו השופטים ונהיה למעלה מכל משפט...

ה"שם משמואל" זי"ע כותב: ויש לומר סמך למנהגנו להרבות בער"ה בסליחות, שהטעם פשוט שאם לא עכשיו אימתי, כי עתה הוא היום האחרון בשנה ובו ראוי לתקן כל השנה, ובעבור זה יפעם לב האדם וקורא ממיצר.

אם סררו כפרה מרוב עיתים וימים:

כשביקש הרה"ק ה"קדושת ציון" מבאבוב ז"ע – הי"ד לעורר את צעירי הצאן ואנ"ש לבל יבלו את זמנם בקריאת עיתונים וכתבי עת, היה רגיל לומר: זהו שאומרים אנו בסליחות 'אם סררו כפרה מרוב עיתים וימים', כלומר אם ראית אצל בני ישראל שבמקום ללמוד תורה בחשק ובהתלהבות, במקום לקיים מצוות ולקבל עול מלכותו יתברך, רגילים הם בדברים אחרים, וסוררים הם כפרה להשליך מעליהם את עולו יתברך, אין זאת אלא 'מרוב עיתים וימים' – מחמת רוב קריאתם ימים ולילות במכתבי ה'עיתים' ובעיתונים ה'יומיים', כי קריאת העיתונים מכלה את הזמן היקר ופוגמת את קדושת איש ישראל, עד שלפעמים שוכח בכלל מהי תכליתו בעולמו.

ערב ראש השנה

כתב הטור או"ח סי' תקפ"א: נוהגים באשכנז להתענות כולם בערב ראש השנה, וסמך לזה ממדרש ר' תנחומא: ...משל למדינה שחייבת מס למלך ולא נתנו לו, בא אליה בחייל לגבות. כשנתקרב אליה בעשרה פרסאות יצאו גדולי המדינה לקראתו ואמרו לו אין לנו מה ליתן לך. הניח להם שליש. כיון שנתקרב יותר יצאו בינוני העיר לקראתו, הניח להם שליש השני. כשנתקרב יותר יצאו כל בני העיר לקראתו והניח להם הכל.

כך המלך זה הקב"ה, בני המדינה אלו ישראל, שמסגלים עוונות כל השנה. ערב ראש השנה הגדולים מתענים ומוותר להם שליש עוונותיהם, בי' ימים בינונים מתענים ומוותר להם ב' שלשים, ביום הכפורים הכל מתענים ומוותר להם הכל ...

כתב ה"בית יוסף": ואיכא למידק על המדרש, דאם כן ערב ראש השנה חשוב כיום הכפורים, שהרי הוא מתכפר בו שליש העונות כמו יום הכפורים, והוא חשוב כמו כל ט' ימי תשובה, שהרי בכל ט' ימי תשובה אינו מתכפר אלא שליש, ובערב ראש השנה לבדו מתכפר שליש?

ויש לומר, דשליש הראשון קל להתכפר, ושליש שני קשה יותר, ושליש האחרון קשה מכולם.

ה"טורי זהב" הקשה: על לשון המדרש, למה אמר

"בעשרת ימי תשובה בינונים מתענים ומוותר להם שני שלשים", והלא אין מוותר להם אלא שליש? שהרי על השליש הראשון כבר ויתר ערב ראש השנה? וכן מה שכתב שביום הכפורים מוותר להם הכל, והלא אף שם אינו מוותר אלא על שליש, שהרי על שני השלשים האחרים כבר ויתר בערב ראש השנה ובעשרת ימי תשובה?

אלא, יישוב הט"ז, מה שאמר המד' שבערב ר"ה מוותר להם שליש, אין הכוונה שהוא מוותר לגמרי, אלא רק מעבירו מן החשבון, אולם אין עוונות אלו נמחקים אלא תלויים ועומדים בתנאי שאם לא יזכו אחר כך ליתור על השליש השני, דהיינו שיעשו עוונות ולא יבקשו תשובה גמורה – אזי יהיה נחשב גם השליש הראשון התלוי ועומד, וכן בשליש השני שבעשרת ימי תשובה הקב"ה מעבירו מלפניו, אך עדיין לא מוותר לגמרי. רק ביום הכפורים נמחל לישראל לגמרי, ולא בדרך העברה, וזו מעלתו היתירה והייחודית של יום הכפורים.

וכל זה – הטעים הט"ז – מפורש בפסוק: "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו", שבו ביקש הקב"ה להורות לנו את מעלת יום הכפורים על פני הכפרות הראשונות, שהם לא היו אלא בדרך של העברה ותליה, מה שאין כן ביום הזה "לפני ה' תטהרו" – לגמרי! טהרה מוחלטת!

הקשה ה"מגן אברהם": הלא במדרש נאמר שבערב ראש השנה רק הגדולים מתענים, ומדוע נהגו בזמנינו שהכל מתענים, אפילו תינוקות, ולכאורה נראה הדבר כיוהרא, כאילו כולנו חושבים עצמינו לגדולים? ואמנם, ה"בית יוסף" תירץ שבדבר של צער הרוצה יכול לעשות עצמו גדול, אולם ה"מגן אברהם" הקשה עליו, שהרי הוא עצמו לא פסק כן לענין תענית של גשמים [בסימן תקע"ה]? והוא מיישב, שיש חילוק בין המתענה על צרת הציבור, שאם אינו ראוי לכך הרי זה כיוהרא, אבל כאן, שכל אחד מתענה על עוונותיו, והרי יש המתענים על עוונותיהם יותר מזה, על כן אין זה נראה כיוהרא. ועיין עוד באחרונים – ה"חתם סופר", וה"ישועות יעקב" שתירצו כמה תירוצים.

רבה של קוטנא בספרו שו"ת "חסדי אבות" [סי' טז] כותב: כי ה"שפת אמת" זי"ע היה מתענה בערב ר"ה, באומרו: "וכי מה אעשה? הרי מחזיקים אותי לגדול..."

ה"מגן האלף" בסימן תקפא סק"א כותב בשם ספרי יראים: על ידי התשובה ודברי הווידי [בערב ר"ה] הרי הוא כדין 'מודה בקנס', ואחר כך – בראש השנה – 'באו עדים', דקיי"ל שפטור.

בטור [או"ח סי' תקפא] שבערב ראש השנה מגלחין זקנם. והטעם – אומר ה"חידושי הרי"ם" זי"ע: משום ששס"ה ימים בשנה הם כנגד שס"ה לא תעשה שבתורה [מכות כג:], וכל יום הוא כנגד לא תעשה אחר, וערב ראש השנה הוא כנגד הלאו של ולא תשחית את פאת זקנך. ובזמנים הקודמים היו יודעים באיזה מקומות בזקן הם הפאות, והיה מצוה לגלח שאר השערות של הזקן ולהניח הפאות של הזקן, שיהיו ניכרין, ובזה היה מתקיים הציווי הלא תעשה של לא תשחית, אבל עכשיו אסור, משום שאין אנו מכירין ויודעין איזה הם הפאות של הזקן.

ה"חתם סופר" זצ"ל, נתן טעם למה נהגו באשכנז לאפות את החלות מר"ה עד הושענא רבא בצורות עגולות ולא קלועות לאורך כבשאר ימות השנה. כי דבר עגול אין לו סוף וסיום, סימן טוב הוא לאריכות ימים בלי גבול, ובכדי לעשות פועל דמיוני לחזק את הסגולה במשנה תוקף נהגו כן בנ"י.

עה"כ 'והיה לפנות ערב ירחץ במים' – אומר הרה"ק ה"תפארת שמואל" מאלכסנדר זי"ע: אולי 'לפנות ערב' – הוא חודש אלול סוף השנה, כאשר ערב הוא סוף היום, ואזי 'ירחץ במים' – הוא התורה הק' אין מים אלא תורה. כי הטהרה הגדולה הוא התורה הק' כמ"ש אדמו"ר הק' הזקן מוורקא בלשוה"ק: די גרעסטע טהרה איז די גמרא, וזהו 'ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים' – כמ"ש בתקו"ז 'ירח ימים' דא אלול, היינו שכל החודש יהיה בחינת ימים, שישים לילות כימים בתורה ותפילה.

הגר"א בפירושו לספר יונה [ג ג] נותן טעם למה שמפסיקין לתקוע בערב ר"ה. שהרי אחז"ל לגבי טיטוס שנענש ונכנס יתוש לחוטמו והיה מנקר במוחו, וכאשר מצא נפח שקול מלאכתו הפסיק את קול ניקור המוח – ציוה שיבוא לפניו, אך הועיל זאת רק לשלושים יום, ותו לא, כיון דדש דש [גיטין נו:]. הוא הדין והוא הטעם לגבי תקיעת שופר, אם ברצוננו שהתקיעות של ר"ה יעוררו

אותנו, צריכים אנו להפסיק ולא לתקוע בער"ה אחר חודש שלם שתקענו, כי זולת כן כיון דדש דש ולא יועילו קולות השופר בראש השנה לעוררנו.

מו' רה"י שליט"א אמר בשם הרה"ק רבי צדוק הכהן זי"ע: שכל מימרא בש"ס קשור בפנימיות הענין למסכתא הנשנה בה, בראש השנה שנינו [י.] לגבי דיני ערלה 'יום אחד בשנה חשוב שנה' ולר"מ אם נקלט יום אחד בשנה שעברה מתמעטת שנה אחת ממנין שני ערלה, ובפנימיות הרי גם בלב יש ערלה, ויום אחד בסוף שנה חשוב שנה לגביו הוא שאפשר לתקן כל השנה ולהתרומם בזה היום, וזה ענין של מיעוט ערלה על ידי הסרת ערלת הלב, וזה השייכות למס' ר"ה, אבל יש בה תנאי שם בסוגיא שצריך שיהיה נקלט ביום הזה, וה"ה לענינו שיוכל לקלוט חשיבות הזמן ולהתעורר ולתקן כל השנה כולה אבי"ר.

הגה"ח רבי שמאי גינזבורג זצ"ל משב"ק של הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע סיפר: כי פעם בערב ראש השנה, בא יהודי ספרדי אל הרבי זי"ע, ובידו... משלוח מנות. קיבל הרבי את משלוח המנות ואמר: "הפרי חדש היה רב בירושלים".

לא הבינו המקורבים את דברי הרבי, עד שמצאו כי הגאון בעל "פרי חדש" כותב בהלכות ראש השנה [סימן תקפא] וז"ל: "ונוהג אני לשלוח מנות וכו' בערב ראש השנה, כדכתיב [נחמיה ח] לכו אכלו משמנים ושתי ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדונינו..."

תכלה שנה וקללותיה תחל שנה וברכותיה:

ידוע מאמר חז"ל שהקב"ה מקיים כל התורה. ושאל הרה"ק מרוז'ין זי"ע: איך שייך אצל הקב"ה הענין של "סור מרע ועשה טוב"?

ברם, כאשר הקב"ה מסיר את הצרות והתלאות מעם ישראל, הוא מקיים בזה סור מרע, וכאשר זוכר בישראל טובות, ומצמיח ישועות ובורא רפואות לעם עולם, אז מקיים "ועשה טוב", דאין לך עשייה טובה מזו. וזה שאנו מבקשין "תכלה שנה וקללותיה תחל שנה וברכותיה" בחי' סור מרע ועשה טוב.

התרת נדרים

הרה"ג החסיד מו"ה יוסף מדילאטיטש ז"ל מחסידי הרה"ק ר' משה מקוברין, פעם אחת בערב ראש השנה

היה אומר התרת נדרים כנהוג, וכשבא לתיבות אלו: "ואין אני תוהה חס ושלום על קיום המעשים טובים ההם שעשיתי", הפסיק ואמר לעצמו לא ידעתי איזה מעשים טובים עשיתי אין זה כי אם טעות הוא, ורמז להביא סידור אחר והביאו לו וגם שמה ראה שכתוב בזה הלשון, וגעה בבכיה ואמר כי זה לא יכול להיות מה מעשים טובים יש בי, עד שאמרו לו אולי משגה הוא ונח דעתיה...

הרה"ק ה"אהבת ישראל" מויז'ניץ זי"ע היה מרגלא בפומיה, שלכן נקרא ראש השנה בשם "יום הזכרון" - לפי שצריך אדם לזכור כל השנה את כל מה שקיבל ע"ע בימים הקדושים.

הגה"ק רבי שלמה קליגר זצוק"ל, אומר מה טעם למנהג התרת נדרים בערב ראש השנה דוקא: במזמור הנאמר בליל ראש השנה נאמר "מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו" - דהיינו מי יזכה כשיבוא הקב"ה עמו בדין, יהיה הוא עולה בהר ה' ולא שהשי"ת יצטרך בביכול להשפיל עצמו למטה אליו. ומי שיזכה לעלות בהר ה' ואין הקב"ה משפיל עצמו אליו, כי אז "ישא ברכה מאת ה' וצדקה מאלקי ישעו" - שיוכל בנקל לקבל ברכה ורחמים מאתו ית', וממילא ייקל עליו לזכות בדין.

והנה אחד מה"תנאים" כדי לעלות בהר ה' הוא: "לא נשבע למרמה" - לכך נוהגים להתיר הנדרים בערב ראש השנה, להכין נפשנו להיות ראויים לעלות בהר ה' ולזכות לקבל ברכה ורחמים מאת ה'.

הש"ך עה"ת [מגורי האר"י] כותב עה"פ 'איש כי ידור נדר וגו' 'לא יחל דבר ו ככ ל' הם ס"ת אלול, ומכאן רמז למנהג עשית התרת נדרים בחודש אלול.

אמר על כך הרה"ק רבי צבי מליסקא זי"ע: הנה לפי הרמז היה אפשר להתיר הנדרים במשך כל החודש, אולם לפיכך נרמז דבר זה דוקא ב"סופי תיבות", לומר לך כי היתר הנדרים הוא דווקא בסוף החודש... בערב ראש השנה.

לשנה טובה

אמר הרבי מלובלין זי"ע [בתהלים זכרון זאת]: כי על ידי הריעות של ישראל בליל ראש השנה אשר אחד אומר לחבירו גוט יום טוב, ולשנה טובה תכתב, עומד הקב"ה מכסא דין ומעלה מדת הדין. ובזה פירש מאמר הכתוב:

'עלה אלקים בתרועה ה' בקול שופר' - כי תרועה לשון ריעות, היינו שבאותו ריעות שמברכין בני ישראל אחד לחבירו בליל ראש השנה נעלה מדת אלקים שהוא מדת הדין מעל כסא הדין, וה' - לישוב על כסא רחמים בבחינת הוי' שהוא מדת הרחמים, הוא בקול שופר.

הרה"ק ה"צמח צדק" מליובאוויטש זי"ע אומר: יש שני מלאכים שמלוים את האדם, ואלו המלאכים שומעים איך שכ"א ואחד אומר לחבירו בליל ר"ה אחר תפלת ערבית: לשנה טובה תכתב ותחתם בטוהר לב, ואח"כ עולים אלו המלאכים למעלה והמה מליצי יושר להתחנן ולפעול שנה טובה ומתוקה.

בספה"ק "ישרש יעקב" מהרה"ק רבי יעקב יהודה מנאדרזין זי"ע כותב: הנה בראש השנה אומר כל אחד לחבירו "לשנה טובה תכתב ותחתם לאלתר לחיים טובים" ולהבין איך שייך בזה ברכה, והלא הכל בדין ובמשפט. אמנם כוונת הדברים הוא כן, שכל אחד אומר לחבירו ונותן לו עצה טובה, שיקבל על עצמו שבשנה זו ייטיב את מעשיו, וזה "לשנה טובה תכתב ותחתם", היינו שתכתוב ותחתם את עצמך שבשנה זו ייטיב מעשיך, ועל ידי שהוא מקבל עליו, נחשבה הקבלה לעשייה, ואז ממילא "לאלתר לחיים טובים".

ברכת שהחיינו

שואל ה"חידושי הרי"ם" זי"ע: מה טעם אין מברכין שהחיינו בשבת כשם שמברכין ביו"ט? ומתוך: כיון שמקדושת שבת נשאר רושם אף לימות החול שאחריה, נמצא שאין השבת שלאחריה נחשבת כחידוש ושינוי, ועל כן אין לברך שהחיינו.

ואכן, כתב האבודרהם, שהטעם שאין מברכין שהחיינו בשבת, הוא משום שאין מברכין שהחיינו אלא רק על דבר המתחדש לאחר שלושים יום ואילך.

ומוסיף: שמטעם זה אין מברכין שהחיינו בכל ראש חודש על אמירת הלל, שהרי בין חודש אחד למשנהו לא חלפו שלושים יום, ולכן אין זה נחשב מזמן לזמן.

בספר "זקן אהרן" מהרה"ג וכו' ר' אהרן וואלקין זצ"ל אבד"ק פינסק [ח"א סי' י] מביא קושיא על מ"ש האבודרהם הטעם דאין מברכין שהחיינו בכל ראש חודש על אמירת הלל, משום דבין חודש לחודש לא עבר זמן של שלושים יום, לכן לא חשיב מזמן לזמן.

התקיעות, שמא ח"ו יצא מפיו דבר שאינו הגון ודבריו יעשו רושם לכל השנה. "ולכן אין לאדם בר"ה כי אם בללות כל היום בתורה ובתפילה גם אחר הסעודה".

ב"זר זהב" להרה"ק מסטריקוב זי"ע כתב שהיה מזרח את תלמידיו כמעט בכל שנה בר"ה, שראוי לאדם להרגיל את עצמו בריש שתא להרבות באהבת רעים ולהסיר כל שנאה וטינא שבלב עיי"ש.

ובאחד השנים הוסיף עוד, דהסימנים שאיתא בגמרא ובפוסקים אינם מיני מטעמים טובים ומתוקים, רק שנמצא בשמם איזה רמז לסימן טוב, כגון כרתי וסילקא וכיו"ב, וכמו"כ סימנא מילתא לאהוב לכל איש מישראל אפילו למי שכל השנה כולה אינו אהוב עליו, ובכך יזכה לשנה טובה ומתוקה בכל עניינו, ואולי יזכה עוד שגם בכל השנה ישרור ביניהם אהבה ואחווה, ויעשו כולם אגודה אחת.

ה"שפת אמת" [תרל"ב] כתב טעם אודות הצורך להדר אחר סימנים אלו, וביאר שזה משום שבראש השנה אין מבקשים על עניני העולם הזה (כפי שמבואר בזה"ק ובתקונים), אלא רק מבקשים "תן פחדך" "ותמלוך" וכו', מאחר ואין אנו מבקשים מפורש על עניני העוה"ז, על כן אנו מרמזים עליהם, כי באופן שכזה של סימן ורמז בלבד, אנו רשאים לבקש, כי כך רצונו יתברך ולשם כך נבראו רמזים אלו.

בס' "קדושת נפתלי" כתב: הטעם שאוכלים דבש בר"ה: **דבש** הוא נוטריקון **ש'ימה ד'מעתי ב'נאדך** [תהלים נו], ואמר שלפעמים הקב"ה רוצה לכתוב טוב על ישראל והשטן מייבש את הנאד של הדיו, וזה שאמר דוד המלך ע"ה: **שימה דמעתי בנאדך** – שתשים הדמעה תחת הדיו, 'הלא בספרתך' – ובאופן זה שתכתבנו בספר החיים.

בשם הרה"ק מקוריץ זי"ע שאמר בדרך צחות: כי דבש הוא מאכל שוטים, ובאכילתו מרמזים אנו שמוטב להיות כשוטים 'ואל יהי רשע שעה אחת לפני המקום' ...

בשם הרה"ק מבולז'וב ה"צבי לצדיק" זי"ע: אוכלים תפוח בליל ר"ה משום שתפוח ר"ת: **ת** גלון **פ** תגמין **ו** תימרון **ח** ידושה. ומבואר בזה"ק דכל המחדש

ומקשה השואל שם: דא"כ יחוייב לברך שהחיינו באמירת הלל בחג הסוכות דכבר עבר יותר משלושים יום מחודש אלול, דהרי בראש השנה אין אומרים הלל? והרבי ה"אמרי אמת" זי"ע תירץ: דהנה איתא בר"ה השני מתקיע, ובשעת ההלל הראשון מקרא את ההלל, ומפרשים שם – בשעת ההלל ובשעת הרגלים. והקשה אביו ה"שפת אמת" זי"ע אמאי לא אמר בפירוש ובשעת הרגלים, ותי' דלעולם קאי ובשעת ההלל על ראש השנה, דבאמת היו צריכים לומר גם בראש השנה, והטעם דאין אומרים הוא משום שספרי חיים וספרי מתים פתוחים, ולעתיד כשיחיו המתים ויהיה רק חיות, יאמרו הלל, לכן שפיר גם ראש השנה נחשב לשעת ההלל. ולפי"ז א"ש למה אין מברכין שהחיינו בסוכות על הלל, דכיון שגם ר"ה נקרא שעת ההלל, א"כ לא עבר משעת ההלל שלוש יום.

סימנים

אמר אביו: השתא דאמרת סימנא מילתא היא, יהא רגיל אינש למיכל ריש שתא קרא ורוביא כרתי סילקא ותמר. [כריתות ו. הוריות יב.]

וכך מובא להלכה ב"שולחן ערוך" [תקפג א] וכתב ה"שערי תשובה" בשם "אליה רבה" ו"מחזיק ברכה", שגם בליל שני של ר"ה יעשה כן.

ואולם ב"בני יששכר" כתב: לא חזינן לרובנן קשישאי דעבדו הכי, ואף אחד מהפוסקים לא כתב לנהוג כך – אלא רק בליל ראשון של ר"ה. ועיי"ש בחודש תשרי מאמר ב' אות י"א.

הרה"ק רבי פינחס מקוריץ זי"ע הסביר בדרך משל את ענין הסימנים: לאדם שרוצה לבנות לעצמו בית, והוא זקוק לשרטט תחילה את הטבלא את כל צורת הבית עם חדריו כרצונו, ואז ימסרנו לאומן שיבא ויבנה את הבית, והכי נמי בראש השנה "היא הגלופה של כל השנה", שעושים שרטוט מכל מה שעתיד להתרחש במשך כל השנה כולה, "והוא מורא גדול ביום כזה שהוא נעשה רושם על כל השנה", ולכן יש לעשות דברים שיש בהם סימן טוב, ועיי"ז יזכה לשנה טובה.

וב"אמרי פינחס" מביא שמהאי טעמא נהג שלא לאכול דברים חמוצים בר"ה כי דרך האדם היא לעקם את פיו בשעת אכילת מינים אלו, ואינו ראוי לעשות כן בר"ה. ולכן נמי לא רצה הרה"ק מקוריץ לדרוש ולדבר קודם

חידושים ה"ז בונה עולמות. ונמצא שעי"ז נעשו שותפין למקום ב"ה. ומצינו בגמ' ר"א אומר בר"ה נברא העולם וכו'. ולכן אוכלים "תפוחים" המרמז על חד"ת אשר עי"ז נעשין שותפין בבריאת העולם שהוא מעניני דיומא.

בשם הרה"ק מפאפא זי"ע טעם על אכילת תפוח בליל ר"ה: דאי' במסכת שבת דתפוח הוא רמז שהקדימו ישראל נעשה לנשמע ע"ש. והנה ביום הדין אנו מבקשים להיכתב בספר החיים וכו' ואע"פ שעדיין אין אנו ראויין לזה עכ"ז בטוחנו שבזכות קבלתנו להבא, נצא זכאים בדין מדה כנגד מדה דהא גם אנו קבלנו ואמרנו נעשה אף שלא שמענו עדיין, וכן יזכנו השי"ת לעשות עמנו אות לטובה אע"פ שעדיין לא תקנו הכל ולא שמענו מצוותיו עדיין.

בספר "נחלת אבות": יש לומר הרמז דמטבילין בדבש דייקא, דהנה בדבש דבורים איכא חידוש גדול, דהגם דבעלמא קיי"ל דהיוצא מן הטמא – טמא, בדבש דבורים הדין הוא דאעפ"כ שהוא יוצא מן הטמא עכ"ז הוא טהור.

וי"ל דלכן אנו מטבילין בדבש, דהרמז בזה שאנו מתפללים להשי"ת ביום הדין, דהגם דאנו טמאים מחלאת עוונותינו, מי יאמר זכיתי לבבי, עכ"ז יקבל את התפילות היוצאים מאתנו ויהיו בעיניו כטהורים, כמו הדבש שהוא יוצא מן הטמא והוא טהור, ויקבל תפלתנו ברחמים וברצון.

הגה"צ ממאקאווא זצ"ל אמר: מדוע אוכלים דבש בחודש תשרי, שיש כאן רמז לטענה שאנו אומרים בביכול להקב"ה: אמנם לא היינו טובים, אבל גם לא 'ליקקנו דבש כל השנה', גם אנו עברנו קשיים ונסיונות שונים, ולכן אנו מבקשים 'תכלה שנה וקללותיה ותחל שנה וברכותיה', וכמו הדבש הזה תן לנו דבש, וגם אנו נשתדל להיות 'דבש' בעבודת ה'...

יהי רצון שתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה: כתב הרבי ה"לב שמחה" זי"ע: הלשון ומתוקה שיוכלו להרגיש עריבותה, כי לפעמים יתכן שנה טובה אבל אין מרגישים מתיקותה, כעין דאי' שבענו מטובך, לא רק שיהיה טוב אלא שגם נראה ונרגיש הטוב ונשבע ממנו.

הרה"ק ה"פרי צדיק" זי"ע כותב: ששנה טובה היינו בדברי תורה דסתם טוב הוא בדברי תורה כמ"ש [ברכות ה.]. אין טוב אלא תורה.

"שירבו זכויותינו כרימון": שואל הגאון רבי אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ"ל: איזו בקשה היא זו, אם רוצים אנו שירבו זכויותינו – עלינו לקיים עוד ועוד מצוות ומעשים טובים? אלא הכוונה היא, שנזכה לעשות תשובה מאהבה, שעליה אמרו חז"ל "זדונות נעשות לו כזכויות", וכך ירבו זכויותינו.

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע אמר לתרץ, שהכוונה למה שאחז"ל [חגיגה טו.]: זכה צדיק נטל חלקו וחלק חברו בגן עדן. וזה שאנו מבקשים "שירבו זכויותינו" – שהזכויות מאומות העולם יהיו לנו.

הראש"ל הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל כותב בספרו "חזון עובדיה": "כד הוינא טליא שאלוני רבותי, מה רבותא היא שירבו זכויותינו כרימון, הלא אמרו חז"ל [חגיגה כז.]. שאפילו פושעי ישראל מלאים מצוות כרימון, שנאמר 'כפלח הרימון רקתך' – אפילו הריקנים שבך מלאים מצוות כרימון. ותירצתי, שפושעי ישראל בכל ימי חייהם – במשך שבעים שנה – מסגלים מצוות כרימון ותו לא, אבל אנחנו מתפללים על כל שנה ושנה, שבכל שנה ושנה נהיה מלאים מצוות כרימון, ופשו להו טובא. ואחר כך ראיתי שכן כתב הפרי חדש". והוא ממשיך: "ויש מקום לומר עוד, שאצל פושעי ישראל נאמר 'כפלח' הרימון, שהוא חלק מן הרימון, אבל אנו מתפללים על רימון שלם..."

הרמ"א כתב בשם המהרי"ל: יש מדקדקים שלא לאכול אגוזים, שאגוז בגימטריא חטא, ועוד שהן מרבים כיחה וניעה ומבטלים התפילה.

הרבי ה"בית ישראל" זי"ע היה מרגלא בפומיה: נכון הדבר שאגוז בגימטריא חטא, אך יש לזכור כי "חטא" עצמו בודאי בגימטריא "חטא"... יש להשמר מכל חשש עבירה רח"ל כמפני אש...

בהגהותיו לשו"ע כתב ה"חתם סופר" זצ"ל: טעם נוסף

למנהג זה, על פי דברי חז"ל: "נמשלו ישראל לאגוז, מה אגוז זה נופל בטיט ואין מה שבתוכו נמאס, אף ישראל גולין לבין האומות ולוקים מלקיות הרבה ואין מעשיהן נמאסים", וכיון שהאגוז רומז לגלויות – אינו סימן טוב לאכלו בראש השנה.

ומוסיף שם עוד טעם: 'אף גם זאת בארץ אויביהם' – ראשי תיבות אגז, הרי שהאגוז מתייחס לגלות ישראל.

המהרש"ם מברעז'אן זצ"ל בספרו "דעת תורה" מביא טעם נוסף: שמובא במדרש שיר השירים: 'אל גינת אגוז' – מה אגוז אם מכסין שרשיו בעת נטיעתו אינו מצליח, כך מכסה פשעיו לא מצליח. ומאחר ובראש השנה אין להתוודות [כמובא במג"א תקפד], על כן אין לאכול אגוז הרומז לכך שאין לכסות את העוונות.

ב"רמתיים צופים" כותב: כשהסב הרה"ק מלובלין זי"ע עם תלמידיו בליל ראש השנה, אכל "קשיא" מ"גרייפליך". ושאל לתלמידיו שיכוונו הטעם למה אוכל מאכל זה, ענה רבינו הקדוש מפשיסחא: הרבי ממתיק דיני "קשיא", ואמר לו רבו שיפה כיוון.

ב"מגן אברהם" [ריש סימן תרפ"ג] כתב בשם רבינו דוד אבודרהם זצ"ל: שנהגו לאכול דגים בליל ראש השנה, לסימן לפרות ולרבות כדגים.

ונהגו שאוכלים את ראש הדג ואומרים: 'יהי רצון שנהיה לראש ולא לזנב'. [מג"א שם].

ה"חתם סופר" זצ"ל נהג לאכול דג ממולא "געפילטע פיש" – כסימנא טבא, שימלא ד' משאלות לבנו לטובה.

יהי רצון שנהיה לראש וכו': הרה"ק רבי דוד משה מצ'ורטקוב זי"ע אמר: השי"ת יעזור שיהיה לנו "ראש" אחד – והיה ה' למלך על כל הארץ.

הרבי ה"לב שמחה" זי"ע מביא בשם הרבי ר' בונם זי"ע: **לראש"ש** ר"ת ל עשות רצון אבינו ש בשמים. והפירוש לעשות רצון אבינו, שאנו בני ישראל צריכים לעשות ולברוא רצון, שיהיה בשמים עת רצון עבור כלל ישראל למטה. ועיי"ש.

עוד כתב: גם י"ל שנהיה לראש כדאי' החכם עיניו בראשו, שנהי' לראש שנזכה לחכמה, דאי כפשוטו למה צריכין להיות לראש.

עוד כתב: גם לראש – המכוון לראש השנה שנהיה ראש השנה'דיג. ובס' אי' שנהיה לראש שנתחבר למנהיג לראש. גם י"ל שנהיה לראש שמנהיגנו יהיה ראש ולא להיפך.

הרבי ה"פני מנחם" זי"ע אמר: י"ל דאיתא טעה חוזר לראש, הרמז אף מי שתעה יכול לחזור לבראשית, לכח האבות, אלוקי אברהם אלוקי יצחק ואלוקי יעקב, וכמ"ש בנועם אלימלך מהרבי ר' אלימלך ז"ל [פר' וארא], וזהו שמבקשים שנהיה לראש, כל הרוצה לשוב יש לו סיעתא מכח האבות, הנקודה שנטע אברהם אבינו מגינה הן בזה העולם והן בעולם הבא, כדאיתא שאברהם אבינו ע"ה יושב על פתחו של גיהנם ואינו מניח וכו', ובוודאי שבעולם הזה יש סיוע.

תפילות ראש השנה

כתב ה"שערי תשובה": וכל מי שאפשר לו יש לו ליקח פנאי ללמוד פרוש הפיוטים להתפלל.

כותב הרה"ק ה"ישמח ישראל" זי"ע: עה"פ 'והיית לראש ולא לזנב' [דברים כח] תרגומו לתקיף ולא לחלש. וזהו שאנו אומרים בר"ה, יהי רצון שנהיה לראש ולא לזנב היינו עדה"כ [משלי יח] רוח איש יכלכל מחלוה, היינו בכל עניני מחלה חלילה הן בגוף והן בנפש ר"ל העיקר הוא התחזקות הדעת שהוא הראש דעת ומוח שבראש, וזהו יכלכל מחלוה. וע"ז אנו מתפללים שיהיה לנו דעת ושכל זך ונקי לחזק את עצמינו, ובזה יהיה לנו רפואה שלימה בגוף ובנפש.

כתב בשו"ת שער אפרים" מזקנו של ה"חכם צבי": ולזה הטעם לא רצו התנאים והגאונים אשר יסדו הפיוטים לכתוב בלשון שמבינים הכל, כדי שלא יבואו הגוים ויתפללו את התפילות לע"ז שלהם, וכמו ששיבחו חז"ל לאנשי בית אבטינס.

"ומי שרוצה ללמד המה מובנים היטב ע"פ שיטת תלמוד ומדרשים ומאמרי הזוהר וספרי קבלה".

בדרשות "חתם סופר": בראש השנה הקב"ה שולח התעוררות ממעל לכל איש ישראל לשוב אליו. ולא עוד אלא שממנו ית' יבוא הדיבור אל פיו להתפלל לפניו, על דרך 'ה' שפתי תפתח', ועל דרך אם תפילתי שגורה בפי.

בספה"ק "יושר דברי אמת": ועוד צריך אני לעוררך ולהזהירך ולהזהירך, אף שכבר ידוע הוא לך אבל להזכיר אני צריך, בענין התפילות של ראש השנה ויום הכיפורים, שהעולם אומרים אותם באמת בהתעוררות גדול, אך עיקר מגמתם שהם מתעוררים הוא בפיוטים ותפילות החדשות הנאמרים במחזור, אבל התפילה הסדורה בפסוקי חזמרה וקרבנות וקריאת שמע ותפילה הם אומרים במרוצה כמו בכל השנה, ואינם יודעים כי זה העיקר, וזה התוספות, ולא יקובל התוספות בלתי העיקר וכו'.

הרה"ק ה"אמרי יוסף" מספינקא זי"ע המליץ לכך זכות: 'אך אם יום או יומים יעמוד' – אפילו אם רק בראש השנה ויום כיפור יתפלל אדם בכוונה, בקשתנו ממך ה', 'לא יוקם' – אל תתנקם ממנו שאינו מתפלל בכל השנה כדבעי, 'כי כספו הוא' – משום שהוא טרוד כל השנה למצוא מחיה וטרף עבור בני ביתו.

תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב:

פירש הרה"ק בעל ההפלא"ה זי"ע: אותיות הקודמות לתיבת 'חדש' – הוא 'גזר', ואותיות הקודמות לתיבת 'כסה' – הוא דין, וזה רמז לגזר דין שביום ראש השנה. וע"י השופר קורעין גזר דין, וכמ"ש 'קרע רוע גזר דיננו' – כי אותיות שקודמין ל'שופר' – הוא 'קרע'.

ב"ליקוטי מוהר"ן" [ח"ב סי' ח] פירש: כי כבר נודע מה שכתבו המקובלים כי כשחוטא אדם רח"ל נוטלת ממנו הסט"א את כל תורתו ותפילתו וניזונת מהם, ורק לאחר ששב בתשובה ומקיש על שערי רחמים מתקיים בו 'חיל בלע ויקיאנו מבטנו יורישנו אל' [איוב כ טו], ומקיא הסט"א את כל מה שגזלה ממנו בתחילה ומשיבה לו את מדרגותיו. והדברים עתיקין.

והנה תיקון זה נעשה על ידי התפילות בר"ה, שבכל תפילותינו ובקשותינו מוציאין אנו מידיהם את כל ה"מזונות" שגזלו מאתנו במשך ימות השנה, וזשה"כ: 'כי חוק – לישנא דמזוני – לישראל הוא', כלומר: כל ה"מזונות" שגזלה מאתנו הסט"א במשך ימות השנה, 'לישראל הוא' – מוטל עליה להחזיר אותם כעת לישראל, כי כן הוא ה"משפט לאלקי יעקב".

בגמרא [ביצה טז.]: תני רב תחליפא וכו' כל מזונותיו

של אדם קצובים לו מר"ה וכו', אמר רבי אבהו: מאי קראה? 'תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו', איזהו חג שהחודש מתכסה בו הוי אומר זה ר"ה, וכתב 'כי חוק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב', מאי משמע דהאי חוק לישנא דמזוני הוא? דכתיב 'ואכלו את חוקם אשר נתן להם פרעה'.

שאל הרבי ה"פני מנחם" זי"ע: וכי לא היה לחז"ל מהיכן ללמוד את צרכי פרנסת בני"א אלא מן הכתוב אצל ה"גלחים" וה"שקצים" של פרעה? אין זאת, אלא כי זוהי אמירה כלפי שמיא: רבוש"ע, אם פרעה מבין כי לכהני הדת יש דין נפרד מכל העם ועליו לדאוג לפרנסתם, 'כי חוק לכהנים מאת פרעה ואכלו את חוקם אשר נתן להם פרעה', על אחת כמה וכמה שאתה מלכו של עולם צריך לדאוג לכהני הדת שלך, לבניך אהוביך רחומיך המפרסמים את שמך בעולם, ולפיכך קצוב את מזונותינו לשנה הבאה לקראתנו בריווח ובשפע כראוי לכהני הדת.

הגה"צ רבי אריה אלטר זצ"ל מבאר בספרו "ארי במסתרים": עפי"מ שאמרו שישראל נידונים ביום ואומות העולם נדונים בלילה, ולכן זמן תקיעת שופר הוא רק ביום – כדי שהמתקת הדין תהיה רק בזמן הדין של ישראל, ולא בזמן הדין של אומות העולם. זו כוונת הפסוק: "תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו", ולמה דוקא ביום? "כי חק לישראל הוא" – שכן המשפט ביום הוא רק לישראל.

לדוד ד' אורי וישעי וגו' אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתי בבית ה' כל ימי וגו':

כותב הרבי ה"לב שמחה" זי"ע: במדרש אורי זה ראש השנה וישעי זה יום כיפור, ואי' שבמזמור זה כתי' י"ג פעמים שם הוי', כמנין אחד, ה' אחד, ואומרים אותו ב' פעמים ביום בוקר וערב, נמצא כ"ו אזכרות ביום כמנין שם הוי', הוי' אחד ושמו אחד.

תמהו המפרשים, דהוא כפילות לשון, הרי אמר 'אחת שאלתי', ומדוע אמר שוב 'אותה אבקש'? ותיירץ ה"חתם סופר" זצ"ל: דלכאורה איך אנו מבקשים כל כך הרבה בקשות לצורך גופינו, הרי כבר אמרו בזה"ק שאין זה נאה להיות ככלבים הצווחים הב הב? אלא התשובה היא: שבכל בקשותינו אין התכלית לדברים עצמם, אלא לצורך שנוכל לעבוד את הש"י כראוי, דאם

הפרנסה, היוצא מסופי תיבות פות'ח א'ת יד'ך כמבואר בכוונות, שמשם קדוש זה בא שפע פרנסה לעולם.

הרה"ק משטעפענשט זי"ע שח בקדשו: אאמו"ז מרז'ין זי"ע אמר: כשמגיע ר"ה בעת אמירת 'לדוד מזמור' מתרגשים ומתלהבים עד מאוד ואומרים אותו בקולות רמים ובצעקה יתירה, ותמיהני, זה הרי אותו 'לדוד מזמור' של יום ראשון ולמה אין צועקין ביום ראשון [בשיר של יום]? אני אומר, שאם ביום ראשון אינם צועקים אז גם צעקתם בר"ה היא שקר. הלא יש מ"ד שאדם נידון בכל יום, נכון שהימים הללו מסוגלים לתשובה וחרטה, אבל לא לצעוק 'לדוד מזמור' יותר מתמיד.

הרה"ק הרש"ב מליובאוויטש זי"ע אמר: הכלי להשפעות גשמיות על כל השנה הוא הכוונה בליל ר"ה באמירת לדוד מזמור ושמחה יתירה על התורה בשמחת תורה. עוד אמר: ע"י שני דברים ממשיכים גשמיות על כל השנה כולה ע"י אמירת לדוד מזמור בר"ה וביוה"כ אחר שמו"ע בכוונה עצומה וע"י עריכת הסעודה במוציא יוה"כ בהתרחבות.

ישא ברכה מאת ה' וצדקה מאלקי ישעו: בסידור "לב שמח" פירש בשם חותנו כ"ק המהר"ש מבעלזא זי"ע: כי יש אנשים בני בלי דעת כשיש להם איזה ברכה הן בממון והן באיזה דרך בתורה, סוברים כחי ועוצם ידי עשה לי, ולכן אמר דוד "ישא ברכה" – אם האדם נושא ברכה, ידע שהוא "מאת ה'" ואל יאמר כחי ועוצם ידי. ויש אחד אע"פ שיודע שמאת ה' היתה זאת, מ"מ בדעתו הוא סובר שהוא צדיק וראוי מצד מעשיו לזה, ולכן מסיים דוד "וצדקה מאלקי ישעו" – שידע שהכל הוא מצד צדקה שמצד מעשיו אינו ראוי לזה.

מי הוא זה מלך הכבוד: בדרשות הר"ן [דרוש יא] הביא לפרש בשם רבינו יונה במגילת סתרים: כל המלכים אינם מולכים ומושלים על הכבוד אלא הוא מולך ומושל עליהם. הנה כי כן כמידת הכבוד שירחשו להם המון העם, כך שיעור ומידת המלכות שלהם, ואם יוסר מהם הכבוד לגמרי, ממילא בד בבד תוסר מהם גם המלכות. נמצא שהמלכים תלויים בכבוד כדי למלוך והוא זה המולך עליהם.

האדם אינו בריא או שאין לו פרנסה, קשה לו לעבוד את הש"י כראוי, אם כן התכלית היא כדי שנוכל להתעלות בעבודת השי"ת. וזאת אמר דוהמע"ה "אחת שאלתי" אני מבקש ממך בקשה אחת, ובקשה זו "אותה אבקש" היא הבקשה האמיתית שכל הבקשות מתכווין אליה: "שבתי בבית ה' כל ימי חי"י"...

ה"חתם סופר" זצ"ל שואל דטפי הול"ל 'שבתי בבית ה' לאורך ימים', היינו שיהיה לו אריכות ימים ויוכל לשבת ימים רבים בביהמ"ד על התורה ועל העבודה, אבל 'כל ימי חי'י' משמע כמה שיחיה ואפילו אם יחיה רק יום אחד ח"ו.

ומפרש, דקאי על בעל תשובה שמתפלל לה' שכל זדונותיו יהפכו לזכויות ויעלה לו כאילו ישב בהם בבית ה', כי השב בתשובה זדונותיו נעשין לו זכויות.

עוד מפרש ה"חתם סופר" זצ"ל: בהקדם מאמר חז"ל: מנלן דלא מצלינן אתרתי, דכתיב 'ונצומה ונבקשה מאלקינו על זאת ויעתר לנו' [עזרא ח כג], מכלל דאיכא אחריתי [תענית ח:]. ולפי"ז צ"ב על כך שאנו מבקשים כמה וכמה דברים כאחד – בשמונה עשרה ובאבינו מלכנו. לזה קאמר הפסוק: 'אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש' – דבעת שאנו מבקשים על צרכינו – רפואה ופרנסה וכיו"ב, כוונתנו בכל הדברים הן לדבר אחד בלבד, 'שבתי בבית ה' כל ימי חי'י', ואם כן הוי כבקשת דבר אחד.

'אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתי בבית ה' כל ימי חי'י' וגו'. אומר הרבי ה"לב שמחה" זי"ע: אולי י"ל שאלתי מלשון שואל "אויס געבורגט", אחת שאלתי ששואל ולוה זאת מהשי"ת, ואח"כ ע"י היגיעה נעשה שלו.

לדוד מזמור לד' הארץ ומלואה: ב"מטה אפרים": אנשי מעשה נוהגין לומר מזמור כ"ד שבתהילים 'לדוד מזמור לה' הארץ ומלואה תבל' וכו', והוא מסוגל שלא יחסרו מזונותיו כל השנה.

בספה"ק "ייטב פנים": לדוד מזמור מסוגל לפרנסה מפני שבו נאמר הכתוב 'לה' הארץ ומלואה' - ת'בל ו'יושבי ב'ה' כ', שראשי תיבות שלו עולה **חת"ך** שם

אבל השי"ת הוא "מלך הכבוד" כי הוא מולך ומושל על הכבוד ואין הוא ומלכותו תלויים בכבוד בכהוא זה.

בשם הבעש"ט הק' זי"ע שהטעם שאומרים בליל ר"ה קפיטל זה, דהנה הקשו המפרשים באיזה זכות יכולים אנו לבקש סליחה ומחילה על חטאינו, הלא קיי"ל מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, ונמצא שאין השי"ת יכול למחול על כבודו? אולם באמת הטעם שאין כבודו מחול הוא משום שאין הכבוד שלו, וכיון שציוה השי"ת 'שום תשים עליך מלך' – שתהא אימתו עליך' שוב אינו יכול למחול על כבודו, אבל השי"ת שהוא 'מלך הכבוד' בודאי יכול למחול על כבודו, שהרי הכבוד שלו. ולפיכך בפתיחת יום הדין אומרים אנו מזמור 'לדוד מזמור' אשר מבואר בו כי השי"ת הוא 'מלך הכבוד', ומעתה שפיר יש בכוחנו לבקש מלפניו סליחה ומחילה על חטאינו. עבדה"ק.

אדון עולם: בספר "מטה משה" בשם הגאונים: ומצאתי כתוב: כל מי שמכוין בעת התחלת אדון עולם, ערב אני בדבר שתפילתו נשמעה, ואין שטן מקטרג על תפילתו, ואין לו שטן ופגע רע בר"ה וביוה"כ בתפילתו ואויביו נופלים לפניו. וי"א אף יצה"ר משלים אתו, ועליו אמר שלמה המלך ע"ה: 'ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו'.

בילקוט "אוהב ישראל" כתוב: הטעם שתקנו לומר "אדון עולם" קודם התפילה ואחר התפילה, כי הוא כמסור מודעה שעל כונה זו יזכור השמות. והנה אדון עולם וכו' הוא הקדמה לשם אדני". בלי ראשית וכו', ולו העוז והמשרה, הוא הקדמה לשם אלקים, דהיינו תקיף ובעל היכולת. והוא היה והוא הווה וכו' הקדמה לשם הוי"ה ב"ה, על כן צריך לבוין מאד באומרו אדון עולם, ואח"כ על הקדמה זו יזכור כל השמות.

בטעם הדבר שאומרים אדון עולם בשחרית, כתב בספר אחד כיון שאברהם אבינו תיקן תפילת שחרית, ואי' בברכות [ז]: מיום שברא הקב"ה את העולם לא היה אדם שקראו להקב"ה אדון עד שבא אברהם וקראו אדון. לכן בתפילה שתיקן אברהם מעידים שה' הוא אדון העולם. ומסופר שמחבר הספר הביא ספרו להגר"א, ושיבח הגר"א רעיון זה באמרו שהוא תורת אמת.

המלך: בספר "החיים" לאחי המהר"ל כתב: מיד אחר שיירד השליח ציבור לפני התיבה, מתחיל להרים קולו וצועק "המלך", ומיד כל מיני מקטרגים יסתלקו. משל לליסטים שתפס נפש אחת, ומוליכו דרך המלך, ובבואו בשוק העיר מקום אסיפת עם רב, צועק הנתפס בקול גדול "המלך", ומבקש עזרת המלך ואנשיו, שיצילוהו מיד מבקש נפשו. ומיד הליסטים שומט את ידו ממנו ונחבא הוא בתוך אסיפת העם ובורח על נפשו, ולא נודע הליסטים מי הוא, וממילא הנתפס פטור מן תפישתו.

כך אנו נמסרים כל השנה ביד מנוול זה שונא נפשנו, ואין להמלט ממנו, עד כי נהלך ונבוא יחדיו בקול המון חוגג בבית אלקינו מקדש מעט בימים אלו, ואז נצעק אל תשועת המלך הגדול יתברך שמו, ואז השטן מתיירא על נפשו ומסתלק ממנו. "וכך בכל התפילה כשמזכיר "ה מ ל כ" ירים את קולו, ויכוין למה שכתבתי".

כתב הרה"ק ה"בית אברהם" מסלונים זי"ע: א"ז מרן הס"ק מסלונים זי"ע אמר בליל ר"ה כשיהודי צועק המלך, שואלים אותו מן השמים אי מלכא אנא עד האידנא אמאי לא אתית לגבאי, איפה היית כל השנה שעברת על רצונו ית', ולא עלה בדעתך שהנך עומד לפני המלך ומפחדו לא סמר שערך. ואם ע"ז יש עוד תשובה כי לא העזתי לבא אל המלך בלבוש שק, ביודעי טינוף מעשי ואיך אבוא אל המלך, אך זה תשובה רק על העבר, אבל אם ישאלו אותו על להבא האם בבחי' זו שאתה צועק המלך יהיה אצלך כל השנה, מה נגיד כנגד טענה זו.

הגאון רבי מאיר שפירא מלובלין זצ"ל היה אומר להטעים את מנהג העולם להאריך ולסלסל באמירת "המלך": הגמרא בנדרים [כד]. אומרת כי המלך מהנה אחרים ולא נהנה מאחרים, מטעם זה מאריכים אנו ב"המלך" בשביל להעיד על כך, ולגרום שיתנהג עמנו השי"ת ביום הדין הזה בבחינת "מלך" שמהנה אחרים – הגם שלא נהנה מהם.

שיר המעלות ממעמקים: כתב ב"שער הכוונות": נוהגין לומר "שיר המעלות ממעמקים" דמסוגל לבטל המקטרגים.

עמך הסליחה' – כדי 'למען תורא', שנוכל להיות יראי ה' באמת, עבדפח"ח. עב"ל.

פ"א אמר הרה"ק מרוז'ין זי"ע: הלא זה ממש חסד א-ל שנקבע ר"ה בר"ח, כי אלמלא כן לא היה לנו פתחון פה לבוא לפניו ית' ולבקש ממנו שיסלח לנו על כל עוונותינו, אבל עתה שראש השנה נקבע בר"ח – יש לנו פתחון פה לבקש ממנו סליחה ומחילה, כי בר"ח גם הקב"ה מבקש בביכול מאתנו סליחה, וכאמרו ית' הביאו עלי כפרה על שמיעטתי את הירח, ובכן אנו יכולים להתעורר לעומתו ולומר: רבש"ע! אנו סולחים לך, גם אתה בטובך הגדול תסלח לנו.

וזה שאנו אומרים בתפילה ביום הקדוש הזה: 'אם עונות תשמור י-ה ה' מי יעמוד, כי עמך הסליחה' – כלומר: אם אתה תשמור העוונות ולא תסלח לנו ח"ו, א"כ אתה הרבש"ע מי יעמוד? הלא גם "עמך הסליחה" – דגם אתה מבקש ביום זה סליחה וכפרה בביכול, וכדי שתשיג זאת ראוי שגם לנו תסלח על מה שחטאנו והרשענו לפניך.

הרה"ק ה"קדושת לוי" זי"ע המליץ פעם בר"ה על אחב"י, ואמר בפה קדשו: אם עונות תשמור י-ה, א"כ מי יעמוד לפניך בתפילה, שהקב"ה מתאוה ומשתוקק לתפילת ישראל, ובאם לא ימחול לנו הקב"ה עוונותינו, לא ימצא הקב"ה מי שיתפלל לפניו, כי 'ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי'. וזשה"כ 'למשפטיך עמדו היום כי הכל לעבדיך', ואין מלך בלא עם, ובאם לא תרצה למחול לנו לא יהיה שום אדם בעולם שיתפלל לפניך, וע"כ עשה ה' למען שמך הגדול כדי שיהיה נחת רוח לפניך.

ה' שמע בקולי תהיינה אזניך קשובות לקול תחנוני: מבאר הרה"ק ה"פרי צדיק": להבין הלשון 'שמעה בקולי', הלא אמרו חז"ל [ברכות כד:]: המשמיע קולו בתפילתו הרי זה מקטני אמונה, כי אצל הקב"ה אין חילוק אם אפילו מתפלל בלחש, כי הוא עונה לחש?

אמנם הכוונה הוא על קול צעקה היוצא ממעמקי הלב עד שאינו יכול לפרוט בשפתיו אפילו בחיתוך הדיבור, רק שצועק בקול פשוט מכאב לב, ותפילה כזו מקובלת ביותר כמ"ש 'תפלה לעני כי יעטף ולפני ה' ישפך שיחו', שתפילת העני עוטפת שאר התפילות מפני שלפני ה' ישפוך שיחו, היינו כמי שמשיח צערו ודאגתו

הרה"ק הרבי האמצעי מליובאוויטש זי"ע פירש ואמר: משל למה הדבר דומה? למעיין שנסתם, מה עושים? חופרים עמוק עמוק עד שמגיעים למקור המעיין, נוטלים את העפר שבתוכו, והוא מתחיל שוב לנבוע, וככל שמעמיקים לחפור כן ירבה המעיין לפכות ומימיו יזרמו ביתר חוזק מאשר קודם. כמו כן, כשנסתם לבו של איש ישראל אשר הוא כבאר מים חיים, צריכים אנו שהקב"ה יעיר רוח ממרום כדי לפתוח את מקור המעיין, שיפכו מחדש מימיו להחיותינו. וזוהי הכוונה 'ממעמקים קראתיך ה'" – לפתוח מחדש את מקור הלב, את ה"מעמקים".

בשם הרה"ק ה"אבני נזר" זי"ע שביאר הענין: דהנה בכלי שרת הדין הוא שאם הם טהורים אזי כשרים הם וראויים לעבודה. מה שא"כ אם נטמאו אינם ראויים לעבודה, ואם עבד בהם – גם העבודה נפסלה. וא"כ כשאדם חוטא ואבריו נטמאו בטומאת העבירות, איך מועילה אח"כ תשובה, הלא אבריו טמאים, ואיך יכול לעבוד בהם להקב"ה? אך צריך לשוב באבר שלא נפגם, וזה בפנימיות הלב ועומקו, שבאמת אף אם איש ישראל חוטא לפעמים, אין החטא ממעמקי הלב, רק בחיצוניות, אבל הפנימיות של ישראל טובה, אם כן צריך להתחיל לשוב מזה המקום שלא נפגם. ואחר שהתשובה נתקבלה, ממילא נתקנו כל האברים. וזה "ממעמקים" קראתיך, מעומקא דליבא.

אומר הרה"ק מבאבוב זי"ע: אם תרד למעמקים לעומק מחשבותינו מעת שאנו מתפללים לפניך על ענינים גשמיים – תראה ותבחין ש'קראתיך ה'", שכל מאוויונו הוא אך ורק לעשות רצון אבינו שבשמים.

בשם ה"חידושי הרי"ם" זי"ע: שאצל כל יהודי טמונה נקודה מאברהם אבינו ע"ה, אבל בר"ה זה מתגלה ומעורר אותו לתשובה. וזה מה שאומרים: 'ממעמקים קראתיך ה'", דקאי על אותה הנקודה שמתגלית ומתעוררת בראש השנה.

בספה"ק "אור לשמים" כתב: "כי עמך הסליחה למען תורא": שמעתי פירוש הפסוק מכבוד אדמו"ר רבי יעקב יצחק מלובלין: דהנה האדם מחוייב להיות ירא שמים לאמיתו. אבל האיך יוכל להיות ועדיין יש לו מסך המבדיל בינו לבין קונו, וצריך הקב"ה למחול ולסלוח על כל עוונותיו, ואז יוכל להיות ירא שמים באמת. וזהו: 'כי

לפני אוהבו כדי להפיג הצער מליבו.

וזה"פ 'תהיינה אזניך קשובות לקול תחנוני' – 'לקול' דייקא ולא לתחנונים, כי לתפילה נצרך עת רצון ולא בכל עתים נענה, אבל הקול צעקה היוצא מאנקת מעמקי הלב, זה נשמע תמיד מצד מדת הרחמנות שלפניו יתברך שנקרא אב הרחמן.

יחל ישראל אל ה' כי עם ה' החסד והרבה עמו פדות:

כותב הרה"ק ה"ישמח משה" זי"ע: 'יחל ישראל אל ה' – התוחלת והתקוה של בני"י צריכה שתהיה לצורך ה', 'כי עם ה' החסד' – כי ה' הוא בעל החסד ובצרתם של ישראל צר בביכול לשכינה. 'והרבה עמו פדות' – הפדות של בני"י הוא אצלו יתברך הרבה יותר מאצל בני"י עצמם.

זכרנו לחיים: כתב הטור: "ותקנו להוסיף בברכת מגן אברהם "זכרנו לחיים", כי בחיים נופל לשון זכירה, ויש במטבע זה י"א תיבות שבפסוק "החפץ אחפץ מות רשע" וי"א תיבות שבפסוק "ובשוב רשע מרשעתו", וכן יש בפסוק "ועוד בה עשירה", ויש בהן ס"ח תיבות כמנין חיי"ם כנגד ס"ח תיבות שיש בפרשת הקרבנות של ראש השנה בפינחס, וכנגד ס"ח אלפין שהן בעשרת הדברות".

רבות נדחקו מפרשי הטור להסביר את דבריו, שכן פסוק "ובשוב רשע" כפי ציטוטו של הטור לא מופיע בתנ"ך כולו, והנוסח ביחזקאל שונה וגם יש בו י"ב תבות ולא י"א, ובפסוק "עשירה" יש ט"ו תיבות. ובפסוקים גם אין ס"ח אותיות, וכן בנוסח "זכרנו" אין ס"ח אותיות.

ה"בית יוסף" נדחק לומר "זכרנו" מלא בוא"ו יו"ד, "כותבינו" בוא"ו יו"ד, אך אינו כדקדוק, ורבים תרצוהו באופנים שונים.

הרוקח בפירוש סדר התפילה כותב מפני מה תיקנו לומר 'זכרנו לחיים' בברכה ראשונה של שמונה עשרה, הנה, בכל אחד מהאבות נאמרה "זכירה": "באברהם, - ויזכור אלקים את אברהם. ביצחק "זכרון תרועה" שהוא כנגד יצחק, ביעקב – 'וזכרתי את בריתי יעקב'. לפיכך תיקנו "זכרנו" בברכת אבות.

ב"ליקוטי הגר"א": התפילות שתקנו לומר בעשי"ת,

מחולקים הן בין ג' ברכות ראשונות, שהן בקשות על עולם הבא, ולכן אומרים 'זכרנו לחיים' 'זוכר יצוריו לחיים ברחמים', ולא מבקשים 'לחיים טובים'. ואילו בג' האחרונות נתקנו לבקש על הדין בעולם הזה, ועל כן מבקשים "וכתוב לחיים טובים", 'בספר חיים ברכה ושלוש ופרנסה'.

ה"חתם סופר" בדרשות מבאר התפילה עפ"י הגמרא שמביאה את תפילת רב בברכת החודש: "שתתן לנו חיים ארוכים", והוא הולך ומפרט מהם אותם "חיים ארוכים" ומונה ט' מיני חיים: "חיים של שלום, חיים של טובה, חיים של ברכה, חיים של פרנסה, חיים של חילוף עצמות, חיים שיש בהם יראת שמים ויראת חטא, חיים שאין בהם בושה וכלימה, חיים של עושר וכבוד, חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים".

כנגד ט' מיני חיים אלו אנו מתפללים בהוספות שבתפילות עשי"ת תשע פעמים "לחיים": "זכרנו לחיים, מלך חפץ בחיים, וכתבנו בספר החיים, למענך אלקים חיים, זוכר יצוריו לחיים, וכתוב לחיים, ורחמים וחיים ושלום, בספר חיים, לחיים טובים ולשלום".

ה"חידושי הרי"ם" זי"ע אמר שצריך להתייגע ולהבין מה מתכוונים "חיים" ובפרט בין ר"ה ליוה"כ אשר מתפללים אנו על החיים עכ"פ צריכים לידע מה זאת. דוהמע"ה אמר: 'לכו בנים שמעו לי וגו' מי האיש החפץ חיים' וגו', היינו ההילוך של האדם, היינו כל איש צריך להיות הולך ולא לעמוד במקום אחד.

ה"חידושי הרי"ם" זי"ע שאל על דברי הטור [סי' תקפב] שתיקנו להזכיר 'זכרנו לחיים' בברכת 'מגן אברהם', משום שבאברהם אבינו ע"ה נזכר 'זכירה' כדכתיב 'כי זכר את דבר קדשו את אברהם עבדו', ותמה ע"ז ב"ספר הזכות": הלא זכירה זו עולה על קיום "דבר

קדשו" עם אאע"ה ולא על אברהם אבינו בעצמו? לפיכך כתב: "ולענ"ד פירוש הזכירה, שכתוב בלוט – בהצלתו מסדום – ויהי בשחת אלקים את ערי הכנע ויזכור אלקים את אברהם וישלח את לוט מתוך ההפיכה [בראשית יט כט], ואותו זכירה שזכר אברהם היה לחיים לקרובו שלא היה ראוי וכדאי כלל, על אחת כמה וכמה לבניו ולזרעו אחריו שיזכור ה' את זכותו לחיים לנו".

עו"א: מה שאומרים גם בשבת 'וכתבנו בספר החיים' – והאיך אפשר לכתוב והלא הכותב שתי אותיות בשבת חייב, אולם מאחר וזה ענין של פיקוח נפש ופיקוח נפש דוחה שבת.

מלך חפץ בחיים: בספה"ק "תפארת שלמה" בפרשת כי תצא כותב בתו"ד: וזה שכתוב 'מי האיש החפץ חיים' – לבקש בר"ה כתבנו בספר החיים, 'נצור לשונך מרע' – לבל ידבר על חבירו, 'סור מרע ועשה טוב' – וזהו הכנה ליום הדין להוציא משפטינו לאורה, כי אם האדם מחזיק את חבירו בחזקת "צדיק", אז גם אותו יכתוב ב"ספרי צדיקים" אכ"ר.

כתב ה"פני מנחם" זי"ע: 'מלך חפץ בחיים' גימ' שלח, שלח רפואה שלימה לחולי עמך, רמ"ח גימ' חפץ בחיים.

וכתבנו בספר החיים: בתקוני זוהר [כב.]: 'צוחין ככלבין' הב' לב' לנא מזונא וסליחה וכפרה וחיי, כתבנו לחיים וכו'. פירש הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע: עפ"י דברי הגמרא [ב"ב ח.]. 'פרנסני ככלב וכעורב', וזהו הכוונה 'צוחין' רצה לומר מתפללים אם שאין אנחנו כדאים, עכ"פ 'ככלבים הב' הב' – כלומר תן לנו מזונותינו כמו שאתה נותן לכלבים שמזונותן על בעל הבית.

כותב הרה"ק ה"בני יששכר": מה שנוהגין בכל תפוצות ישראל – וכתוב ובספר, אומרים הקהל עם השליח ציבור, מה שאין כן בזכרנו ומי כמוך. נראה לי דהנה ג' ראשונות דומה לעבד שמסדר שבח לפני רבו, משא"כ בג' אחרונות דומה לעבד הנוטל פרס מרבו ויוצא והולך לו [ברכות לד.], והנה השליח ציבור הוא הנוטל פרס בעד כל הציבור, על כן בנטלו הפרס הנה כל אחד אומר עמו ונוטל חלקו לחיים ולשלום, כן נראה לי.

מלך ממלט מרעה ליודעי תרועה וכו', מלך זכור אחוז קרן לתוקעי לך היום בקרן: שואל הרה"ק משינאווא זי"ע: בתחילה אומרים בלשון ודאי וברור שה' ממלטנו מרעה, ואח"כ אומרים בלשון בקשה שיזכור לנו זכות אבות, משמע שאיננו בטוחים שיושיענו. ועוד קשה מהו 'לתוקעי לך היום בקרן', הרי המשנה אומרת שאין תוקעין בקרן?

ופירש, שהצדיקים הם 'יודעי תרועה' שיודעים לרצות את בוראם בתרועה, ועליהם אומרים 'מלך ממלט מרעה' – שבדאי ימלטם מרעה, אבל אנו שאיננו יודעים לתקוע כראוי, ותקיעתנו דומה לתקיעה בקרן שפסול לתקיעה, מבקשים אנו אעפ"כ 'זכור אחוז בקרן' זכור לנו ברית אבות, ועל ידיהם נושע אף שאין אנו מתנהגים כראוי.

בב"נאות דשא" שואל: צריך להבין, למה כשמזכירים זכות אברהם בעקידת יצחק נוקטים מה שאחז בקרן האיל לשוחטו תחת יצחק, הרי עיקר הזכות היא מה שהיה מוכן ומזומן לשחוט את יצחק בנו, ולא מה ששחט תמורו איל, ובדאי יש בזה עומק מלבד תפארת החרוז.

ויש לפרש עפ"י דברי ה"פנים יפות" [סו"פ וירא] שפירש שהטעם שלא נתברך אברהם ע"י המלאך עד אחרי שהעלה את האיל לעולה תחת בנו, ולא תיכף כשעמד בנסיון, כי עיקר הזכות והנסיון היה מה שאברהם הורידו מהמזבח רק משום ציווי השי"ת, ולא היה לו שום הרגש של הנאה עצמית שניצל בנו יחידו, וכמו שאמר לו המלאך 'ולא חשכת את בנך את יחידך', שלא היתה במחשבתך שמחה והנאה במה שחשכת את בנך יחידך ממיתה.

ולכן אנו מבקשים 'מלך זכור אחוז קרן' – להזכיר זכות זו, שבשעת הקרבת האייל קיים המצוה ללא שום הרגשה והנאה עצמית ממה שיצחק נשאר בחיים, ולא היה לאברהם אבינו ע"ה שום הבדל בין הקרבת האיל להקרבת יצחק אבינו ע"ה.

וזה מה שאחז"ל [ב"ר נו ב] ש'המאכלת' נקראת כן על שם שישראל אוכלים מתן שכרה, על אף שהמאכלת למעשה לא שימשה כלל ליצחק אבינו, משום שעיקר הזכות שעומדת לבניו מתבטאת במה שלקח את המאכלת לשחוט בה את האיל באותה הרגשה כאילו שחטו ליצחק, בלי תחושת ריוח והנאה עצמית, וישראל אוכלים מתן שכרה להיות תולדותיהן כיוצא בהן, שגם להם יש את הכח לקיים מצוות ה' בלי הנאה עצמית, ועל זה נתברך 'יען אשר עשית את הדבר הזה וגו' הרבה ארבה את זרעך' – בריבוי וגדולה באיכות להיותן כמותך.

והוא באחד ומי ישיבנו ונפשו אותה ויעש [איוב כג יג]: ה"כתב סופר" זצ"ל אמר בהספדו על אביו ה"חתם

אין זאת, אלא, שרצוננו בעצת חז"ל הקדושים כי כל המבקש רחמים על חבריו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה [ב"ק צב.], לפיכך מתפללים אנו על אחרים, כדי שנענה תחילה ויחול עלינו שמו יתברך.

בעת שכהן הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל כרבה של לונדון, נכנס אליו פעם אחת קודם ראש השנה אחד בכדי לקבל "אישור" שהוא ראוי לשמש כשליח ציבור בתפילות הימים הנוראים. עפ"י תקנות הקהילה לא היה יכול לשמש כחזן בימים הנוראים ללא הורמנא מהרב. פנה הג"ר יחזקאל זצ"ל אל האיש ואמר: 'בין נא מר, הקהילה אינה מעוניינת לקבל את חוות דעתי אם אמנם 'קולו ערב' אלא בעיקר יחפצו שהרב יאשר כי 'פרקו נאה', לצורך כך מעוניין אני לדעת ללכל הפחות: האם נהיר לך פירוש המילים המופיעות במחזור? למשל, 'אשאלך, מה פשר התפילה 'ובכן תן פחדך?' אותו חזן, שבעל גוף מגודל היה, פרש מיד את שתי זרועותיו הענקיות כלפי מעלה והסביר: "רבוש"ע תן את פחדך עלינו בחן"...

השתומם הגר"י זצ"ל למשמע הדברים, אולם הלה היה סבור כי הרב "אינו עומד" על עומק ביאורו, לפיכך הוסיף מיניה וביה הסבר מורחב יותר: "הלא בין כה וכה יהיה פחדך ומוראך עלינו, אנא אם כן עשה זאת בחן, ולא בחימה שפוכה"...

כמו שידענו ה' אלקינו שהשלטן לפניך:

פירש הרה"ק רבי משה מקוברין זי"ע: כמו שידענו בידיעת השכל שצריך לירא מהשי"ת שהשלטן לפניו, כן נזכה שיהא זה בפועל בלבנו ובכל רמ"ח אברינו, שנזכה להכניס את ידיעת המח ללב, ע"ד דכתיב 'וידעת היום והשבות אל לבבך'.

ובכן תן כבוד ה' לעמך: כותב הרה"ק ה"שפתי צדיק" זי"ע: למה לנו כבוד? חז"ל [עירובין יג:] משבחין מאד לבורח מכבוד, אכן הכוונה על כבוד השי"ת – שיתרבה על ידי ישראל. על דרך זה יכולין לבקש כל טוב עבור ישראל, כדי שיתרבה כבוד שמים עי"ז, ובאופן זה נקל לפעול הטוב לכבוד השכינה.

ופתחון פה למיחלים לך:

כותב ה"שפת אמת" זי"ע ששמע מפ"ק של הרבי ר' העניך מאלכסנדר זי"ע: ופתחון פה למיחלים לך – כי

סופר" זצ"ל: 'והוא באחד' – אם ה' לוקח מן העולם את ה'אחד' שהוא הצדיק, 'מי ישובנו' – מי יתפלל עבורינו לבטל את הגזירות, 'ונפשו אותה ויעש' – כביכול כל מה שירצה יוכל לעשות ...

הרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג זי"ע ביאר את הפסוק: עפי"מ דאי' בדרכי משה בשם הירושלמי שכשמברך ברכה יש להשתדל שיענה אחר אמן על ברכתו שבה הברכה עצמה מושלמת יותר. והנה אם אחד רוצה לברך ואין לו מי שיענה אמן על ברכתו מה יעשה? העצה היא שיברך בהתעוררות גדולה ובדחילו ורחימו, וכשמברך בדביקות רבה כזו נברא מזה מלאך, והמלאך יענה אמן על ברכתו!

ופירש בזה את הפסוק: 'והוא באחד' – אם הוא נמצא לבדו, 'ומי ישיבנו' – אין מי ששייב אמן על ברכתו, 'ונפשו איותה' – אם יהיה לו השתוקקות והתעוררות כראוי 'ויעש' – נעשה מזה מלאך שיענה על ברכתו. [מובא בשו"ת "תשובה מאהבה" או"ח סי' רי"ב].

יחינו כקדם מיומים אהיה ביום השלישי יקימנו ונחיה: פירש הגר"א, דאיתא בחז"ל שישאל נושעים בדין בזכות עקידת יצחק. אמנם באמת השכר על העקידה צפון לעולם הבא, וכל השכר שמקבלים בעוה"ז הוא רק על ב' הימים שהלך אברהם אבינו ומסר את רצונו לעקוד את בנו. כי על הכנה וזריזות למצוה מקבלים שכר בעוה"ז.

וזה"פ 'יחינו כקדם מיומים' – כל מה שאנו חיים ומקבלים שכר זה מיומים – מב' הימים שעשה אברהם אבינו הכנה למצוה 'ביום השלישי' – על היום השלישי היינו העקידה עצמה 'יקימנו ונחיה' ע"ז נקבל שכר רק לעתיד...

ובכן תן פחדך ה"א על כל מעשיך וכו': כתב הטור ותקנו לומר ובכן לשון המקרא: "ובכן אבוא אל המלך", לפי שעתה יום הדין ואנו באים לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא.

אומר הרה"ק המוהר"י מבעלזא זי"ע: ונראה שעיקר הטעם הוא מסוף הפסוק: 'ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת', שאעפ"י שבעו"ה הוא לא כדת עם כל זאת נוכל לבא אל המלך מלכו של עולם...

תמה הרה"ק ה"דברי חיים" זי"ע: וכי עם עצמנו שלמים כבר אנו, שמתפללים אנו על אומות העולם?

במחשבה קל, אבל לפתוח פה קשה, והבקשה ליתן פתחון פה.

ובכן צדיקים יראו וישמחו: אומר הרה"ק רבי ישראל מצ'ורטקוב זי"ע: הסימן שהיראה ופחד הם אכן מרוממות ה' – הוא בכך שאין יראה זו מביאה לעצבות ומרה שחורה, אדרבה, היא מרוממת ומשמחת את הנפש, כנאמר 'וגילו ברעדה'. וזהו שנאמר: 'ובכן צדיקים יראו וישמחו' – שיראת ה' שבלבם תסובב ותעורר רגשי שמחה, או אז נדע כי היראה היא אמיתית ושרשה בקרבת ה'.

גבורה בימין: ב"ארי במסתרים" – וקשה, שהרי גבורה בשמאל, רק דאיתא במדרש [תנחומא בשלח סימן טו], כשעושין רצונו, גם השמאל נעשית ימין.

שמחה לארצך: אומר הגרי"ז מברסק זצ"ל: מה טיבה של שמחה זו שאנו מבקשים עבור הארץ? ונראה פשוט, שמכיון שהביכורים באים רק בשעת שמחה, על כן אנו מבקשים שתהיה "שמחה לארצך". **וידע כל פעול כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו:** פירש הרבי ר' הענין מאלכסנדר זי"ע: היינו שישראל באים בטענה שישפיע לנו השי"ת בינה ודעת לעבודתו יתברך, מאחר כי אתה יצרתנו ופעלתנו, מהראוי להיות ניכר כח הפועל בנפעל, ותיבת 'כי' הוא כנתינת טעם.

ותמלך אתה הוא ה' לבדך: ב"דרשות חתם סופר": בעולם הזה נשלט האדם ביד "מלכים" רבים, היינו כל צרכי העוה"ז. הוא עבד לתאוותיו, לכבוד, לרצונו לגבור על אויביו. וזהו שאנו מתפללים 'ותמלך אתה ה' לבדך' – שלא נהיה נעבדים ונשלטים ביד שום "מלך", אלא כל מגמתנו ודאגתנו תהיה אך ורק ליראת ה' בלבד, בלתי לה' לבדו.

קדוש אתה ונורא שמך ואין אלוה מבלעדיך: פירש הרה"ק רבי דוד מטאלנא זי"ע: קדוש אתה ונורא שמך – הקב"ה הוא כל כך רם ונישא, וא"כ היאך יתכן לבקש מלפניו דברים גשמיים, הלא בושה תכסה פניו, לזאת ממשיכים אנו ומתרצים את עצמנו: ואין אלוה מבלעדיך – כלומר: הן אמת שהיה מן הראוי שלפניך לא נזכיר

עניני גשמיות, אך מה נעשה, הלא אין לנו אחר שיכול לתת לנו לחם לאכול, ומוכרחים אנו לבקש זאת מלפניך על אף שמלך קדוש ונורא אתה...

מלך על כל העולם כולו בכבודך: הט"ז [תקפב סק"ג, שפ סק"א] מביא בשם הלבוש כי אין לגרוס "כל העולם כולו", שהרי זה כפל לשון מיותר. אך הט"ז עצמו מבאר כי יש טעם בדבר, דהרי בכל התורה כולה קיי"ל "רובו ככולו", ולפיכך כאן שכוונתנו ל"כולו ממש", לא רק ל"רובו ככולו", כופלין אנו ומדגישים מלך על כל העולם כולו – שכל העמים בלי יוצא מן הכלל יגיעו סוף סוף לידי הכרת מלכות השם.

שואל הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע: ולכאורה מדוע לא הקשו כן על הנאמר קודם: 'וכל הרשעה כולה', שאף זו לשון כפולה.

י"ל, כי "רשעה" היינו עבודה זרה, ואומרת הגמרא [ע"ז מה:]: שהעוקר ע"ז צריך לשרש אחריה, שכפל הכתוב בלשונו 'אבד תאבדון' על כן שייך שפיר בע"ז כפל לשון – 'וכל הרשעה כולה', שיש לעקרה ולאבדה מכל וכל.

מבאר הרה"ק ה"בני יששכר" זי"ע: 'כבוד' הוא לשון מלבוש, כמובא בגמרא שרבי יוחנן קרא לבגדיו "מכבודתי".

וזהו שמתפללים: מלך על כל העולם כולו בכבודך – היינו שכל העולם יידעו שכל דבר בבריאה הוא לבוש של השי"ת.

אתה בחרתנו מכל העמים וכו' ורוממתנו מכל הלשונות: שואל ה"קול שמחה": לאחר שאמר 'אתה בחרתנו מכל העמים', מפני מה שב והוסיף 'ורוממתנו מכל הלשונות'.

הנה, הלשון הוא כלי שבו מבטא האדם את הדעות והמחשבות ושאר העניינים הפנימיים שבלב. כל מעלות שבעולם יכול אדם לפרט ולתאר בלשונו, וכאשר לשונו דלה מכדי לעשות זאת, עושה זאת בלשון אחרת, מבוארת ומבוררת יותר. ואם גם בה לא מצליח להקיף ולתאר כל המעלות, נוקט לשון אחרת, מבוארת ומבוררת עוד יותר.

אך כל זה בשאר הבריא, אבל ישראל, שהם והקב"ה חד, אי אפשר לפרט ולפרש מעלותיהם בשום פנים ואופן, בשום שפה ולשון.

וזוהו 'ורוממתנו מכל הלשונות' – שאין לשון בעולם שתוכל לתאר מעלות ישראל, כי הן גבוהות ורמות.

זכר ליציאת מצרים: ה"שבלי הלקט" כותב: מפני מה אומרים בתפילת ראש השנה – וכן בקידוש – 'זכר ליציאת מצרים'. י"ל שזהו משום שאמרו חז"ל [ר"ה יא.] שבראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים.

אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה: בספר "בנין אריאל" מהגאון רבי שאול מאמסטרדם זצ"ל מפרש: כי הרי יש את היצר הרע שהוא מלך זקן וכסיל, ולכן אנו מכריזים שאין לנו מלך אלא אתה בלבד, ולא הזקן וכסיל.

אבינו מלכנו כתבנו בספר חיים טובים: בספר "תפארת עוזיאל": חמשה 'כתבנו' שמבקשים הם כנגד חמשה חומשי תורה. **כתבנו בספר חיים טובים** – הוא כנגד חומש בראשית, שנברא הכל והוא חיים. **בספר גאולה וישועה** – כנגד ספר שמות שהיא גאולת מצרים ועתידין להיגאל. בספר פרנסה וכלכלה – הוא כנגד ספר ויקרא, קרבנות, לאכול זבחי שלמים, שעיקר הפרנסה צריכה להיות בקודש. **כתבנו בספר זכיות** – כנגד ספר במדבר, שהיו שבטים על דגליהם וכל הענף היה מרכבה לשורשו. **בספר סליחה ומחילה** – כנגד ספר דברים, שמרע"ה היה מוכיחן על כל מה שעשו ושם נאמר גם פרשת התשובה שע"י סליחה ומחילה.

אבינו מלכנו כתבנו בספר פרנסה וכלכלה: אומר ה"תפארת שלמה" זי"ע: תן בידינו יכולת ואפשרות לקיים שניהם ביחד: "ספר" ללמוד תורה, וגם "פרנסה וכלכלה".

אבינו מלכנו כתבנו בספר זכיות: שואל ה"חפץ חיים" זצ"ל: בקשה זו אין לה מובן, לכאורה, שהרי ממה נפשך: אם זכאים אנו וראויים להיכתב בספר זכיות, ודאי הקב"ה יכתבנו בספר זכיות, ואם, חלילה, גרמו עוונותינו לכך שאין אנו ראויים, איזה מקום יש לבקשה זו?

אלא, תירץ הח"ח, יש מצוות שאנו מקיימים אותם באופן חסר – שלא לשמן, לשם כבוד או מתוך מניעים זרים אחרים. מצוות שכאלה, אין להם מקום בספר הזכיות, שהרי הכוונה הנדרשת בעשיית המצוות היא

לשם יחוד קודשא בריך הוא ולא לשם כוונות אישיות זרות.

אבל הקב"ה ברוב רחמיו, יכול לרשום גם מצוות אלו בספר זכיות, על ידי שידון אותנו לכף זכות, כי אף זאת שלא קיימנו המצוה לשמה – אולי לא אשמתינו היא זאת, אלא המקום והזמן גרמו לכך. מצבנו הקשה, טרדות הפרנסה – הם שהיו בעוברינו.

זוהי תמצית בקשתינו: "אבינו מלכנו כתבנו בספר זכיות" – כלומר, עזור לנו לטהר את עצמינו ולהסיר את הפסולת שעירבנו במצוות אלו, ועי"כ יוכלו להצטרף לחשבון זכיותינו.

אבינו מלכנו כתבנו בספר חיים טובים וכו': יש לדקדק דבנוסח 'אבינו מלכנו' אומרים "כתבנו בספר חיים טובים", "כתבנו בספר גאולה וישועה" וכן אשאר, משמע שעל כל דבר וענין יש ספר אחר, ואילו בברכת 'שים שלום' אומרים "בספר חיים ברכה ושלום ופרנסה טובה וגזרות טובות ישועות ונחמות" ולא מזכירים כי אם ספר אחד, הרי שכולם נזכרים בספר אחד?

ואמר רה"י שליט"א: שיש לומר בתרי אנפין, חדא דבשים שלום אינה בקשה גמורה, שהרי אסור לבקש בקשות בשלש ראשונות ואחרונות, וכן בשבת אין מבקשים בקשות ואעפ"כ אינם נמנעים מלומר "בספר חיים", ובע"כ צ"ל דמבליעים את הבקשה ואומרים להקב"ה שאנו זקוקים לדברים אלו כדי חיינו, ולכן אין מפרטים את הספרים הרבים.

ובאופן אחר אפשר לומר, דשנינו בשלי עוקצין "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום", ולכן הגם שיש כמה ספרים לכל מיני השפעות מ"מ אחרי שמבקשים על השלום שהוא כלי המחזיק כל הברכות הרי יש לנו את הכלי קיבול לקבל את הברכה, כי באמת כל אדם בריה בפני עצמו הוא רק מדת האחדות היא שיתאספו רבים ויעשו ביניהם אגודה אחת להיות חטיבה אחת, ומדה במדה זוכים גם כן לקבל כמה דברים הרבה בצוותא.

אבינו מלכנו הרם קרן ישראל עמך: בשם הרה"ק מרוז'ין זי"ע שאמר בדרך צחות: אחרי שיש ירידת הדורות גדולה מאד, וקשה ליחל שעוד ישתבחו הדורות, ועל כן קשה לצפות לרווח, והלואי שינצל הקרן, וזהו "הרם קרן ישראל עמך" – שינצל לכל הפחות "הקרן" במהרה בימינו.

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע אמר: ישנה נקודה עמוקה בלבו של אדם שאין החטא פוגם בה. נקודה עמוקה מאד שמעלה תמיד חן בעיניו יתברך, ובראש השנה מתגלית נקודה זו, זהו הפירוש 'לגולה עמוקות בדיו'.

ליודע מחשבות ביום דין לכובש כעסו בדיו: כותב הרה"ק ה"ישמח ישראל" זי"ע: כמה גדולים חסדי ה' כי לא זה בלבד שמוחל להאדם ששופך מרת נפשו לפניו ביום הדין ומתחרט על אשר מעוות דרכיו בכל השנה, אלא אפילו זה, האדם שעומד ומתפלל ביום הדין ולבו בל עמו, היינו תפילה משפה ולחץ, ואני ה' בוחן כליות וחוקר לב וזהו ליודע מחשבות ביום דין, עכ"ז כובש כעסו בדיו, ומוחל עונות בדיו.

הרה"ק ה"אמרי שאול" ממודיץ זי"ע שואל: וכי בשאר ימות השנה אינו יודע מחשבות, חלילה, והלא מכיר הוא אף במחשבה טרם שנוצרה, ואף בטרם כל יציר נברא כבר גלויות לפניו מחשבותיו. אלא שאדרבה, ביום דין הקב"ה אינו דן את האדם אלא לפי מחשבותיו ורצונותיו הטובים של יום זה עצמו, שאם מסכים במחשבתו להיטיב דרכיו באמת מהיום והלאה, אף שגלוי לפניו כי בעתיד לא יעמוד בקבלתו זו, מ"מ אינו דן אלא לפי מעשיו ומחשבותיו של אותה שעה, ביום דין.

בשם הגר"ח: מה הלשון 'לפועל רחמיו בדיו', שהלא רחמים הם דבר הבא מאליו בלבו של המרחם ולא פועלים אותם.

אלא יש לומר, כי אליבא דאמת לא שייך מושג הרחמים במחיצתו של הקב"ה, שכן הרחמים אינם אלא מידה המצויה רק בגופים, אך הקב"ה מרום ונעלה ממידה זו. ואולם, כאשר הקב"ה שופט את עולמו ורואה שאי אפשר לעולם בלא רחמים, מיד הוא פועל את רחמיו ומרחם עליהם.

זה שנאמר בפיוט: "לפועל רחמיו בדיו" – בשעת הדין הרחמים נפעלים מאתו ית'.

לקונה עבדיו בדיו: בשם צדיקים [הרה"ק מברדיטשוב והרבי ר' מנדלי מרימנוב זי"ע ועוד]: כי לפעמים עושים הצדיקים תחבולות בשמים העליונים וכביכול גונבים את העוונות שמביא השטן לפניו יתברך, ויוצא עליהם

אבינו מלכנו קבל ברחמים וברצון את תפלתנו: מבאר ה"חפץ חיים" זצ"ל מה הם שני התוארים 'אבינו מלכנו', וכן שתי הלשונות 'ברחמים וברצון'. אלא שהמושג 'רחמים' שייך יותר לאב כמ"ש 'כרחם אב על בנים', והמושג 'רצון' שייך יותר לגבי מלך שרצון המלך קובע האם ברצונו לקבל הבקשה או לא, לפיכך אנו פונים בבקשתנו להקב"ה הן בתור אב 'ברחמים' והן בתור מלך 'ברצון', אבינו מלכנו קבל ברחמים וברצון.

אבינו מלכנו חננו ועננו כי אין בנו מעשים: אומר המגיד מדובנא זצ"ל: משל לחנוני שבא לקנות סחורה בשביל חנותו, נכנס לבית המסחר ומתחיל להזמין בקול רם ובפה מלא, סחורה פלונית דרושה לי כך וכך וכן משי טהור, וכך וכך אמות בד, ושאר מיני סחורות, מיד מצוה הסיטונאי להכין ולסדר את כל הסחורה לפי הרשימה, כשכל הסחורה כבר מוכנה, סדורה וערוכה, ניגש הסוחר אל הסיטונאי ולוחש לו בשפה רפה ובחשאי, מעות מזומן אין לי יואיל נא אדוני לקחת ממני שטר.

הנמשל: אנו באים לפני הקב"ה ומבקשים ממנו בקולי קולות את הסחורות הדרושות לנו חיים טובים, פרנסה וכלכלה, גאולה וישועה, רפואה שלימה וכו', אולם לאחר שכבר קראנו בקול את רשימת הסחורות הדרושות לנו, אנו נגשים לפני אבינו מלכנו ובלחש ובשפה רפה אנו אומרים לו חננו ועננו כי אין בנו מעשים, כדלים באנו לפניך, עשה עמנו צדקה וחסד, וקבל שטר ההתחייבות מאתנו.

לבוחן לבבות ביום דין לגולה עמוקות בדיו: בספר "עזרת שלום": שמעתי בשם הגה"ק מהר"ם ט"ב מאיהעל זי"ע [ה"ישמח משה"] שאמר, שיש לכל אחד מישראל כשר, עת ושעה שעושה נחת רוח למעלה באיזה מחשבה טובה אמיתית או דיבור או מעשה ותנועת אמת מעומקא דלבא, אבל האדם עצמו אינו יודע ומרגיש בזה כלל, כי אם היה יודע מדרגתו בזה, כבר יצא מגדר הענוה הרצויה, אבל השי"ת לבד יודע מזה.

וזהו 'לבוחן לבבות', אם השי"ת בוחן לבות של בני אדם שיש בהם שוא ורמיה ח"ו, אז 'לגולה עמוקות בדיו' יגלה נא גם מה שעלה בלבבו לפעמים נקודה טובה מעומקא דלבא, שזה גם כן אין ידוע לשום מלאך ונברא.

כרוז כי צריכין הם להימכר בגניבתם כדין התורה"ק ש'נמכר בגניבתו', ואז קונה אותם השי"ת, וזה הפירוש 'לקונה עבדיו בדין'...

הרה"ק רבי משה לייב מסאסוב זי"ע הרים פעם את עיניו למעלה ופתח את פיו הטהור במליצת יושר, וכה טען: רבוש"ע, הן קנית אותנו לעבדים, ואבא, הלא כך כתוב בתורה בדיני עבד 'כי טוב לו עמך', ולמדו מזה חז"ל כי כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו, וכיון שקנית אותנו לעבדים – עליך לקיים מה שכתבת בתורה...

וז"ש 'לקונה עבדיו בדין' – מכיון שקנית אותנו לעבדים, מעתה ואילך מוטל עליך 'לרחם עמו ביום דין' ולהשפיע עלינו כל טוב, כי כך הוא הדין שהקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו.

מו' רה"י שליט"א: בגמרא קידושין [יא.] אי' דהקונה עבד אין לו טענת מקח טעות, דמומין שבגלוי היה יכול לראות, ומומין נסתרים אינם חסרון בעבד, ואם הוא גנב הרי כל העבדים כך הם. ונראה דזה דווקא בעבד כנעני אבל עבד עברי אינו בחזקת גנב [המוכר עצמו ולא הנמכר בגניבתו] ואם נודע שהוא גנב יכול לבטל המכירה קודם שיעברו שש שנים. ואם כן לכאורה יכול הקב"ה לבטל מה שבחר בנו בטענת מקח טעות, שאנו עושים מעשים שאינם ראויים, אך הקב"ה צופה נסתרות ואם כן כבר ידע כל זאת כשבחר בנו ולא שייך גביה טענת מקח טעות, וזהו פי' 'לצופה נסתרות ביום דין', ומשו"ה – 'לקונה עבדיו בדין', שעפ"י דין קנייתו אותנו הוי מקח שאינו יכול לבטלו.

לבושו צדקה מעטו קנאה וכו' עצתו אמונה פעולתו אמת: בשם הרה"ק מרוז'ין זי"ע: לבושו צדקה – לפעמים רואים אנחנו אשר השי"ת מתלבש בצדקתו ועושה צדקה וחסד לאדם להעניקו מכל טוב, אבל יכול להיות כי מעטו קנאה – כי עוטה הוא בזה קנאה גדולה והעושר הוא לרעתו. נאפד נקמה – ולפעמים הוא קל קנא ונקם, אבל סתרו יושר – להיטיב אחריתו. ולזה עצתו אמונה – העצה הטובה היא שיאמין בה"י ויאמר פעולתו אמת וצדיק ה' בכל דרכיו והכל הוא לטובה, שידע האדם להיטיב דרכו.

וכל באי עולם יעברון לפניך כבני מרון: אומר הרה"ק

ה"דבר חיים" מנדבורנה זי"ע: נראה לומר דהנה אי' בגמ': ואמר חזקיה אמר רבי ירמיה משום רבי שמעון בן יוחאי יכול אני לפטור את העולם כולו מן הדין וכו' ואלמלי אלעזר עמי וכו'. ופירש"י ז"ל: בזכותי אני סובל כל עונותיהם ופוטרו מן הדין. וזה שטמנו ברמז לומר אשר בר"ה כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון, לרמז בזה על רשב"י ור"א בנו השוכנים באתרא קדישא מירון, כמ"ש הרואה אומר ברקאי וכו' האיר פני המזרח עד שבחברון, ופירש"י בשם הירושלמי כדי להזכיר זכות אבות מזכירין חברון. וזה כדי לעורר זכותן שיפטרו את כל העולם כולו מן הדין אכ"ר.

ונתנה תוקף: הרה"ק ה"קדושת לוי"י זי"ע פי' הפיוט בראש השנה יכתבון לחלק בין מעשי האוה"ע למעשי ישראל, לכך היה אומר רבש"ע בר"ה יכתבון, העבו"ם כותבין ומחללין יו"ט, וביום צום כיפור יחתמון ומחללין יוהכ"פ, כמה יעברון וכמה יבראון – כמה ממזרים נברא מהם, ומעתה אני שואל ממך מי יחיה ומי ימות ווער ברויך צו לעבין און ווער ברויך צו שטארבען???

עו"א: ויכון בחדס כסאך ותשב עליו באמת: עפי"מ דאחז"ל הקב"ה גוזר גזירה וצדיק מבטלה, א"כ אם ח"ו ה' גוזר גזירות שאינם טובות אין זה ברור שיתקיימו כי הצדיקים יבטלו. אמנם אם יגזור השי"ת גזירות טובות ודאי יתקיימו כי אף אחד לא יוכל לבטלם. וזהו הכוונה 'ויכון בחדס כסאך' – אם ה' יתנהג במדת החסד אזי 'ותשב עליו באמת' – בוודאי הגזירות יתקיימו ודבר ה' יהיה אמת וקיים, אבל בגזירות שאינם טובות אין זה 'אמת'...

ויכון בחדס כסאך ותשב עליו באמת: פעם אמר הרה"ק מרוז'ין זי"ע: רבוש"ע, אם אתה רוצה שיכון כסאך באמת, וכל המשפטים שתעשה היום יתקיימו, אז תגזור חסדים טובים על ישראל, כי באם ח"ו תגזור דינים על ישראל, אנחנו וצדיקי הדור נבטל הכל, ואז איך תשב על כסאך באמת.

וחותם יד כל אדם בו: הרה"ק ה"עטרת ישועה" זי"ע כותב: וחותם יד כל אדם בו – האדם עצמו חותם על הדברים אשר עשה במשך כל השנה או לטוב או להפכו. ולהבין מדוע רק החתימה בלבד נעשית על ידי מעשה האדם בעצמו, ולא גם הכתיבה, דהרי למעלה

יזכו בעיניך בדין' – שעוררו מדת 'הדין' על בנים אהובים למקום.

כי לא יזכו בעיניך בדין: הגאב"ד וויצען זצ"ל אמר שכשזקינו הרה"ק מצאנו זי"ע ניגן 'ונתנה תוקף' בימים נוראים, כשאמר 'כי לא יזכו בעיניך בדין' עשה הפסק ואמר "כי לא", והפסיק בהניגון, ואחר כך התחיל 'יזכו בעיניך בדין', כי לולא זאת היה נראה שלא יזכו חס ושלום בדין, ועל ידי שהפסיק בהניגון היה משתמש הפירוש שלא יהיה כן, אלא אדרבה – יזכו בעיניך בדין...

וכל באי עולם יעברון לפניך כבני מרון: הרה"ק רבי יצחק מנעשכ"ז זי"ע אמר בשם הרבי מלובלין זי"ע: 'כבני מרון', איתא ברש"י [ר"ה יח.] לשון מרות ואדנות, היינו כבני מלכים. והמכוון בזה כי הנה ידוע אשר אם בן מלך חוטא אזי כל השרים הנכבדים מחפים עליו ודנין אותו לכף זכות, וכמו כן אנחנו בני ישראל, בני אברהם יצחק ויעקב, נקראים "בני מרון" – בני מלכים, ואם כן ראוי שימליצו כולם בעדינו לטובה. וזה המכוון: וכל באי עולם יעברון לפניך כבני מרון – היינו כבני מלכים שכולם מליצים יושר עליהם.

עוד ברש"י שם: ככבשין היוצאין להתעשר. בשם המהרי"ל דיסקין זצ"ל שביאר, משנה שלימה שנינו בהלכות מעשר בהמה: קפץ אחד מן המנויין לתוכן כולן פטורין. כמו כן גם כאן, אם אחד מישראל חוזר בתשובה שלימה, יכול הוא בתשובתו לפטור את כל הדיר. וכל ישראל יהיו פטורין שבשביל יחיד שעשה תשובה מוחלין לכל העולם כולו.

ה"משך חכמה" [נצבים] מבאר את הדמיון לכבשים היוצאין להתעשר בסגנון אחר, כי הנה עוד זאת שנינו בהלכות מעשר בהמה [בכורות נג.]: כבשים ועזים מצטרפין זה עם זה לחובת מעשר, אך חדשים וישנים אינם מצטרפין זה עם זה לחובת מעשר.

כן הוא הדבר לענין הדין בראש השנה, באותו דור מצטרפין כולם לדין, אך דור זה ודור שקדם לו אינם מצטרפין יחד לדין, כלומר: אין הקב"ה מעניש את הדור הזה לפי ה"השגות" של הדור הקודם. וכותב וז"ל: הדורות נכנסין כל דור בפני עצמו, כי ההבדל בין 'חדש'

הוא כתיבה וחתימה, ובטעם הדבר היה נראה, לאשר כל איש מזרע ישורון הולך במרירות, ומדמה בנפשו כי לא עשה מאומה עוד להכנס תחת צל כנפי הקדושה להיות דבוק בהבורא כביכול, ובאם היה נותן רשות שהאדם עצמו יכתוב מעשיו היה דן את עצמו לכף חובה חלילה, לזאת מצד רחמיו המרובים כותב כביכול בעצמו לטוב לנו, ואנחנו חותמין על זה, ועי"ז נגמרה חתימתנו לטובה.

ובשופר גדול יתקע: הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע אמר על התקיעות של אחיו הרה"ק רבי משה בצלאל זי"ע: ובשופר גדול – אם התוקע הוא אדם גדול וקול דממה דקה ישמע – אע"פ שהקול יוצא בדממה דקה הוא גם כן נשמע בשמים.

ומלאכים יחפזון: הרבי ה"בית ישראל" זי"ע היה מרגלא בפומיה משמיה דאז"ל ה"אמרי אמת", וכן איתא בספה"ק "תפארת שלמה": שכל יהודי המקיים מצוה נברא ממנה מלאך, ואיכות המלאך תלויה באיכות המצוה שבגללה נברא אותו מלאך, וממילא כאשר דנים בראש השנה את מעשי המצוות, נידונים ממילא גם המלאכים, כי בכך דנים גם איך ייראו הם – האם יהיו שלמים או חסרים, ולכך גם הם פוחדים ביום הדין.

כותב הרבי ה"לב שמחה" זי"ע: ממה יראים המלאכים ביום הדין, ואפשר עפ"י דאי' בשפת אמת ליקוטם בשם הבעש"ט ז"ל שבכל ר"ה היה ממנה אותן מלאכים ושרים שהוטבו בעיניו וכו', מלאכים טובים, ואתי שפיר שהמלאכים יראים שיחליפו אותם, (התחדשות) זה תלוי באדם עצמו כדברי כ"ק אאמוז"ל על מלאכי אלק' עולים ויורדים בו.

הרה"ק ה"שפע חיים" זי"ע מפרש: בהקדם מה שידוע, חומר הדבר שלא ללמד חובה על ישראל, אלא רק זכות, כי כך רצונו יתברך לשמוע בשבחם של בניו אהוביו ולא שיקטרגו עליהם ח"ו. והנה במשך ימות השנה, הרבו מלאכי חובה לקטרג ולעורר עלינו מדת הדין, ולזה עתה 'ומלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון ויאמרו הנה יום הדין לפקוד על צבא מרום בדין' – על זאת שהם עוררו 'דינים' וקטרוגים על ישראל, 'כי לא

ל'ישן' גדול, כאשר רואים אנו בעוונותינו הרבים בחוש..."

איתא בר"ה וכל באי עולם וכו' שנאמר היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם, השי"ת משגיח תמיד ואין הסרת ההשגחה ח"ו אף יום ואף רגע, אלא שבראש השנה כולם עוברים לפניו, כיון דלזכרון קאתי כלפנים דמי, בלי מחיצות.

בבקרת רועה עדרו מעביר צאנו תחת שבטו: ב"אלף המגן" כותב לפרש: דהנה מי שרועה את צאנם של אחרים אינו דואג באמת לצאן, וכאשר הם עוברים תחת השבט הוא מכה כל בהמה בשבטו, אבל מי שרועה צאן שהוא שלו, הרי הוא חומל עליהן, ולכן איננו מוריד עליהם את השבט אלא רק מעביר את הצאן תחת שבטו בנחת.

ולכן אנו מבקשים מאבינו שבשמים, הלא אנו צאנך ואתה רוענו, ולא תוריד ח"ו את השבט על אחד מצאן מרעיתך, שהרי 'בבקרת רועה עדרו', שלו ולא של אחרים, אזי הוא רק 'מעביר צאנו תחת שבטו', ואינו מוריד עליהם את השבט, כן גם אתה רק 'תעביר ותספור ותמנה'.

כמה יעברון וכמה יבראון: כתוב ב"ילקוט אוהב ישראל": "כמה יעברון" כמה עקרות יהיו נפקדות ביום הזה. "וכמה יבראון" כמה יתברכו בבריאות ויתחזקו לתורתו ועבודתו ית"ש.

ותשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה: בשם הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע שפירש עפ"י דאיתא במשנה בברכות [לד:] רבי חנינא בן דוסא כשהיה מתפלל על החולה אומר זה חי וזה מת, והקשה בשלמא לומר זה חי שפיר דמי, דאמר כדי לבשר לקרובי החולה כי יחיה, אבל לבשר כי זה מת למה היה רבי חנינא צריך לומר לבשר בשורה רעה ח"ו. אלא כך פירושא דמתניתין, כשהיה רחב"ד מתפלל על החולה מה היתה תפילתו של רחב"ד שהיה אומר 'זה חי וזה מת', היינו זה העכו"ם ימות וזה הישראלי יחיה, זה תמורת זה.

ובזה היה מפרש מה הלשון 'מעבירין' והוא ליה למימר מבטליו, ובזה יתפרש שפיר, דהוא מלשון 'ויעבירם את נחל יבק', העברה מצד זה לצד זה, על דרך הכתוב

'ידבר עמים תחתינו', כי הצדיק מעביר הגזירה מישראל לעכו"ם. וזה נאמר גם כן 'ותשובה ותפילה וצדקה' על ידי תשובה תפילה וצדקה אזי 'מעבירין את רוע הגזירה' מישראל לעכו"ם.

הרה"ק ה"תולדות יעקב יוסף" זי"ע מביא: דאיתא בספר "חסד לאברהם" [מעין ד נהר מ] שהקשה איך יתכן שאדם שעשה עבירות כל ימיו ולבסוף נתחרט, תתקבל תשובתו, ותירץ כי ע"י שמתחרט על העבירות גורם צער גדול לסט"א, ומזה הצער שמצטערת הסט"א יש להקב"ה נחת רוח, ובזכות זה מגיע לו כפרה על העוונות. ע"כ.

באין מליץ יושר מול מגיד פשע: פעם אחת בעת שהתפלל הרה"ק ה"קדושת לוי" זי"ע לפני התיבה בימים הנוראים וכשהגיע לתיבות אלו, 'באין מליץ יושר' וכו' אשתיק. וראו הקהל שהוא בדביקות גדול מאד וממש יש לו עליות נשמה ונמשך כן כשעה או יותר, ואחר התפילה שאלוהו מה זאת, ואמר להם: שראה בעולם העליון אשר השטן הביא לפני הבי"ד של מעלה את החטאים ועוונות ופשעים של ישראל, והמלאך מיכאל באשר הוא מליץ על ישראל עמד להמליץ, והנה על החטאים שאלו הם השגגות – המליץ מקודם. ואח"כ המליץ על העוונות הגם שהם מזידין.

וכשהגיע לפשעים שהם מרדים – תש כוחו ולא היה דבר בידו מה להמליץ. ואמרנו לו: מיכאל למה אתה שותק ואין לך מענה בפיו, והלא הקב"ה נתן לנו את התורה ויש בה חוקים ומשפטים, והלא משפטים טעמים ונימוקים עמם אבל חוקים הם בלא שום טעם, ועב"ז אנו מקיימים גם את החוקים בלי שום שאלה והרהור אחר הקב"ה חלילה, ונגד זה לא ישאל אותנו על הפשעים, ואז נסתם פי השטן.

וזה הפירוש של אלו התיבות 'באין מליץ יושר מול מגיד פשע', היינו שאין שום מליצה על הפשעים שמגיד המסטין, וכך היא המליצה בזה – היינו 'תגיד ליעקב דבר חוק ומשפט' – ואנחנו מקיימים גם את החוקים בלי שום שאלה, ועי"ז 'וצדקנו במשפט'.

עוד אומר הרה"ק ה"קדושת לוי" זי"ע: דהעיקר הוא, דהאדם על אף שחטא, רק כיון שיועד שחטא ומבקש מלפניו יתברך שימחול לו, ומכיר בשפלותו, זה הוא גופא למליץ יושר לפניו. וזהו "באין" – במדה שאדם

מחזיק עצמו "לאין", זה גופא מליץ יושר.

הרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע פירש: עפ"י הגמרא בסנהדרין [יז]. שאם כל הבי"ד אומרים חייב פוטרין אותו. זהו 'באין מליץ יושר' – אם ח"ו כולם מחייבים 'תגיד ליעקב דבר חוק ומשפט' – תגיד להם שזהו חוק ומשפט שכולו חייב – זכאי, ועי"ז 'וצדקנו במשפט' – נצא זכאים בדיון.

שואל הרה"ק מאז'יערנא [רוז'ין] זי"ע: הקושיא ידועה, מהו ה'דבר חוק ומשפט' המסוגל לענות על נכון אם אין ח"ו 'מליץ יושר מול מגיד פשע'? ונראה להסביר כוונת הדברים, לפי מה דאמרו רבותינו ז"ל [סנהדרין לב]. אם פתחו כולם לטובה מחזירין לזכות. וממילא 'אם אין מליץ יושר מול מגיד פשע', דכולם פתחו לחובה ח"ו א"כ 'תגיד ליעקב' היינו עבור יעקב, 'דבר חוק ומשפט' שהודיע להם דינא דגמ' שכן הוא החוק ומשפט דאם כולם פתחו לחובה מחזירין לזכות, ועי"ז נזכה ש'צדקנו במשפט', ונצא זכאי מבית דינך הצדק.

האוחז ביד מדת משפט וכל מאמינים שהוא א-ל אמונה: הרה"ק ה"אמרי חיים" זי"ע אמר בשם הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע שפירש: שהשי"ת עומד על המשמר, וכאשר רואה שהמאזניים נוטים חלילה לרעה אוחז הוא את כפות המאזניים שלא יכריעו לרעה ח"ו. ואם תקשה, הרי 'וכל מאמינים שהוא א-ל אמונה' ומשלם לכל אחד כפעלו, על כך באה התשובה 'הבוחן ובודק גנזי נסתרות' – מחשבותם של ישראל נסתרים ממלאכי עליון, והרי ישראל חושבים תמיד לעשות רצונו יתברך, ומחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, מה גם שהשי"ת יודע מחשבות וגלוי וידוע לפניו שבנ"י מתחרטים לאחר כל מעשה חטא, לא כמו שהמלאכים חושבים שעדיין החטא בחיקם, לכן מכריע את הכף לזכותם.

בשם הרה"ק המוהרי"ד מבעלזא זי"ע: וכל מאמינים שהוא א-ל אמונה – שהבורא ית"ש יש לו אמונה בהאיש הישראלי שבוודאי ייטיבו מעשיהם, הגם שעתה אינם צדיקים גמורים, "הבוחן ובודק גנזי נסתרות" ורואה שלאחר זמן כשישפיע להם טובו בהכשר בודאי ייטיבו מעשיהם.

הרה"ק ה"בית אברהם" מסלונים זי"ע אמר לבאר עפ"י מאמר אביו הרה"ק זי"ע, במי שמחוייב חובות הרבה עבור סחורות שלקח והפסיד אצלם, והוא במצב של פשיטת רגל, אם זה שעסק עמו במו"מ הוא בר שכל, אזי נותן לו עוד סחורה בהקפה, כדי שירוויח בה, ויהיה לו לפרנסתו, וגם יתחיל לשלם חובותיו מעט מעט, כי אחרת בודאי לא יהיה לו במה לשלם חובו. וכמו"כ בעבודת ה', וזהו 'קל אמונה' – השי"ת מאמין לאיש יהודי ונותן לו בהקפה בני חיי ומזוני, שע"ז יוכל לעבוד אותו בלי טרדות ובלבולים המפריעים לעבודתו ית'.

הדן יחידי לבאי עולם: בספה"ק "ראשי בשמים" מביא בשם חותנו הרה"ק רבי יצחק מראדוויל זי"ע לבאר: שהכוונה שהקב"ה דן את ישראל כשהם באחדות וחטיבה אחת, שאז יכול לדון אותם לטובה, וכמ"ש רז"ל [ר"ה יח]. וכולן נסקרין בסקירה אחת, ר"ל הקב"ה סוקר אותם בעת שהם באחדות שע"ז יצא משפטם לטובה.

וכל מאמינים שהוא דין אמת ההגוי באהיה אשר אהיה: הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע אמר לפרש לפי דברי האורחות צדיקים בשער האמת, ש'אהיה' גימטריא עשרים ואחד, וכ"א פעמים 'אהיה' בגימטריא 'אמת'. וזה הרמז: שהוא דין 'אמת' – 'ההגוי באהיה אשר אהיה', ש'אהיה' כ"א פעמים 'אהיה' יוצא גימטריא 'אמת'.

הטוב ומטיב לרעים ולטובים: פירש הרבי ר' בונים מפשיסחא זי"ע: השי"ת מטיב לאנשים שפעמים הם רעים ופעמים הם טובים...

מביא ב"ניצוץ אחד": הקשה הרה"ק ה"עטרת צבי" מזידיטשוב זי"ע: אחר שאמרנו שהוא מטיב לרעים, כל שכן שמטיב לטובים, ומה צורך להזכירם להדיא. אלא, ביאר, איפכא הוא, ה'רעים' – הם אלו שרעים בעיני עצמם. הם מכירים בחטאם ומתחרטים על מעשיהם, ושבים בתשובה שלימה, לעומתם הטובים הם ההולכים בשרירות לבם וסבורים המה כי טובים וישרים הם, סמוכים על מעשיהם ו'צדקתם' ולבם בריא אולם, וקמ"ל שאף לאלו המחזיקים עצמם כטובים, אף להם הוא טוב ומטיב וממציא תחילה.

הממליך מלכים ולו המלוכה: בשם המוהר"י מבעלזא זי"ע: דאמנם הוא מושיב מלכים לכסא, אבל אין נותן להם כל הרשות, רק אוחז בידו ההנהגה כי לו המלוכה. וזה שאומרים: הממליך מלכים – אבל – ולו המלוכה.

הסובל ומעלים עין מסוררים: בספה"ק "דברי מאיר": דקדק שאין זה טובה כי על ידי כן הסוררים עושים מה שלבם חפץ.

וביאר שהכוונה היא, הסובל – אבל הסוף הוא – מעלים עין – ההשגחה – מסוררים, ואחרי שכביכול מסיר ההשגחה מהם נעשה כהפקר ונופל תחת מקריות הזמן וממילא מקבל עונשו כראוי.

וכל מאמינים שהוא עונה לחש: הרה"ק רבי יעקב אריה מרדזמין זי"ע אמר בשלחן ראש השנה: אנו מאמינים "שהוא עונה", שהשי"ת יענה על כל הטענות מהמקטרג לחש! שטיל זאל זיין! [שהיו שותקים].

הפותח שער לדופקי בתשובה: שמעתי מהרה"ק ה"חלקת יהושע" מביאלא זי"ע שאמר בשם הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע [כשהיה בגור לפני המלחמה]: דופקי בתשובה – המה האבות הקדושים, שהם דופקים בלב איש ישראל לעוררו לשוב בתשובה שלימה לאבינו שבשמים.

כי לא תחפוץ במות המת כי אם בשובו מדרכו וחיה: בשם הרה"ק רבי משה משינאווא זי"ע שפירש: דאיתא בגמ' [ברכות יח.] שהצדיקים במיתתן קרויין חיים, וזשה"כ 'כי לא אחפוץ במות המת' – אין לי חפץ אפילו במיתת הרשעים שכבר קרויים מתים, 'כי אם בשוב רשע מדרכו וחיה' – זאת חפצי ותשוקתי שיעשה הרשע תשובה ויהיה מעתה קרוי "חי" כמו הצדיק.

אדם יסורו מעפר וסופו לעפר: הרבי ה"פני מנחם" זי"ע אמר: הרה"ק רבי הערש מפארצובה זי"ע היה רגיל לומר, אכן "אדם יסודו מעפר וסופו לעפר" – אמנם כאשר מברכים ביני וביני אפילו פעם אחת "שהכל נהיה בדברו" כראוי, יכולים לרומם ולהעלות הכל.

הרבי ה"בית ישראל" זי"ע אמר בשם החידושי הרי"ם זי"ע: קשה, מה בוכים כ"כ, בשלמא אם האדם היה מתחיל בתחילתו זהב ולבסוף נהפך לעפר מובן מה

שבוכים כ"כ, אבל אם גם יסודו היה מעפר, מה הבכי הגדול?
ותירץ, שבוכים על זה שהיה יכול לתקן בחייו שלא יהא "סופו לעפר" ולא תיקן.

ב"ניצוץ אחד" מביא שהחסיד רבי אלעזר מביאליסטוק זצ"ל, מהאריות שבבית קאצק, עמד בבית הכנסת בעיצומו של יום הדין, כשהקהל אומר 'ונתנה תוקף' ברעותא דלבא, בתוך כך הבחין כי בסמוך לו עומד יהודי, עיניו אדומות מבכי וקורא 'אדם יסודו מעפר', ממשיך ואומר 'וסופו לעפר', וכולו חלחלה ואימה מפחד הדין, והוא ממרר בבכי באין הפוגות. פנה אליו רבי אלעזר ואמר לו: "אילו היה אדם נוצר מזהב, וסופו שהיה הופך לעפר, אכן מן הראוי היה לבכות, על האי שופרא דבלי בארעא, אבל השתא שהאדם יסודו מעפר וסופו לעפר, בבי זה על שום מה, כפי שהיה כך נשאר, ועל הדרך הספיק גם ללמוד ולהתפלל ולקיים מצוות. מהרע בכך..."

ובשם הרה"ח הישיש רבי יצחק מונדרוביץ ז"ל שאמר מרגניתא טבא בשם קאצק: פתח בתיבת 'מעפר', וסיים בתיבת 'לעפר'. כי 'אדם יסודו מעפר', היינו שכל עיקרו ויסודו שנברא הוא כדי שיגביה כל ענייני הגשמיות מעפר, להעלותם לרוחניות, אבל 'וסופו לעפר', סופו שמהפך היוצרות. שלא זו בלבד שלא מרומם את ענייני העולם, אלא שעומד והופך גם את כוחות הרוחניות והנשמה שבקרבו ומשעבדם לגשמיות, 'לעפר'.

וימללו את גבורתך: כתוב ב"תורת אבות": ימללו הוא מלשון מוללין מלילות, זי' וועל'ן צורייב'ן די גבורות, שיכניעו את הגבורות הקשות ויבואו לרחמים.

וישמעו רחוקים ויבואו ויתנו לך כתר מלוכה: פי' שישמעו ויבואו אפי' בשעה שהם רחוקים, ובזה יתנו לך כתר מלוכה, כי זהו כתר המלך, שמוסר עצמו אליו ית' אפילו בשעה שהוא רחוק.

הרה"ק ה"אמרי שאול" ממודז'יץ זי"ע אמר בשם זקינו הרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר זי"ע: בנוהג שבעולם, כשרוצים לעשות כתר עבור המלך, מביאים אבנים טובות ומרגליות אשר הם יקר המציאות במדינת

מלכותו, ומארצות הרחוקות תובלנה לקבוע בראש כתר, ועל ידי זה יכירו וידעו גדלות המלך והדר כבודו. כן הוא אצל מלך מלכי המלכים יתברך, אם הרחוקים מתקרבים ובאים לעבודתו ועושים תשובה, מזה נעשה כתר מלכותו וזיו תפארתו. וזה"פ "וישמעו רחוקים ויבואו" להתקרב אליו, ועי"ז "ויתנו לך כתר מלוכה".

אוחילה לא-ל אחלה פניו אשאלה ממנו מענה לשון:

בשם ה"מטה לוי" שמבאר: מלך בשר ודם כשמזמין האדם לדיון, חושב האדם בלבו כך וכך אטעון, ובזו הטענה אזכה בדיון, וכשחוזר ורואה שאין הטענה ישרה חושב בלבו טענה אחרת.

אבל כשה' חפץ להצדיק את האדם, נוחת בלבו מענה לשון שבו הוא יתרצה, לכן בקשתי שיתן לי מענה לשון, לערוך לפניו תפילה ברצון.

היה עם פיפיות שלוחי עמך וכו' העומדים לבקש וכו':

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע שאל: ולמה לא נתקנה תפילה על ה"בעל תוקע" גם כן, הלא עיקר מצות היום הוא השופר שעושה רושם גדול בשמים? ואמר: כי נרמז כאן תפילה גם עליו, היה עם "פיפיות" בגימטריא "שופר".

אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם: (ר"ה טז.)

תמה הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע: וכי בר"ה ממליכים את הקב"ה ובשאר כל הימים אין ממליכין אותו? והלא אמרו במשנה [ברכות יג.] למה קדמה פרשת שמע לווהיה אם שמוע – כדי שיקבל עליו עומ"ש תחילה, ומה מעלה יש בשופר מעבר למלכות שמים של כל ימות השנה, הוא מוטיב והוא מפרק לה, עפי"מ שקבעו חז"ל [ב"ב קמז.] אי חמימא ריש שתא חמימא כולה שתא, נמצא שכדי לקבל עומ"ש בחמימות כל השנה, יש להמליך כדבעי בר"ה.

ב"ניצוץ אחד" מביא בשם צדיקים [אור המאיר ועוד], ש'כדי' היינו כאילו אמר 'עד כדי'. ובזה יש לפרש כוונת הדברים: אמרו "מלכיות" בכוונה ובהתעוררות רבה, עד כשיעור שיש בו כדי להמליך אותי עליכם בקבלת עומ"ש אמיתית ונכונה, וז"ש 'אמרו לפני'.

אומר הגריד"א שליט"א: יש לרמז שאותיות לפני שופר גימטריא "ה' ימלך לעולם ועד", ואותיות שלאחריו

עולים כמנין "כדי שיעל זכרונכם", כי יש ב' טעמים לשופר ע"ד דברי חז"ל 'אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה', ועל שניהם אמרו ובמה בשופר, שיעלו לכאן ולכאן, ב' הטעמים – מלכות וזכרון.

היום הרת עולם: אומר ה"יערות דבש": לא אמר לשון עבר 'היום היה הרת עולם' כי בר"ה של כל שנה ושנה מתחדשת בריאת העולם ומעשה בראשית מחדש, ולכן הוא באמת יום הרת עולם. וכך אנו גם אומרים 'זה היום תחילת מעשיך'.

היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים: בספר "קצה המטה" על מטה אפרים [סי' תקפא סק"ג] כותב: היה מרגלא בפ"ק זקני בעל "קול אריה" זצלה"ה לפרש הלשון 'היום' יעמיד במשפט כל יצורי עולמים, רצונו לומר שהיום בעצמו יעמיד את האדם למשפט, למה חטא בו. וכדאיתא במדרש שוח"ט כי שס"ה ל"ת שבתורה כנגד שס"ה ימים שבשנה, וכל יום ויום אומר לאדם בבקשה ממך אל תעשה בי העבירה הזאת.

אם כבנים אם כעבדים: הרה"ק מרוז'ין זי"ע בא פעם להיסב על השולחן הטהור באימה גדולה, והתחיל לומר: אם כבנים אם כעבדים, פירוש, השי"ת אומר לישראל, אם תהיו לי כעבדים נאמנים לעבוד אותי – אז אהיה לכם כאב לבנים. וישראל אומרים להשי"ת: אם תהיה לנו כאב לבנים – אז נהיה אנחנו כעבדים נאמנים.

ב"ניצוץ אחד" מביא שסיפר הרה"ק רבי הערש פארצווער זצ"ל, שאחר פטירתו של החוזה מלובלין זי"ע המשיך ונסע אל בנו הרה"ק רבי יוסף מטורטשין זי"ע. פעם אחת כאשר בא רבי הערש אל ה"חידושי הרי"ם" זי"ע, ביקש ממנו לחזור בפניו על מאמר או ד"ת מרבי יוסף. אמר רבי הערש: שיש בזכרוננו מעשה נפלא מרבו, וכן היה מעשה:

שנה אחת בר"ה נכנס רבי יוסף לביהמ"ד, ואמר: מוסר – לא אומר לכם. תוכחה – לא אומר לכם. רק אספר: מעשה בגביר נכבד שרב העיר הופיע לביקור במעונו, מיד שלח האדון לקרוא למשרתו וציוה עליו לרדת את בית היין במרתף הבית, ולהביא מן היין הכי משובח ומן השיכר המעודן ביותר לכבוד האורח רם המעלה.

משעבר זמן רב והמשרת לא שב, ירד האדון בעצמו לראות את המתרחש.

כבר בדרך ירידתו הבחין שמשהו אינו כשורה, ככל שקרב אל המרתף הכה באפו ריח היין בחוזק רב יותר ויותר, וכאשר נכנס נחרד ממה שראו עיניו. עד מהרה התברר כי המשרת שם עיניו בחביות ושתה לרויה ולשכרה מן היין המשומר ומן השיכר המשובח, מכאן השתכר כהוגן, ובשכרותו כי רבה פתח את ברזי החביות כולם והיין זרם ללא מעצורים, עד שנתמלא הבית כולו בבריכת יין גבוהה, והמשרת עצמו נמצא שרוע בשכרותו על שורת החביות מלמעלה.

חמתו של האדון בערה בו, והוא כבר הרים את קולו לשפוף קיתון של זעם על ראש המשרת הבוגד, אך טרם יקרא, שומע הוא את המשרת צועק ממעמקי השכרות ועירפול החושים, "אה, אדוני, זה מזמן הנני רוצה שתוסיף לי על משכורתי שאינה מספקת..."

ה"חידושי הרי"ם" זי"ע שיבח את המשל ואמר שהדברים הללו נאמרו בחכמה גדולה, והדברים עמוקים.

עמד פעם הרה"ק ה"קדושת לוי" זי"ע ואמר: רבוש"ע הלא כתוב בתורתך 'שלח תשלח את האם', אף אני אומר לך שלח נא את ה'אם' בבנים 'אם' כעבדים, שלא יהיה עוד שני צדדים בדבר, ורק 'ואת הבנים תקח לך', כי וודאי בניך הם בכל מצב שהוא.

ועל ידי עבדיך הנביאים כתוב לאמר: הרה"ק ה"אמרי שאל" ממוד"ץ זי"ע כותב: אא"ז צוק"ל מקאזמיר היה נודע ומפורסם בכל העולם כבעל רוח"ק זך ומזוכר, והעיקר ראו רוח קדשו בעת שנתן ברכת הפרידה. ופעם אחת בעת שנתן ברכתו לאחד גדול בתורה, ובאותה שעה הביט הרה"ק על ידיו של עצמו, ותמה האיש אשר לפניו, והרהיב עוז בנפשו ואמר, רבי, נפשי בשאלתי לדעת, למה הרבי מסתכל על ידיו, והשיב לו הלא נאמר, ועל ידי עבדיך הנביאים כתוב לאמר - היינו על ידיהם של נביאים כתוב וחרות מה עליהם לומר.

לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלקיו עמו ותרועת מלך בו: אומר הרה"ק ה"דברי חיים" מצאנז זי"ע: מי שלא מביט און ביעקב ועמל בישראל, אלא הכל מביט בטוב עין ולימוד זכות, אדם כזה זוכה שה' אלקיו עמו ותרועת מלך בו.

הרה"ק ה"אך פרי תבואה" זי"ע מבאר: שהנה קיי"ל דשאלה בבעלים פטור השואל, אפילו אם נגנב או נאבד בפשיעה.

ועפי"ז י"ל הרמז 'לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל' יען כי 'ה' אלקיו עמו' שהם דבקים בכל מקום בהשי"ת, כמ"ש 'השוכן אתם בתוך טומאתם' ולכן הם פטורים.

כי דורשיך לעולם לא יכשלו ולא יכלמו לנצח כל החושים בך: שואל הרה"ק מלאמאז' זי"ע: וכי לעולם לא יכשלו? הרי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא? אלא, הכוונה היא שאף אם הם נכשלים אין זה כשלון לעולם, כי שבים הם מיד בתשובה. וכן אף 'אם יכלמו' – אין זו כלימה לנצח כי מיד יתקנו מעשיהם.

מעשה איש ופקודתו: מפרש הגאון רבי זלמן סורוצקין זצ"ל בספרו "אזנים לתורה": יש מעשים שהם רצויים לאיש פשוט, ואינם רצויים לאיש המעלה, מנהיג העדה, אשר צריך להיות במעשיו מופת לכל. וזה שאומרים 'מעשה איש ופקודתו' – שבשעה שהקב"ה דן את האדם, הוא יתברך לוקח בחשבון את 'פקודתו' של אותו אדם, את המשרה שלו, ולפי זה יענישנו.

ואתה דורש מעשה כולם: פירש הרה"ק המהרי"א מזידיטשוב זי"ע: שהקב"ה עושה ממעשה כולם דרשה נאה, שכל המעשים טובים שנמצאים בכל אחד ואחד הוא מצרפן יחד, ועי"ז הם נאים ושלמים בתכלית.

ויזכור אלקים את נח ואת כל החיה ואת כל הבהמה אשר אתו בתיבה: הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע סיפר: אבי זי"ע קרא לי פעם ושאלני: מה הדגש בתורה החיה והבהמה 'אשר אתו' בתיבה? ואמר לי: אני מפרש לעצמי, 'ויזכור אלקים את נח' – בזכות מה? בזכות החיה והבהמה 'אשר אתו', היינו בזכות שזכר תמיד את הבהמיות שנמצא אצלו, בלבו, במעשיו, וזהו 'אשר אתו'.

ה"בית ישראל" זי"ע אמר בשם אביו הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע: מה כתוב זה בא ללמדנו? הוי אומר: שבזכות שהיה נח עניו מאד ושפל בדעתו ולא החשיב את עצמו יותר מחיה ובהמה, בזכות זו עלה זכרונו לפניו יתב"ש לטובה.

ופירש הכוונה, שהנה מצינו שהשטן רצה להפריע לאאע"ה בכל מיני נסיונות ותחבולות, בכדי למנעו מלקיים רצון בוראו ולשחוט את יצחק בנו, וגם גילה לו כי מה שאמר הקב"ה והעלהו שם לעולה לא היתה כוונתו על יצחק, וכו' וכו'.

ועל כך השיב לו אאע"ה: שגם אם האמת כדברך, איני מוכן לקבל זאת "ממך", שכך עונשו של בדאי שגם כשאומר אמת לא מקבלים ממנו.

וזוהי הכוונה בתפילה: רבש"ע כמו שכבש אאע"ה את רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם, והיינו שלא רצה לשמוע בקול השטן, אף שאמר דברים הנראים אמת, מאחר שבאו מפי השטן, - כן יכבשו רחמיו את כעסך מעלינו – וכאשר יקטר השטן על בני"י בטענות שיש בהם ממש, אל תשמע דבריו כלל, שכך עונשו של בדאי שאפילו אומר אמת אין שומעין לו. ודפח"ח.

כי זוכר כל הנשכחות אתה הוא מעולם ואין שכחה לפני כסא כבודך: אומרים בשם הרבי רבי מאיר'ל מפרמישלאן זי"ע שאמר [וכן מטו משמיה דהרה"ק ר"י מרוז'ין זי"ע]: שדרכו של הקב"ה לזכור את מה שהאדם שוכח, אבל את מה שהוא זוכר אין הקב"ה רוצה לזכור. כשאדם עושה עבירה וח"ו אינו זוכר לעשות עליה תשובה אלא מסיח דעתו ממנה לפני שעשה תשובה, אומר הקב"ה אני 'זוכר כל הנשכחות' וזוכר לו את העבירה הזו לעולם ויקבל עליה עונש, משא"כ אם יזכור אותה ויעשה עליה תשובה שוב אין הקב"ה זוכר לו ואינו נענש עליה. וכן אדם שמקיים מצוות אבל מתגאה בהם וכל פעם זוכר אותם, לא יזכור לו ה' את המצוה ושוב אין בה תועלת ח"ו, אבל אם עושה מצוות ושוכח אותם, הכוונה שלא מתגאה בהם ויודע שחייב לבוראו הרבה יותר מכל מה שהוא עושה, אומר לו הקב"ה שהוא 'זוכר כל הנשכחות', הקב"ה זוכר לו המצוות ואינו שוכחם ומשלם לו שכר טוב עליהם לעולמים.

הלל

בגמרא [ר"ה לב: ערכין י:]: אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בר"ה וביוהכ"פ אמר להם אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה.

וגם את נח וגו' בהביאך את מי המבול לשחת כל בשר מפני רוע מעלליהם על כן זכרנו בא לפניך ה' אלקינו, להרבות זרעו כעפרות תבל וצאצאיו כחול הים: שואל הגר"ח מבריסק זצ"ל: מה טעם באריכות דברים זו? די היה לכאורה, לומר 'וגם את נח באהבה זכרת שנאמר ויזכור' וגו'? אלא, כתב הרמב"ם שאין אומרים זכרונות על היחיד, ולכן לא היה אפשר לומר זכרונות על נח עצמו, ומשום כך האריך בעל התפילה 'להרבות זרעו כעפרות תבל וצאצאיו כחול הים', ועל רבים אפשר לומר זכרונות.

הרה"ק מראזודוב זי"ע האריך בתפילה בפסוקים 'וגם את נח וכו' וישוכו המים'. ושאלו אביו הרה"ק מדז'יקוב זי"ע ע"ז, מה יש להאריך בזה, וענה לו: שאצל התיבות 'וישוכו המים' מפרש רש"י: 'וישכו' – כמו 'חמת המלך שככה' לשון הנחת חמה.

הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים: שואל הרה"ק ה"באר יעקב" מנדבורנה זי"ע: וכי הקב"ה זוכר אותנו רק מדי דברי בו, והא בכל רגע עינו פקחא עלינו ויודע מחשבותינו?

ותירץ, דאנו אומרים במוסף דר"ה: אתה זוכר מעשי עולם וכו' מחשבות אדם ותחבולותיו ויצרי מעללי איש – ולכאורה מה יש לנו להזכיר את חטאינו ביום דין. אלא הפי' בזה דאי' בחז"ל כי יצר לב האדם רע מנעוריו, שיצר לב האדם נדבק בו מיד כשננער ממעי אמו, ואנו אומרים שגם אם חטאנו ח"ו אתה תזכור כי יצר לב האדם שהוא הגורם לנו להטותינו מדרך הישר ואדברא אלו דברי סנגוריה.

ולפי"ז אפשר לפרש: 'הבן יקיר לי אפרים וכו' כי מדי דברי בו', דבור לשון קשה ביום דין שעומד למשפט בחינת הדיבור, 'זכור אזכרנו עוד' – ומה אזכור – 'על כן המו מעי לו' - שמיד שיצא ממעי אמו נדווג לו היצה"ר להטותו לדרך רעה – ולכן 'רחם ארחמנו נאם ה' כי"ר'.

כמו שכבש אברהם אבינו את רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם כן יכבשו רחמיו את כעסך מעלינו ויגולו רחמיו על מדותיו וכו'.

ודקדק כ"ק המוהרי"ד מבעלזא זי"ע: מה שייך לבקש כמו שכבש אברהם אבינו את רחמיו כן יכבשו רחמיו את כעסך, וכי אפשר לדמות מדת רחמנותו של בורא כל העולמים למדותיו של בשר ודם?

להמשיך הבקשות, ואם נושא את כפיו יותר מג' שעות, מעבבים את השכינה מלהמשיך הבקשות, ולכן צריכים לעשות הפסקה, שיהיה זמן לפעול בשביל כל אחד מישראל את בקשתו, ולאידך שיהיה לכל אחד הפנאי להתבונן בתפילתו ולייחד את כוונתו בעבודה שבלב.

קריאת התורה

בספה"ק "אוהב ישראל": מה שאנו קורין בר"ה ביום הראשון 'וה' פקד את שרה' וכו' כי בזה אנו יכולין להמשיך ולפקוד עקרות כמו שפירשנו וביארנו לעיל בחידושי תורה שכל מה שהאבות עשו פתח בעולמות העליונים להמשיך שפע להעשות נסים להם לא עשו לפי שעה רק שעשו לדורות, אך שצריך האדם להעשות כלי לקבל השפע ההוא, ודבר זה יכול האדם לעשות על ידי אותיות התורה מסיפורי מעשיות ונסים שנעשו לאבותינו.

בספר "בית יעקב" כתב: ענין מה שקורין ביום ראשון דר"ה 'וה' פקד את שרה' וביום השני פרשת העקדה, ביום הראשון קורין איך השי"ת נתן טובה, וביום השני איך נחזירנה לו, כי זה הוא עיקר השלימות.

הרבי ה"בית ישראל" זי"ע אמר: סמיכות הפרשיות בקריאת התורה, ביום א' דר"ה קוראים: 'וה' פקד את שרה כאשר אמר'. וביום ב' דר"ה קוראים פרשת העקדה. ואפשר לבאר ענין הסמיכות באופן זה. לאאע"ה היה הכל – היה לו עשירות, ורק בן היה חסר לו. כאן בר"ה קוראים פרשת 'וה' פקד את שרה' – שאאע"ה נפקד גם בבן. ויחד עם זה כבר היה לו הכל, ולא היה חסר לו כבר כלום. ומיד אחר כך קוראים למחרת את פרשת העקדה, שם במעשה העקידה, אילו זה היה יוצא לפועל היה א"א מאבד את הכל ויותר כבר לא היה לו כלום, וזה עיקר גודל הנסיון. וזהו סמיכות של שתי הקריאות, ללמד – שאדם צריך להיות מוכן להפסיד הכל בשביל השי"ת, לתת הכל להשי"ת, אינגאנצען זעך אוועק געבען, אין דאס איז ראש השנה.

פעם ביום ראשון של ראש השנה לאחר קריאת התורה, נשא הרבי ר' אלימלך מליז'ענסק זי"ע את עיניו למרום, ואמר: רבון העולמים, הנה זה עתה קראנו בתורתך פרשת הגר וישמעאל, ושם כתוב 'כי שמע

בספה"ק "אמרות טהורות" להרה"ק מרחמסטריווקא זי"ע, מביא מש"כ ה"חתם סופר" בדרשות [ח"ב דרוש לפ' נצבים תקצ"ג ד"ה אשר ישנו]: ענין ספרי מתים היינו על דרך שמקובל בידינו שבר"ה ויוהכ"פ הנשמות הקדושות של האבות ושאר מתים מצטרפים עמנו בתפילתנו, אמנם הלל אינם יכולים לומר, שנאמר 'לא המתים יהללו י-ה', עד שתהיה תחיית המתים שאז יקיצו וירננו שוכני עפר, לכן אין אומרים הלל מחמת כבוד המתים שלא יוכלו לומר זאת עמנו. וזה שאמר הקב"ה ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפני וישראל אומרים שירה – כלומר הלא גם המתים מתפללים לפני בר"ה ויוהכ"פ, והם אינם יכולים לומר הלל, על כן גם החיים אינם אומרים הלל.

וכן מביא מה"דעת משה" מקאזניץ זי"ע שכתב לפרש את הכתוב 'כי את אשר ישנו פה עמנו עמד היום לפני ה' אליקינו ואת אשר איננו פה עמנו היום' [דברים כט יד], ופירש רש"י ז"ל: ואת אשר איננו פה, ואף עם דורות העתידים להיות, ומפרש: ואת אשר איננו פה – על הדורות שעברו, היינו האבות הקדושים והצדיקים הקודמים שאינם נמצאים עוד בעולם הזה, המה נמצאים 'עמנו היום', היום דא ר"ה [זה"ק ח"ג רלא.], היינו התורה הק' מבטיחה לנו שכאשר נעמוד להתפלל בראש השנה יצאו האבות והצדיקים הקודמים מגן עדן ויעמדו להתפלל אתנו, ויסייעו לנו שיתקבלו תפילותינו לפני ה' להשפיע חסדים לכל ישראל.

הפסקה

ה"בית יוסף" כותב: על מ"ש [ר"ה לב:]: העובר לפני התיבה ביו"ט של ראש השנה, השני מתקיע – פירוש: מנהגם היה ששליח ציבור המתפלל ביוצר אינו מתפלל במוסף. ועל כן, מאחר וכל הזהירות היא כדי שלא יעמוד אדם בתפילה אחת יותר משלש שעות, ולפי שבר"ה ויוהכ"פ מאריכים בתפילה ובפיוטים – לכן הנהיגו לעשות הפסקה בין שחרית למוסף. ועיין ברמב"ן בסוף פרשת בשלח.

הרה"ק ה"כנסת מרדכי" זי"ע כותב: אסור לאדם לישא כפיו יותר מג' שעות, אשר לכן היה המנהג אצלנו לעשות הפסקה [בר"ה וביוהכ"פ], והטעם, כדי שהשכינה הקדושה בשעה שמקבלת הבקשות של ישראל תוכל למלאות את תפקידה ולעלות למעלה

התכוונתי מתחילה להגיד עבשיו פלפול בהלכה אשר הכינותי, אבל כשקראתי קודם בס"ת את פרשת היום, עצור במילין מי יכול ! כאן נשא עיניו השמימה והרעים בקולו: אשר אתה רבש"ע כשהגר שפחת שרי היתה שרויה במצוקה שלחת אליה חיש מהר ב' מלאכים שירגיעו את רוחה, ואילו אמנו רחל שכבר אלפי שנים היא זועקת ובוכה תמרוריה על בניה הכבושים בגולה, עדיין לא פדית אותם ...

וילכו שניהם יחדיו: ברש"י: ואע"פ שהבין יצחק שהוא הולך לישיבה, 'וילכו שניהם יחדיו' – בלב שווה. ועל כך כתב המהרי"ץ חיות: אברהם שמע מפי ה' ויצחק האמין לאברהם, הואיל והיה מוחזק. היינו, על פי דברי הגמרא [סנהדרין פט:] שנביא המוחזק לדבר אמת חייבים להאמין לנבואתו ולקבל דבריו.

החתם סופר במכתבו אל המהרי"ץ [שו"ת או"ח סימן רח] מתפעל מפירושו, וכותב לו שלדבריו יתבאר הלשון 'ועקידת יצחק לזרעו תזכור' ולא 'עקידה שעקד אברהם', וכלשונו: "משום שאברהם אבינו שמע מפי הקב"ה האמין בתורה שבכתב, אבל יצחק מסר נפשו על דברי חכמים, במה שהוא חוץ לשכל, ולא הרהר אחר חכמים, משום כך 'ועקידת יצחק תזכור' להשומעים לתורה שבעל פה ואינם מהרהרים אחר דברי חכמים ותקנותיהם וגזירותיהם, אבל מי שאינו בכלל זה – אין לו חלק בתפילה זו".

ויאמר אברהם אלקים יראה לו השה לעולה בני: ה"ישועות יעקב" מפרש עפ"י מה דאי' [פסחים סו] מי שפסחו טלה תולה סכין בין קרניו – כשחל ער"פ בשבת ושכחו להביא סכין מע"ש מביאין את הסכין ע"י שינוי.

והקשה הש"ס, הא קעביד עבודה בקדשים, ומשני דעביד כהלל דאינו מקדישו עד שמגיע לעזרה ואז כבר אינו עושה עמו מלאכה. והנה יצחק שראה שאין כאן שה לעולה הבין שהוא יהיה הקרבן. אמנם בראותו שלקח אברהם את עצי העולה ושם אותם עליו חשב ע"כ שלא יעלה לעולה דאל"כ איך קעביד עבודה בקדשים, לכן שאל 'הנה האש והעצים ואיה השה לעולה', והשיב לו אברהם 'אלקים יראה לו השה' ואם לאו אקדיש את 'בני' לעולה אבל עדיין לא הקדשתי אותך ולא הוי עבודה בקדשים.

אלקים אל קול הנער באשר הוא שם', וחכמינו למדו מכאן שאין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה, באשר הוא שם מבלי להתחשב כלל עם מה שעשה מקודם או במה שעתידי לעשות אחרי כן, גם אנחנו בני ישראל עם סגולתך, אין אנו דורשים ממך אלא לדון אותנו לפי מעשיו של עבשיו, הנה נתאספנו כולנו בבית הכנסת, התפללנו שפכנו שיח לפניך במזמורים ופיוטים שונים, מתכוננים אנו בדחילו ורחימו לשמוע קול שופר, כמו שצוית לנו בתורתך, היום אנו ממלאים את רצונך בכל הפרטים, ואנו דורשים ממך כי תדון אותנו היום לפי מעשיו עתה, אל תזכור לנו עונות ראשונים ולא תעלה איזה מחשבה שהיא לפני בית דינך על מה שעתידינו אנו חלילה לחטא למחר ולאחר זמן, התנהג עמנו כמו שהתנהגת עם ישמעאל ושמעת את קולו באשר הוא שם.

וגם את בן האמה לגוי אשימנו כי זרעך הוא: מובא בספר "זכרון שמואל" מאת מו' הגה"ח שמואל שמריהו היינה זצ"ל שהיה תלמידו של המגיד מקוד'ניץ זי"ע, ושמע ממנו בעצמו, שבעת קריאת התורה כשהגיע לפסוק זה אמר: טאטע אין מיר נישט ? [אבא, וכי אנו לא?], היינו שבנ"י הם ודאי בניו של אאע"ה.

כי שמע אלקים אל קול הנער באשר הוא שם:

ב"ניצוץ אחד" מביא בשם הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע שביאר מה ענין סיפור מעשה הגר וישמעאל בראש השנה.

אכן, לימוד זכות גדול יש כאן. שכן אמרו חז"ל [ר"ה טז:] אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה, שנאמר 'כי שמע אלקים את קול הנער באשר הוא שם'. שאע"פ שעתידינו בניו להמית את ישראל בצמא, מ"מ לא נידון ישמעאל אלא לפי מעשיו של אותה שעה, ואותה שעה צדיק היה. הכי נמי, כאשר עומדים ישראל לבקש מחילה ושופכים לב כמים לפני יושב במרומים, מיד קופץ המקטרג ואומר: הנה תיכף יחלפו הימים הנוראים, והכל ישובו לחטאיהם כבתחילה. ע"כ מזכירים אנו לפני הקב"ה, הלא את ישמעאל לא דנת אלא לפי מעשיו של אותה השעה, על כן חוס נא אף עלינו לחון אותנו עפ"י שעה זו דהשתא.

שנה אחת ביומא דדינא לפני התקיעות פתח הרה"ק ה"שפע חיים" זי"ע ואמר:

ברח, לכן עקד אותו ומזה אנו רואים שלא היה די לאברהם רק לצאת יד"ח אלא מאהבת הקב"ה רצה באמת לשחטו לו לעולה ולכן עקדו. וזה שאמר המלאך הכא 'יען אשר עשית את הדבר הזה' היינו שעקדתו, בזה נכלל כל ענין וחשיבות העבודה במה שעשה דבר זה ועקד את יצחק בנו. וזהו שאנו מתפללים 'ועקידת יצחק לזרעו תזכור'.

בספה"ק "אוהב ישראל" כתוב: מצאתי בקובץ ישן: תח"ש ר"ת ת'קעו ח'ודש ש'ופר. מעב"ה ר"ת מ'לך ע"ל כ"ל ה'עולם. ולרמז זה קורין פרשה זו בראש השנה יום שני. והמשכיל יבין כל זאת עכלה"ק.

בספר "אילנא דחיי" מהרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זי"ע איתא: הבעש"ט זצ"ל זי"ע אמר שר"ת מן 'ואת מעכה' הוא ו'ידיו א'חר ת'פילה מ'געת ע'ד כ'סא ה'כבוד.

אשר יאמר היום בהר'ה יראה: הרבי ה"פני מנחם" זי"ע מביא בשם השפת אמת זי"ע, היום הכוונה לראש השנה. אשר אותיות ראש, להיות דבוק בהשי"ת מראשו ועד רגליו.

ופילגשו ושמה ראומה ותלד גם הוא את טבח ואת גחם ואת תחש ואת מעכה: הרה"ק מאפטא ב"אוהב ישראל": מצאתי בקובץ ישן: תח"ש ר"ת ת'קעו ח'ודש ש'ופר. מעב"ה ר"ת מ'לך ע"ל כ"ל ה'עולם. ולרמז זה קורין פרשה זו בראש השנה יום שני. והמשכיל יבין את כל זאת. עכלה"ק.

בספר "אילנא דחיי" מהרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זי"ע איתא: הבעל שם טוב הקדוש זצ"ל זי"ע אמר שר"ת מן 'ואת מעכה' הוא ו'ידיו א'חר ת'פילה מ'געת ע'ד כ'סא ה'כבוד".

תקיעת שופר

אי' בטור [סו"ס תקפ"ה]: "אין שטן ו אין פגע רע" ר"ת שופר, פי' כשיש שופר אין פגע רע. והקשה הטו"ז זצ"ל: וקשה היבא רמיזא "אין" שטן, אדרבה להיפוך משמע ח"ו, ונ"ל דהוא ע"ד דמצינו במדרש: שס"מ בעצמו מלמד זכות על ישראל ואמר יש לך עם כמלאכים וכו', ע"כ אמר כאן 'שטן ואין פגע רע', כלומר אף שהשטן שם - הוא מקום שאין פגע רע, כי

והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו: הרה"ק ה"אמרי מנחם" מאלכסנדר זי"ע מביא בשם הרבי הצעיר מוורקא זי"ע: על הפסוק "והנה איל אחר" אמר בזה"ל: א אנדערע איל! פי', שאצל אאע"ה למלא את ציווי ה' - היה יצחק אבינו ואיל אותו דבר, "א אנדערע איל". והבן.

בספר "תורה לדעת": יש להבין למה מצא אותו כשהיה נאחז בסבך בקרניו. יש מתרצים משום דבמדרש אי' שהעקידה היה ביום כיפור, ולענין צידה יו"כ כשבת שאסור לתפוס בעל חי המסתובב בחוץ, וא"כ איך תפס אברהם את האיל ביו"כ, ולכן כתוב שהאיל היה 'נאחז בסבך בקרניו' ונמצא שהיה תפוס ועומד ולא היה שם איסור צידה ולכן הותר לו לאברהם לקחתו ולהקריבו.

ויעקד את יצחק בנו וישם אותו על המזבח ממעל לעצים: שואל המוהרי"ל דיסקין זצ"ל: למה עקדו מקודם ואחר כך שם אותו על המזבח, הלא יותר קל היה שקודם יעלהו ואחר כך יעקדהו?

ויש לומר, דאיתא במס' שבת דהמוציא אדם חי לרשות הרבים פטור משום דחי נושא את עצמו, ונמצא שאין המוציא נושא אותו, זולת אם האדם היה כפות וקשור בחבל, דאז אינו נושא את עצמו וחייב המוציא.

ולפי זה י"ל, דאאע"ה נצטוו "והעלהו שם לעולה", שהוא יעלה את יצחק לעולה, ולפיכך הוצרך לעקוד אותו קודם, דאל"כ הרי אף אם הוא היה מגביהו לא היה הוא המעלה אותו למזבח בעצמו, דהלא החי נושא את עצמו. לכן הוצרך לעקדו מקודם, ובכפות לא אמרינן חי נושא את עצמו, ושפיר היה אברהם המעלה אותו.

יען אשר עשית את הדבר הזה ולא חשכת את בנך יחידך: שואל ה"חתם סופר" זצ"ל: הלא אברהם אבינו לא עשה מאומה כי המלאך מנעו מלעשות דבר כל שהוא א"כ למה אמר המלאך 'יען אשר עשית את הדבר הזה' היה לו לומר 'יען אשר רצית לעשות הדבר הזה'.

ומתרג' דמה שרצה אברהם לשחוט את יצחק לא היה נסיון כל כך, כי מה היה לו להתחכם נגד רצון הקב"ה הלא הקב"ה ממית ומחיה.

אבל המדרש אומר שמה שעקד אברהם את יצחק היה משום שחשש שמא מחמת הבהלה והפחד יברח יצחק, ואם באמת היה יצחק בורח מה היה לו לאברהם לעשות הלא הוא עשה את שלו ויצא ידי חובתו ויצחק

הוא עצמו נהפך לטובה ממילא הוה כאילו אינו שם כלל והוה שפיר ואין שטן. עכ"ל.

מו' רה"י שליט"א אמר לבאר: ששטן ופגע לא בהכרח שהם דברים רעים, וכמו שמצינו בתורה שכתוב 'שטן' אצל בלעם [בלק כב], ורש"י שם מביא מחז"ל 'מלאך של רחמים היה, והיה רוצה למונעו מלחטוא שלא יחטא ויאבד'. ובספורנו מבאר כי שטן היינו ההתנגדות לפעולת איזה פועל, והרי לפעמים השי"ת מזמין לנו במהלך החיים מפגעים שאנו נתקלים בהם ונדרשים להתמודד עמם, ובשביל זה נשתלחנו לעולם השפל הזה, וכל השאלה היא באיזה מצב הנסיון פוגש את האדם, ובאיזה מבט הוא ניגש לזה, ולכן אין זה מן הנכון לבקש להינצל מפגע כלל, שהרי איזה טעם יש לחיים בלי ההתמודדויות, אלא אנו מבקשים רק ש'תצילנו מפגע רע' – פגע שלא נוכל להתמודד איתו, שלא נתייאש מהקשיים, אלא יהיה לנו את הרצון העוז והנכונות לעשות את המוטל עלינו, ונוכל להילחם ולעמוד בהם.

ולכן שופר ר"ת ש ט ו אין פ ג ע ר ע, ולא 'אין' שטן, כי אין נכון לומר 'אין שטן', כי לעולם יהיה לאדם התנגדות ומפריעים – וזה לטובתו של אדם, אבל השופר מרמז ש'אין פגע רע' – שנרצה ונדע להתמודד עם התנגדויות כראוי, לא להתייאש ולא להרפות ידיים, ועי"ז מלאך רע בע"כ יענה אמן, והשטן יהפוך למלאך של רחמים.

הרוקח [הל' ר"ה סי' ר"א] כתב: לכן בהפטרה ליוכ"פ אומרים: "ואמר סולו סולו פנו דרך", יש בסופו "שטן" – רפ ש וטי ט אין שלום, וסמך ליה 'כשופר הרם קולך' לעררב השטן. וכתב אין ש ט ו אין פ ג ע ר ע, ותחילת התיבות שופר, וכתב 'אין שטן' כי הוא מעוררב.

בספה"ק "תפארת עוזיאל": נתגלה לי בחלום ענין תקיעת שופר, כמו שני אוהבים, או בן ואב, שאינם רוצים שידעו מה שאחד כותב לחבירו, ויש להם לשון נסתר שאינו ידוע לשם אדם רק לאב ולבן, כן הדבר בר"ה, יומא דדינא, לא היה רצון המקום שידעו המקטרגים מבקשותינו, ולכן עשה לשון עמנו ע"י שופר, שאינו מובן רק לו יתברך.

כותב הרה"ק ה"ישמח משה" זי"ע: הנה יש להקשות,

דאם כך הוא דע"י תקיעת שופר מסלק הדין לגמרי מעל בני"י, ונשאר כולו רחמים, א"כ תמיד ראוי להיות כתיבה טובה, ומהיכן נצמח שנה רעה שנה שעברה, השם ישמרנו עוד משנה רעה כזו, וגם משיח צדקנו למה לא בא, כיון שנסתלק הדין לגמרי, רק התירוץ מובן מאליו, כי קול השופר אינו פועל רק כשיש תשובה עמו, דאל"כ לא מקרי קול שופר, כמו שביארנו במקום אחר דשופר היינו שפרו מעשיכם.

בגמרא [ר"ה כז:]: שיעורו של שופר – כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן.

בשו"ע [תקפא יב]: צורת השופר – שהוא רחב מצידו האחד וצר מצידו השני.

מכאן למד ה"בן איש חי" זצ"ל יסוד גדול ודרך חיים: שיתנהג האדם דוגמת השופר, שבכל מצב יראה את ב' הצדדים. כאשר 'צר' לו מאד והוא עייף ויגע ברוחניות ובגשמיות, אל ירך לבו, אלא יבטח בה' ויראה לא רק מכאן – ומהצד הצר, אלא אף ומכאן – שעוד יבוא יום וינהג עמו הבורא כצד השני של השופר אשר פתחו 'רחב', ויצא מצרה לרווחה.

לאידך גיסא, בשעה שירחיב לו השי"ת השפעתו ותהא לו כל ברכת טוב, לא ירום לבבו, אלא יתבונן ויראה לא רק מכאן – מהצד הרחב, אלא אף ומכאן – שיש גם פתח נוסף הוא הפתח הצר, שאם לא יזכור כי הקב"ה השפיע לו שפע זה הרי הקב"ה משפיל גאים ומגביה שפלים.

בגמ' [ר"ה טז:]: למה תוקעין וכו' אלא למה תוקעין ומריעין כשהם יושבין ותוקעין ומריעין כשהם עומדין אלא כדי לעררב את השטן.

וצריך להבין איך השטן מתבלבל ע"י תקיעות דמיושב ומעומד.

ואומר הרה"ק מברדיטשוב זי"ע: נראה עפי"מ דאי' במד' ע"פ 'אלקים נצב בעדת קל', בדת של ישראל עומד ובודת של אוה"ע יושב, ולכן כשמוע תקיעות דמעומד יודע שהמשפט הוא של ישראל, והוא מקטרג, וכשמוע תקיעות דמיושב סובר שהמשפט הוא של אוה"ע ומתחיל להמליץ טוב עליהם, ונעשה מקטיגור סניגור, ולכן מעררבין אותו בזה.

בשם הגאון ר' חיים מוואלז'ין זצ"ל: שהגר"א זי"ע היה שמח מאד בעת תקיעת שופר, ואמר: שצריך להיות

ברוב שמחה וחדוה, כדוגמת המדינה, ביום שממליכים מלך, ומעטרים אותו, כן אנחנו בתקיעת שופר ממליכים להקב"ה בכל העולמות – שאנחנו עמו.

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע אמר: שבכתבים של הרה"ק רבי פנחס מקוריץ זי"ע מקשה, וכי אינו זוכר משנה שעברה? ומתרץ, שבכל שנה יש שטן חדש. והוסיף ואמר: שלפי זה תיושב קושיית התוס' על הגמרא [שבת פט.]: בשעה שירד משה מלפני הקב"ה, בא שטן ואמר לפניו: רבש"ע, תורה היכן היא? והקשו התוס', וכי לא ידע השטן על מתן תורה? אך לדברינו מיושב, כי לאחר מתן תורה בא שטן חדש.

עו"א: שיש להסביר בזה את דברי הגמרא במסכת פסחים [ז:], שכל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן. בי רב אמרי חוץ מן הטבילה ושופר. בשלמא טבילה דאכתי גברא לא חזי, אלא שופר מאי טעמא? אלא אמר רב חסדא חוץ מן הטבילה בלבד. ומה היה אכן טעמם של בי רב שגם בתקיעת שופר מברכים רק לאחר המצוה? אמנם, כיון שתקיעת שופר כדי לערבב השטן, היו בי רב סבורים שאם כן טוב שלא לברך מקודם, כדי שלא ירגיש השטן שעומדים לקיים כאן מצוה, ועי"ז יתערבב לאחר מכן כדת וכיאות.

הרה"ק רבי וואלף מסטריקוב זי"ע בספר "זר זהב" מתרץ בדרך הפשט: משל למה הדבר דומה לעשיר גדול שהיה ישן בביתו ברוגע ובאמצע הלילה שמע קול דפיקות על החלון, מיד קם ממטתו בפחד ובהלה וקרא לשוטרי העיר מחשש גנבים הפורצים לביתו, אך כשהגיעו השוטרים ראו שלא גנבים דפקו רק אחד מידידיו חמד לו לצון להפחידו. לאחר זמן שמע קול דפיקות בדלת ושוב קרא והזמין את השוטרים וכמעשהו בראשונה כך מעשהו בשניה שלא היו אלו גנבים כלל, והנה אף אם ישנה וישלש הדבר שוב ושוב יפחד העשיר כל פעם מחדש ויחשוש אולי הפעם באו גנבים ממש, ולא שייך לשאול הלא גם מתמול גם שלשום לא היו אלו גנבים, דמה ענין אז לעכשיו, שהרי זה ברור שיש גנבים בעולם הרוצים לפרוץ את ביתו ולגנוב משם כסף וזהב, וע"כ לעולם יקונן החשש בליבו אולי עכשיו באו הגנבים באמת.

כן הדבר נמי אצל השטן שהוא יודע בבירור שיום יבוא ויתקע הקב"ה בשופר גדול ויגאל את ישראל, ואז יבוא השוחט וישחט למלאך המוות, ולכן תמיד הוא מפחד מקול השופר, אולי עכשיו הגיע זמנו לעמוד במשפט ולקבל עונשו.

ה"מאור ושמש" זי"ע מביא בספרו בשם אדוני מורי ורבי הרב הקדוש רבינו אלימלך זצוק"ל, על הגמרא למה תוקעין רחמנא אמר תקעו. ופירש הוא ז"ל: שהגמרא מקשה למה תוקעין, כלומר מה היא הכוונה של התקיעות, ותרץ, רחמנא אמר תקעו, פירוש שזאת תהיה עיקר הכוונה לעשות רצון הבורא ברוך הוא, ועל ידי תקיעתינו לעשות רצון הבורא ב"ה אנו ממתיקין הגבורות ונהפכו לרחמים.

הגה"ק ה"ישועות מלכו" זצ"ל כותב: ויש לומר, שלכן באה מצות תקיעת שופר בראש השנה, ששמיעת קול שופר מתקנת פגם השמיעה של חטא הקדמון, כנאמר 'כי שמעת לקול אשתך'. ועוד יש לרמוז בדבר, שהנה אמרו חז"ל במדרש: התחילה חוה מיללת עליו בקולה, וכנגד זה בא קול השופר שהוא ילולי יליל.

כתב הרה"ק "התולדות יעקב יוסף" זי"ע: בגמרא ר"ה: שופר של ר"ה של יעל, ר"ל שיעלו כל התפלות של כל השנה וכל התורה וכל דבורים, ופיו מצופה זהב שלא לטנף פיו כי היא כלי יקר הערך כמו זהב.

הרה"ק ה"בית אברהם" מסלונים זי"ע כותב: מרן הבעש"ט הק' לימד את הרה"ק רבי וואלף קיצעס זי"ע – שהיה הבעל תוקע – את כל כוונות התקיעות, ורשם אותן בכתב, וכשהגיע זמן התקיעות לקח ממנו הבעש"ט הק' את הכתב, וכאשר ראה ר' וואלף שהכתב אין עמו נשבר לבו בקרבו עד מאד מאד, אחר כך אמר לו הבעש"ט: כי כוונות הם כמו מפתחות לפתוח שערים, אך לפעמים העלה חלודה המנעול שאי אפשר לפותחו במפתח, אבל לב נשבר הוא כמו קרדום ברזל שבכוחו לשבור כל המנעולים וכל דלתות נחושת.

שנה אחת לפני התקיעות פתח הרה"ק ה"מנחת אלעזר" ממונקאטש זי"ע לספר מעשה דבידיה הוי

עובדא:

לפני ימים מספר והנני יושב בחדרי והשופר מונח על שולחני, והנה נכנס נכדי הילד צבי לתוך החדר, ובראותו את השופר על השולחן ביקש והתחנן שאתקע לפניו בשופר, ניסיתי להסביר לו שכרגע עדיין לא הגיע זמן תקיעת שופר ואין ענין לתקוע, אמנם הוא לא רצה לקבל דברי והתעקש שאתקע לו אז בשופר, ולא יכולתי לעמוד נגד הפצרותיו כי נתעורר בי רחמי האב על הבן ותקעתי לו שלא בזמנו, ובזה נשא הרה"ק ממונקאטש זי"ע את עיניו למרום וסיים: אם רחמי בשר ודם שרואה בנו עומד ומבקש ממנו שיתקע בשופר שלא בעונתה אינו יכול לעמוד בפני בקשותיו, מלך מלכי המלכים בעל הרחמים איך יוכל להעלים אוזנו מלשמוע הפצרותינו שאנו מבקשים "תקע בשופר גדול לחירותינו" אף שעדיין לא הגיע זמנו...

בגמרא: למה תוקעין וכו' כדי לערבב השטן. וברש"י: כשישמע ישראל מחבבין את המצות מסתתמין דבריו. הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל מבאר וכן איתא ב"הפלאה": מדוע מסתתמין דבריו וירא להשטין אם ישמע השטן שישראל מחבבין את המצות.

אמרו חז"ל כי העושה תשובה מאהבה זדונות נעשין לו כזכיות. ולפי"ז יש לפרש, שכשיראה השטן שישראל עושין המצוות דרך חיבוב ואהבה ירא מלהשטין ולפרוט עונותיהן, כי במקום שדבריו ירעו לישראל – הריהם מטיבים להם, ואדרבה, ככל שירבה לפרוט עונותיהם הרי זה מרבה זכויותיהם. נמצא שטובה שתיקתו של השטן מדיבורו ולכן "מסתתמין דבריו".

בשם הרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע: טעם תקיעות השופר שהוא כדי לערבב השטן, כי עיקר התירוץ של האדם על שלא השלים עבודתו למקום כראוי, הוא משום טירדות וערוב הפרנסה, שלא היתה לו דעה צלולה ללמוד ולהתפלל. אך השטן טוען שאין זה תירוץ, כי היית צריך לעבוד לבוראך ולא להשגיח על טרדת הפרנסה, לזאת אנו תוקעין בשופר ומתערבב השטן ואינו יכול לטעון. כי מי שנתערבב שכלו מחמת הטרדות אינו יכול באמת לעבוד עבודתו בשלימות.

ה"שפת אמת" זי"ע בחידושיו שואל: וקשה, דממה נפשך, אי אית בזה חיבוב מצוה, כדאיתא בסוכה

דאנשי ירושלים היו נוטלין הלולב כל היום, למה לי הטעם דעירבוב השטן.

ויש לומר, דאין הכי נמי אלא דר' יצחק יהיב טעמא מה שקבעוהו חובה ומנהג לכל ישראל אפילו להפשוטים, ודלא במצות לולב שרק אנשי ירושלים, ועל זה אמר 'כדי לערבב השטן' – הנהיגו ביום זה חיבובא דמצוה לכל.

האלישיך הק' כותב [פרשת אחריו]: ששתי קרנותיו של האיל של יצחק שימשו לעתיד – מקרן האיל השמאלית נעשה השופר של מתן תורה, והקרן הימנית תשמש שופר שלעתיד לבוא שיתקעו בו לחירות עולם.

לפי זה מבאר הגאון רבי דניאל פרוסטיץ מפרשבורג זצ"ל: יש לומר דהתקיעות דמיושב שלאחר קריאת התורה, מיוחסות לשופר של מתן תורה, ועל כן השטן אינו בהול כל כך. אבל כשחוזרים ותוקעין תקיעות דמעומד, הרי זה מעורר הקרן הימנית, שהיא התקיעה של חרות עולם ועל כך מתבהל השטן ומתערבב.

בגמרא [ר"ה כו.]: כיון דלזכרון קאתי כלפנים דמי: בספר "טעמי המנהגים" [רא"י שפרלינג קו"א, אות תקפז]: כתב לי ידי"נ הרה"ג בנש"ק מו"ה צבי יחזקאל מיכלזאהן שליט"א [זצ"ל] אב"ד פלונסק, בשם אדמו"ר הגה"ק בעל השפת אמת זצ"ל, טעם שלא נתחייבו ישראל לעלות לרגל ביום טוב דראש השנה, עפי"מ שאמרו חז"ל בשופר "כיון דלזכרון הוא כלפנים דמי" (כמו כהן גדול שנכנס לפני ולפנים), אם כן בכל מקום שהיו בני ישראל שרויין – על ידי מצות שופר היו כבפנים, ולא הוצרכו לעלות לרגל להיות בפנים כיון דגם בחוץ היו כבפנים כיון דלזכרון הוא.

כתב השו"ע [תקפה סק"ה]: יום טוב שחל להיות בשבת אין תוקעין בשופר. ובגמרא [ר"ה כט:]: ועוד זאת היתה ירושלים יתירה על יבנה עי"ש.

כידוע רבי עקיבא יוסף שלזינגר זצ"ל בעל "לב העברי", עשה תעמולה בירושלים לתקוע בשופר בראש השנה שחל להיות בשבת ונימוקו עמו, והענין עורר פולמוס גדול בין חכמי ירושלים.

מביא הגאון רבי צבי פסח פראנק זצ"ל רבה של ירושלים בספרו "מקראי קודש": שנתעוררה שאלה, אם בין כך ובין כך הוא תוקע, האם יש ענין ללכת

לשמוע את התקיעות, והשומעים אינם עושים בזה שום איסור.

והנה, כתב הגרע"א [דו"ח מערכה ה]: שהתוקע בשבת קיים מצות שופר, כי זמנו של שופר גם בשבת, אלא שעבר על שבות דשבת.

ואם כן, יש להוכיח לפי"ז לנידון דידן, שאכן יש מקום לשמוע את התקיעות והשומעים ודאי שמקיימים מצות שופר מן התורה, אלא שהם אף בודאי אינם עוברים על שבות דשבת.

אמנם יש להעיר בזה, שלגבי אחרים גרוע יותר מהתוקע עצמו, שאפילו לשיטת הגרע"א שהתוקע עצמו קיים מצות תקיעת שופר מן התורה, מכל מקום לגבי השומעים אפשר שלא קיימו המצוה, שנחשב כאילו שמעו מאינו בר חיובא, שמכיון שהתוקע אינו מחוייב לתקוע בשבת, ואדרבה יש עליו איסור דרבנן לתקוע, לכן נקרא שאינו בר חיובא.

בספר "מגדל דוד" [מידידי ת"ח החפץ בעלום שמו] כתב טעם ורמז שבשבת אין תוקעין, כי ביום השביעי נתעלה וישב על כסא כבודו, ואין צריך לפעול ע"י השופר שישב על כסא רחמים. וע"ד רמז: "לשמוע קול שופר" בגימטרי' "שבת קדש לה'".

בשם הרה"ק מרוז'ין זי"ע: שכשראש השנה חל להיות בשבת הקב"ה עצמו הוא הבעל תוקע, והוא יודע לכוון הכוונות היטב, ואז יש לנו תקוה טובה לראות בישועתו יתברך, כי הוא מקור הרחמים, וזה מה שאנו אומרים 'תקע בשופר גדול לחרותנו'.

כותב הרה"ק ה"כנסת מרדכי" זי"ע: כשחל יו"ט של ראש השנה בשבת אזי קדושת והארת השבת, אשר כל דיני בטליו ומתעברין מינה [זוה"ק ח"ב קלה]: מתקנת כל מה שהיה צריך השופר לתקן, ולכן אין צריכים לשופר בשבת, והדינין נמתקין בזכות השבת, וכן יעזור ה' יתברך שיומתקו הדינין ויתחדש עלינו ועל כל ישראל שנה טובה ומבורכת בכלל ובפרט.

ונוהגים לבסות השופר במפה הפרוסה על השולחן, ויהיה מכוסה עד גמר הברכות, שנוטלו משם לתקוע בו. [מטה אפרים תקפה ג]:

אומר ה"אבני נזר" זי"ע [סי' תלא]: יש לומר הטעם

שמכסים השופר בשעת ברכה, מפני שאין מברכים על התקיעה בשופר אלא על השמיעה, לכן ראוי לבסות השופר שלא יראה בושות.

וזהו כעין שמצינו [או"י סי' רעא] לגבי קידוש בשבת שצריך לבסות הפת שלא תראה בושות שאין מקדימים לברך עליה, וכן גם כאן, כיון שאין מברכים על תקיעת שופר אלא רק על השמיעה – מכסים השופר.

כתב הרמ"א [תקפב ב]: וטוב לתקוע בצד ימין אם אפשר לתקוע בכך.

ה"מגן אברהם" שם כתב: בצד ימין של פיו, משום דכתיב 'והשטן עומד על ימינו לשטנו'.

ה"ביאור הלכה" [שם] כתב: שמעתי בשם הגאון מהר"ר מאיר שמחה הכהן טעם נכון, כי בש"ס ילפי לה לתקיעת שופר מחצוצרות המלחמה, ובקרא אצל מלחמה בגדעון כתיב 'ויחזיקו ביד שמאלם בלפידים' וביד ימינם" השופרות לתקוע'.

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע אמר: עיקר ענין שופר לא כתוב בפירוש בתורה אצל ר"ה אלא ילפינן ליה בגזירה שוה, אי' שי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן הן כנגד י"ג מדות של רחמים, גזרה שוה היא כנגד מדת רחום ויש במדת רחום מענין גזרה שוה היינו שכיון שכולם נסקרין בסקירה אחת, השוה ומשוה קטן וגדול, עי"ז כשיש לאחד זכות יש מזה טובה גם לאחר אף שאין לו כלום וזה ע"י גזירה שוה. ובסידור האר"י ז"ל גבי ברוך שאמר חושב י"ג מדות הרחמים כנגד י"ג ברוך שבברוך שאמר ואי' שם דהר"ת של ברוך ש אמר ו היה ה עולם הם בשו"ה.

הרבי ה"לב שמחה" זי"ע מביא שבשפת אמת מדקדק על הא דאין אומרים לשם יחוד קודם תקיעת שופר כמו בכל המצוות, אולי י"ל דבנוסח לשם יחוד כתיב ושכינתיה והכוונה לפמליא של מעלה, ומכיון דגם השטן בכללם, כדכתי' באיוב 'ויבא גם השטן בתוכם', לכן אין אומרים לשם יחוד וכו' ושכינתיה וכו' כי ענין תקיעת שופר לערבב השטן. עוד י"ל כי ענין השופר הוא לחרדה ופחד, כדכתיב 'היתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו', לכן אין אומרים לשם יחוד.

הרה"ק ה"מקור ברוך" מסערט ויז'ניץ זי"ע אמר: זקני הרה"צ מרוז'ין זי"ע אמר פעם: אילו היו יודעים איזה

עת רצון היא בשעת תקיעת שופר, היינו מחזיקים את הזמן הזה בשתי ידיים כדי שלא יעבור.

הגר"י ענגיל זצ"ל מביא בשם הרוקח [סימן רא ד"ה בפרק] וז"ל: סדר תקיעות שלש של שלש שלש, שהרי שטן עומד בשלושה עינים – יורד ומחטיא, עולה ומקטרג, יורד וממית, כנגדם תיקנו שלש תקיעות שלש של שלש שלש לכפרה, עכ"ל ז"ל. ולפי סדרן, פשוטה לפניה – לכפר על החטא, ותרועה – לבטל הקטרוג, ופשוטה לאחריה – להפוך מות לחיים, וכן השלש סדרים.

למנצח מזמור לבני קרח מזמור: כ"ק אד"ש אמר להסביר מנהג ישראל לומר מזמור זה לפני התקיעות – הנה בעת מחלוקת קרח ביקש משה רבינו ע"ה ואמר 'אל תפן אל מנחתם', ואיתא במדרש [במ"ר יח י] שתפילתו היתה אל תקבלם בתשובה, ומ"מ לבסוף ניצולו בני קרח ע"י שהרהרו בתשובה כדאיתא בחז"ל [שוח"ט תהלים יח], ויש מכך לימוד עצום לדורות, שאפילו הירוד שבישראל, שמשה רבינו ע"ה איש האלקים בעצמו התפלל עליו שלא יקבלו השי"ת בתשובה, מ"מ אם שב בכל לבו אין יכולת למנוע ממנו את שערי התשובה. ומטעם זה אומרים קודם תקיעת שופר 'למנצח לבני קרח מזמור', לעורר את בני ישראל על גודל כח התשובה שלמדים אנו מבני קרח, לבל יתיאש שום אדם מישראל לשוב בתשובה שלימה לפניו יתברך.

עלה אלקים בתרועה ה' בקול שופר זמרו לאלקים זמרו וגו': ב"כנסת ישראל": פירש הרה"ק מרז"ין זי"ע: שבעת תקיעת שופר הוא עת רצון גדול, ובשעת התקיעות יכול לפעול ישועה עבורו ועבור בני ביתו, וזה מ"ש דוהמע"ה 'עלה אלקים בתרועה', מידת הדין עולה ומסתלקת כשתוקעים בשופר, ה' בקול שופר, ובמקומו באה הוי"ה שם הרחמים, 'זמרו לאלקים זמרו', עד שגם מידת הדין מזמרת ומסייעת שיהיה שנה טובה לישראל.

עלה אלקים בתרועה הוי"ה בקול שופר: אמר הרה"ק רבי אהרן מטשערנביל זי"ע לפני תקיעת שופר: אם רוצים לסלק את מידת הדין – ניתן לעשות זאת רק על ידי שבירת הלב והכנעה. וזה הפירוש: 'עלה אלקים' – לסלק את מידת הדין הנרמזת בשם אלקים, 'בתרועה'

– על ידי שבירת הלב ניתן לעשות כן. ולהיפך חלילה כשמתגאים מסלקים את מידת הרחמים ונהפך הכל לדינים. וזה הפירוש: הוי"ה – להפוך ולסלק את מידת הרחמים הנרמזת בשם הוי"ה, 'בקול שופר' – על ידי גאווה והתנשאות גורמים לזה.

כתקוע שופר תשמעו – אומר ה"בית אהרן" זי"ע: כמו שהוא תוקע כן ישמע ...

יום תרועה יהיה לכם: אומר ה"בית אהרן" זי"ע: תרועה לשון ריעות וידידות. הראה לנו הכתוב, כי אי אפשר לקבל את הארת היום אלא ע"י אחדות וריעות.

אומר ה"נודע ביהודה" זצ"ל: למה ציווי התורה על תקיעת שופר באה בלשון 'יום תרועה יהיה לכם', ולא כלשון שנאמר בפסח וסוכות 'באחד בחודש תריעו', או כלשון שנאמר אצל יובל 'והעברת שופר', זאת ועוד, הלא פסח וסוכות אינם נקראים 'יום מצה' ו'יום לולב', ומדוע דוקא ר"ה נקרא על שם מצות היום – 'יום תרועה', וכי כל הימים מריעים? אלא רמז יש כאן לאדם, שמשך כל יום ר"ה יהיו עבורו 'יום תרועה' – יום של אימה וחרדה, וכל היום לא ינוח מגנוחי גנח וילולי ליל.

ב"ניצוץ אחד" מביא בשם הרה"ק רבי פינחס מסטאניסלב זי"ע, כי 'לכם' ראשי תיבות "ל הכרית כל מ ריע, כפי שאנו אומרים בפיוטים לר"ה, "תעיר ותריע להכרית כל מריע", שזוהי מטרת התקיעות, להכרית את כל הקמים עלינו להשטיננו ביום גדול זה.

שומע קול שופר ומאזין תרועה ואין דומה לך: ב"מפי ספרים וסופרים" מביא שהרה"ק ה"תולדות יעקב יוסף: זי"ע [בפרשת פינחס] כותב בשם "חכם ספרדי" לפרש את נוסח התפילה 'כי אתה שומע קול שופר ומאזין תרועה ואין דומה לך', דלכאורה אין לו שחר, כי מה החידוש שהקב"ה שומע קול שופר שע"ז אומרים 'ואין דומה לך', ועוד קשה מדוע פתח בלשון שמיעה ומסיים בלשון האזנה, ועוד שפותח ב'שופר' ומסיים ב'תרועה'.

ותירץ: כי מדת הקב"ה אינו כמידת בשר ודם, כי מלך בוד"ד שהיה לו שני עבדים, אחד עובד המלך מנעוריו, ומעולם לא נמצא בו רבב, ואילו העבד השני מרד במלך ולאחר זמן חזר ונעשה עבד נאמן, דבדאי דבר פשוט

מאזין ורואה את הפנימיות שיש כאן תרועה – 'ומאזין תרועה', 'ואין דומה לך'.
וכן בנוסח ארשת 'מבין ומאזין מביט ומקשיב' מהאי טעמא.

ומיושבת בזה קו' ה"חתם סופר" אמאי בברכת השופר אומרים 'לשמוע קול שופר', ומשא"כ בברכת שופרות שבמוסף אומרים 'שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים', שאצל הקב"ה הוא כתרועה, אך אצלינו בקיום המצוה מספק הוא קול שופר גרידא. ועו"ל על קו' זו – שבשר ודם שומע קול שופר גרידא, אך הקב"ה שומע גם שבירת הלב ותרועתו.

בספה"ק "דברי תורה" [מונקאטש] מביא בשם הרבי ר' מאיר'ל מפרמישלאן זי"ע, שאמר מענין המורה שעות כסף או זהב אשר נותנים לחתן מתנה, הנה המורה שעות [שעון] מורה על תשובה, כי נחזי אכן דרכו של המורה שעות בעת יקנוהו מחדש הוא טוב ויפה, אבל אחר כך דרכו להתקלקל ויעמוד מלכת ולהורות, ומהו קלקולו, הלא אטו בשופטני עסקין שישחיתוהו בידיהם, אלא מפני דקות תכונת המכונה והאופנים אשר בתוכו כאשר יתעקם איזה מהם קצת או יכנס אבק בתוכם אז יעמוד מלכת, ומהו תקנתו, יתנהו למתקן ואומן המורה שעות, ומה יעשה בו האומן אז ישברהו לרסיסים לשברי שברים, היינו שיפרק אותו ואת מכונתו הפנימית למען ימצא החסרון אשר בו, ואז יתקנו שם ויעמידו בחזרה מתוקן כראוי, כן האדם עשאו האלקים ישר, וכאשר יקלקל באיזה חטא אז פגם בכל השעור קומתו, ומהו תקנתו, שישבור את לבבו וישוב מחטאו ויאנח, ועי"ז נשתבר גופו ויכיר חסרונו, ואז יתקנו ויתוקן האדם בכללותו.

וזוהו תקיעות תשר"ת בראש השנה, אשר השופר מעורר לתשובה, כי 'תקיעה' הוא קול פשוט, היינו שלם ויפה קודם החטא, ואח"כ נעשה מזה 'שברים' שנתקלקל ע"י חטאו, ומה תקנתו, שיעשה 'תרועה' שהוא עוד שברי שברים יותר, וישבר לבו ויתקן בחזרה, שיהיה שלם בחינת 'תקיעה' האחרונה.

בכת"י ישן של הרמב"ם המדבר בענין תקיעת שופר: "אני משה בן מימון, בראש השנה בהגיע זמן תקיעת שופר, עליתי לבימה ולקחתי השופר בידי, והתבוננתי מיהו המצווה, ומיד התחילו ארכבותי דא לדא נקשן,

הוא שאהבת המלך תהיה יותר עם העבד הנאמן לו מנעוריו, שהרי השני מרד בו בעבר, ועדיין יש לו עליו טינה בלב, אבל מדת הקב"ה אינו כך, אלא במקום שבע"ת עומדין אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, שאוהב יותר לבעל תשובה מצדיק גמור.

והנה בספר השל"ה [מסכת ר"ה ריש פרק תורה אור] כתב, דצדיק גמור נקרא 'קול שופר', ובעל תשובה נקרא 'תרועה', עוד ידוע שלשון 'שמיעה' הוא מרחוק ו'האזנה' מקרוב, ובזה יובן "כי אתה שומע קול שופר" הצדיק המכונה 'שופר', כי לקולו שומע הקב"ה מרחוק, ואילו "ומאזין תרועה" לבעלי תשובה המכונים 'תרועה' – ולהם מאזין בהאזנה קרובה, ואכן בזה אנו משבחים ומפארים "ואין דומה לך" כי הוא היפך הטבע, אלא השי"ת מצד רחמנות קרוב יותר לבעלי תשובה. ומסיים התולדות וכותב: ודפח"ח. [ובפמ"ג 'אשל אברהם' סימן תקצ"ב סק"א מביא כן בקוצר אמרים בשם הגה"ק רבי חיים ראפפורט אבד"ק לבוב זי"ע].

הרבי ה"פני מנחם" זי"ע מביא דאיתא בשל"ה שגם אם אין הבעל תוקע יודע לכיון הכוונות יכול הבעל מקריא להשלים, ואין כוונתו בזה לכוונה הפשוטה שצריך לכיון ולהוציא השומעים, שזה בודאי צריך התוקע לכיון, ואף יותר מכך, אלא לענין סודות התקיעה, שזאת משלים הבעל מקריא, וקשה להבין השייכות של הבעל מקריא להשלים הכוונות, אבל באמת מרומז כבר במשנה ענין המקריא, שהרי שנינו השני מתקיע, דייקו חכמים בלשונם ולא אמרו תוקע אלא מתקיע, היינו שנותן רשות ומצוה לתקוע, וכמו"כ אמרו רחמנא אמר תקעו (וכשתוקעים בכוונה דרחמנא אמר תקעו ממילא הוי על דעתו של המצוה) וממילא יכול כל שומע לכיון ולהשלים.

עו"א: 'אשרי העם יודעי תרועה ה' באור פניך יהלכון', יודעי גימ' ק' קולות, 'באור פניך יהלכון' באור פניך גימ' מלא רחמים.

רה"י שליט"א: כי עושין הרבה תקיעות מספק מהי תרועה, ובעיני בשר כל הקולות שאינם התרועה הנכונה הם 'קול שופר' בעלמא, אך אצל הקב"ה הכל נחשב כתרועה אמיתית, שהרי יהודים תקעו כך משום שרצו לעשות תרועה, וזהו 'שומע קול שופר' דבשמיעה פשוטה זה נשמע כקול שופר בעלמא, אך הקב"ה

והתחלתי לתקוע..."

כך היה בחטא העגל, אשר מפני גודלו וחומרתו מחל להם השי"ת לגמרי. לא כן בחטא המתאוננים וכיו"ב, שדוקא בהיותו קל יותר, פרע הקב"ה מהחוטאים לאלתר.

על זאת נושאים אנו תפילה, כי אם עצמו עונותינו עד למאד, יכבוש הקב"ה עונותינו ולא ימצה עמנו את הדין, כי מי יוכל לעמוד לפניו בדין. ויחד עם העונות החמורים, מבקשים אנו מהשי"ת כי תשליך במצולות ים כל חטאינו, אף אם קלים הם.

אמרות טהורות שנאמרו ע"י צדיקים זי"ע בענינים שונים:

באחד הפעמים אשר הרה"ק רבי דוד משה מקרעטשניף זי"ע, בהם הפציר בעד כלל ישראל, פנה כלפי שמיא בדברים נרגשים, וזלשה"ק:

רבן של ישראל, דער בארדישטובער רב זי"ע, אמר פעם: "רבונו של עולם! ציוית בתורתך על מצות תקיעת שופר 'יום תרועה יהיה לכם'. לא יותר מארבע תיבות הקדשת לציווי זה. באו חכמינו ז"ל והסתפקו למה בדיוק הכוונה: אלו סוגים של תקיעות, וכמה קולות צריכים להישמע. לבסוף קבעו שיעור של מאה קולות בכל אחד מימי ראש השנה.

"חשוב נא, אבי שבשמים, כמה תקיעות תוקעים בניך מכל בתי הכנסת שבעולם ובכל הדורות, ותמצא יותר ממיליונים ומליארידים תקיעות, שכבר תקעו בניך אהוביך, משום אותם ארבע תיבות שציוית, חוץ מההכנות הקודמות לתקיעות, וחוץ מן הדמעות והיזע אשר מלווים אותם.

"ומה מבקשים אנו ממך בסך הכל? אך תקיעה אחת! תקע בשופר גדול לחרותינו!"

פעם אחת בר"ה שחל להיות בשבת עלה הרה"ק ה"ישמח ישראל" מאלכסנדר זי"ע על הבימה ואמר: שצריכים להתכונן לתקיעת שופר.

אבינו מלכנו זכור רחמיך וכבוש כעסך וכלה וכו' וכל מחלה וכל תקלה וכל קטטה וכל מיני פרעניות וכל גזרה רעה ושנאת חנם מעלינו ומעל כל בני בריתך

שואל מו' רה"י שליט"א [מ"ב ר"ה תשפ"ד]: אמאי בתחילה אומרים 'קטטה', ואחר כך מוסיפים 'ושנאת חנם', והרי היינו הך, ואם צריכים להזכיר את שניהם, הו"ל לומר אותם ביחד 'קטטה ושנאת חנם', ולמה הפסיקו ביניהם ב'וכל מיני פורעניות וכל גזרה רעה' וי"ל שהם שני ענינים, יש 'קטטה' הסמוכה לפורעניות וגזרה רעה, דהיינו קטטה של אינשי אלימי, או מכעס על עניני ממון וחוסר כבוד וכדומה, ולבסוף אחרי שאומרים וכל גזרה רעה, מוסיפים לבקש על 'שנאת חנם' שהיא מחלוקת לשם מצוה, ואנו מבקשים מהרבונו של עולם שיסיר מאתנו גם שנאת חנם שמציגים אותה שהיא לשם מצוה.

תשליך

בשם הגר"א אומרים שהמקור למנהג זה המובא ברמ"א "והולכין אל הנהר לומר פסוק 'ותשליך במצולות ים כל חטאתינו וגו'" – מצינו בספר נחמיה [א-ב]: 'ויאספו כל העם כאיש אחד אל הרחוב אשר לפני שער המים וגו' ויביא עזרא הכהן את התורה לפני הקהל מאיש ועד אשה וכל מבין לשמוע ביום אחד לחודש השביעי'. היה זה ביום ראש השנה – 'ביום אחד לחודש השביעי' – לכן נתאספו כל העם 'אל הרחוב אשר לפני שער המים'.

המהרי"ל כתב: משום דאיתא במדרש זכר לעקידה, שעבר אברהם במים עד צוארו אמר הושיעה ה' כי באו מים עד נפש.

'ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו ותשליך במצולות ים כל חטאתם' [מיכה ז יט]: מסביר ה"משך חכמה" מהו הענין של כבישת העון: כאשר בן מלך חוטא לפני אביו חטאים קלים, אשר ניתן ליפרע מהם במשך הזמן, מענישו המלך טיפין טיפין. אולם אם חטאו הוא חמור ביותר, עד שאין אפשרות ליפרע ממנו אלא רק להורגו, מוחל לו המלך לגמרי, ורק 'ביום פקדי ופקדתי'.

יעקב יצחק'ל [ה"ה רבי יעקב יצחק ממאקאריב שמילא מקום אביו רבי מנחם נחום ממאקאריב אחיו של רבי יעקב ישראל, והיו האחים מחשיבים אותו ביניהם] קומען נישט אריין דאווענען מנחה ערב ראש השנה, ביז מיר זענען מתקן יעדן איד'ס קוואליק נשמה. [אנו האחים עם ר' יעקב יצחק, לא נכנסים למנחה ערב ר"ה, עד שאנו מתקנים את כל נשמות ישראל].

סיפר הרה"ק ה"ישועות משה" מויז'ניץ זי"ע:

אורח הגיע לראש השנה לבית המדרש של זקנו הרה"ק ה"אהבת ישראל" זי"ע מויז'ניץ, ושמע שהדגיש בהטעמה מיוחדת מעוררת לבבות את הפסוק 'נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה', באומרו לפני העמוד בתפילת ליל ראש השנה. ואותו אורח הרה"ק בליבו: איזו מעלה מיוחדת היא "'לא נשבע למרמה", עד שהפסוק מבטיח כי אדם שיש בידו מעלה זו הוא שיעלה בהר ה' וכי איזה אדם, ולו הפשוט ביותר יעז להישבע לשקר?

לאחר התפילה, כאשר עבר יחד עם אלפי המתפללים להתברך "שנה טובה", פנה אליו הרה"ק ה"אהבת ישראל" ואמר לו: "האם הינך מבין, אברך? כאשר הנשמה יורדת לעולם הזה, משביעין אותה: 'תהי צדיק ואל תהי רשע!' ולא הוסיף.

הבין האורח שכוונת הרבי היתה ליישב את תמיהתו בדרך זו: "ולא נשבע למרמה" מתייחס לשבועה שכל אדם נשבע בטרם בא לעולם, וכאשר הוא נשמר מחטא – הרי מתברר למפרע כי שבועה זו לא היתה שבועת שקר, ואדם שאינו חוטא הוא יעלה בהר ה' ויקום במקום קודשו!

הרה"ק רבי אברהם מסטריקוב זי"ע אמר הסבר על כך שרק בתשובה מאהבה נהפכים העוונות לזכויות, ובתשובה מיראה נהפכים לשגגות:

והוא ביאר שהבדל זה בין תשובה מיראה לתשובה מאהבה, אינו רק בעניין זה אלא הוא במהות התשובה.

בעוד החסידים עומדים ותמהים מה לתקיעת שופר בשבת? ביאר להם הצדיק ואמר: אל תחשבו ששכחתי ח"ו ששבת היום, אלא באמת הענין למה אין תוקעין בשבת קודש הוא מחמת גזירת חכמים שמא יעבירונו ד' אמות ברשות הרבים, והא ניחא אם הכינו את עצמם לתקיעת שופר ולא תוקעין מחמת גזירת חכמים, אבל אם לא עשו הכנה אי אפשר לתקוע בכלל... ולזאת צריכים מקודם לעשות הכנה דרבה כדי שנוכל לתקוע, ואז מקיימים אחר כך מצות חכמים שלא לתקוע בשבת מחמת הגזירה דשמא יעבירונו.

ב"אמרי אמת" ליקוטים בקטע ממכתב שכתב לאחד ממקורביו:

"אודות הקויטל שלך, השבתי לך אתמול בקצרה, בליל ר"ה יום א' כאשר אמ"ו [השפת אמת] שליט"א [זצ"ל], שלח כולם החוצה, ואחר שעה ושתיים קודם הסעודה נכנסתי וראיתיו לומד תיקונים בפנים להבות כלפידים, וכאש בוערת, ובפנים שוחקות, ולקח ממני הקוויטל וראהו ולקחו אצל התיקונים והניחו, יותר אין חדשות, גם עתה אין לי פנאי..."

פעם בערב ר"ה, כשמכל הכיוונים נהרו הבאים להסתופף בצילו ביום הכסה, הקהיל פתאום הרבי ה"שפע חיים" זי"ע מצאנו בצהרי היום את בחורי המתיבתא, והגיד לפניהם שיעור מלא חריפות ועמקות בסוגיא ד"נשר" ממסכת חולין ובמסתעף ממנה בשו"ע "יורה דעה" סימנים פ"ב פ"ג. השיעור נמשך כשעה ארוכה מאד, וכאשר השלימו עמד וקרא: "בכח לימוד זה יכולים להתייצב לפני ד' ביומא דדינא".

הרה"ק רבי יעקב ישראל מטשערקאס זי"ע ידוע היה בתפילותיו ובלימוד זכות עבור כל כלל ישראל. מסופר שפעם נכנס רבי יעקב ישראל לתפילת מנחה בערב ראש השנה מאוחר מאד, בראותו שהעולם מתמיה על שאיחר כל כך, אמר: "מיר אלע ברידער, און אונזער רבי

סיפורים לראש השנה

סיפור החסיד ר' בן ציון אוסטרובער ז"ל, ששמע מפ"ק של הרבי ר' העניך מאלכסנדר זי"ע, שסיפור פעם אחת בזה"ל:

פעם אחת לא רציתי לנסוע על ראש השנה למורי, ונסעתי אז מביתי לסטריקוב, כי גם בביתי לא רציתי להיות בר"ה, והיה אז אחר פטירת הרה"ק הרבי ר' פישלי מסטריקוב זי"ע, ודרו שם בניו הרה"ק ר' יעקב זצ"ל, ואחיו הרה"ק זצ"ל. וביליל ר"ה אכלתי תבשיל בל"א בארשט, והיה קושיא גדולה לחסידים על זה – היתכן לאכול בליל ר"ה בארשט, הלא כל העולם אוכלים בר"ה דברים מתוקים, אולם הרה"ק הר"י זצ"ל המליץ עלי בדבר הזה לאמר, הנה הוא אוהב ביותר מאכל הזה והוא עונג יו"ט אצלו. ובבוקר קודם התקיעות למדתי אז במסכת בבא בתרא [קמה]. בסוגיא אי קידושין ניתנו לטיבועין וכו', ועל זה לא היה להם שום תירוץ עוד עלי [היתכן ללמוד בר"ה בבוקר שיעור גמרא שאין לו שום שייכות לעניינא דיומא כמו תקיעות וכיו"ב], אולם אני למדתי אז הגמרא, טאקי וויא גמר"א מאכט ג בריאל מ יכאל ר פאל א וריאל, טאקי ווי מעשה מרכבה, עכל"ק זי"ע.

שנה אחת נכנס הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע לביהכ"נ לתקוע ולהריע, להכרית כל מריע, ובאבנטו תחובים כמה שופרות כגבור החגור בכלי זיינו, ולקח השופר וניסה לתקוע, ולא עלתה בידו והניחו, ולקח שופר אחר וניסה לתקוע ושוב לא יכול, ולקח עוד שופר, עד שלבסוף זרק את השופר, ואמר: "זאל אייוואן בלאזן", ואח"כ לקח את השופר ותקע. למחרת נודע בעיר כי הפריץ שוכב וקודח מחום, ומקלל את הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע, וסיפר שהם היו שלושה מכשפים שרצו להפריע להרה"ק בתקיעותיו, והצדיק גרם שאחד מהם מת, ואחד נזרק ונעלם ואין יודעים להיכן, והוא השלישי שוכב קודח מתייסר במכאוביו.

התשובה בעיקרה היא חרטה על העבר, אמנם צריך גם קבלה לעתיד, אולם העיקר הוא שהאדם שב ומתחרט ומצטער על שנכשל בחטא. והנה באופן החרטה יש הבדל גדול בין השב מיראה לבין השב מאהבה. מי ששב מיראה התשובה היא רק מחמת המורא מהעונש. ולפיכך כל החרטה והצער ממה שחטא הוא ברצונו שאותו החטא לא יתייחס אליו, וממילא לא ייענש עליו, ולכן בתשובה כזו, נהפכים החטאים לשגגות ולא ייענש.

אולם בתשובה מאהבה, האדם שב בתשובה מחמת אהבתו להשי"ת, היינו שמרגיש את צער השכינה על מה שנפגם בעולמות העליונים מחמת חטא זה שחטא, ועל כך הוא מיצר ורוצה לשוב בתשובה. וממילא, בכדי שיתקן פגם זה זה צריך שיהפכו לו הזדונות לזכויות, שרק עי"ז שייך שיתקן את כל מה שפגם בעולמות העליונים, ואז תועיל תשובתו על צער השכינה.

ולכן, רק בתשובה מאהבה העוונות נהפכים לזכויות, שכן זה הדבר מוכרח כדי שיתקן מה שפגם, ואין די שיהפכו לשגגות, שהרי עדיין יש פגם. ולכן יש בכוחה של תשובה מאהבה להפוך לו זדונות לזכויות.

ה"לבוש" בריש סימן תקפ"א: למה אין מתחילין לקרות פרשת בראשית מיד בר"ה שהיא תחילת ברייתו של עולם, והרי קיי"ל בתשרי נברא העולם – אלא כדי לערבב השטן שלא ידע שהוא יום ר"ה. וזה הכוונה 'בכסה ליום חגנו' – שיהא החודש מכוסה בו שלא יזכירוהו, וכיון דאידחי אידחי עד אחר כל הימים טובים, לפי שמאז והלאה אפשר לקרותם בלי הפסק של קריאה של ימים טובים.

ראש כולל נכנס אל הגאון רבי אהרון לייב שטיינמן זצ"ל ושאל: לגבי אברך שהחסיר חודש בגלל שיפוצים בדירתו, והאברך הסכים שיפטרוהו מהכולל, האם אכן יכול לפטרו. תשובה: לא, לא, על דבר כזה לזרוק?! אח"כ הוסיף ואמר לו: אם הקב"ה יתנהג אתך במדת הדין כך, כמו שאתה מתנהג עם אברכים, אוי ואבוי...

זי"ע כי הוא מוכן לפצות כל מה שיתבקש וגם לקנות טלית חדשה.

ויען אבא זי"ע ואמר לו: הלא לא רק הטלית התלכלכה בדם אלא גם אצבעות היד. והמוהל לא הבין, ואבא זי"ע הסביר כי אדרבה יש בכך זכות גדולה מאד, וכפי שכתב הט"ז שהגאון מורנו רבי פייבוש מקראקא ז"ל היה מל בר"ה ולא קינח את פיו ודם המילה, אלא כך היה תוקע בשופר כדי לערב דם מצות המילה בתקיעת שופר. ממילא, סח לו אבא מרי זי"ע, גם אני לא נקייתי את דם המילה ממני. כי חששתי איזו זכות תהיה לנו שהתקיעות והמוספין יעלו לרצון. אלא עתה כאשר יש לנו דם מילה לפנינו, הרי היא עומדת לנו לזכות – שיתקבלו תפילותינו לרחמים ולרצון לפני אדון כל. [א"ה: זכיתי לשמוע זאת מהרבי זי"ע בעצמו].

עוד סיפר הגרדח"א שליט"א:

הגאון רבי יהודה הלוי קמינר זצ"ל [חותנו של הה"ק ה"שפת אמת" זי"ע] מביא בספרו "קול יהודה": שאחר פטירת רבו ודודו ה"חידושי הרי"ם" זי"ע, כאשר נסע אל הרה"ק הרבי ר' העניך מאלכסדר זי"ע לר"ה שנת תרכ"ז, שמע מחסיד אחד בחצה"ק אלכסנדר מאמר נורא בשם הרה"ק סניגורן של ישראל מבארדיטשוב זי"ע, שפעם אחת עמד לראות את הדין והמשפט על ישראל בר"ה וראה שמניחים על כף המאזניים ושוקלים עוונות וזכויות, והניחו שם מטבע אחת וכף החובה נטתה לרעה. לאחר מכן שוב ראה במשפט אצל יהודי אחר שהביאו משפחה שלימה אלמנה ושבעת בניה והניחו אותם על כף זכות והכריעו את הכף לטובה.

התעניין הרה"ק מבארדיטשוב על פשר הדברים וסיפרו לו: כי הראשון גזל מטבע מאלמנה אחת, וזה היה עבורה המטבע האחרון שהיה לה, ובאה לידי צער ומצוק עד אשר מתה. ולכך הניחו את המטבע על הכף לחובתו. המעשה השני אירע עם אדם שריחם על אלמנה ושבעת בניה שהיו נמקים ברעב, ונתן להם פרוטה לקנות אוכל והחיו את נפשם. מיד שאל הרה"ק מבארדיטשוב: הלא לקתה מידת הדין, מדוע אצל הראשון הניחו רק את הפרוטה ואילו אצל השני הניחו

ופ"א נכנס הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע לביהכ"נ, לקיים מצות תקיעת שופר, הרגיש שישנם קטרוגים גדולים, ופנה כלפי העזרת נשים וצעק: "וויבער, גיבט אביסעל טרערן צו שווענקען דעם שופר", וגעו כל הנשים בבכיה גדולה, וירווח להרה"ק וניגש להבימה לתקוע בשופר.

פעם אחת בעת שהרה"ק השר שלום מבעלזא זי"ע נכנס בר"ה לביהכ"נ לתפילת שחרית, ראה ששני אברכים עומדים ומשוחחים ביניהם, ציוה הרה"ק לבנו הרה"ק המוהר"י זי"ע שילך לשמוע מה הם משוחחים ביניהם. ושמע איך ששופכים את מר לבם אחד לרעהו באמרם, באיזה פנים יכולים אנו לעמוד לפני השי"ת ולהתפלל בימים הנוראים, הלא רחוקים אנו מהשי"ת ונמצאים בשפל המצב וכדומה, וסיפר לאביו מה ששמע, אמר לו: דע לך, ששני האברכים הללו בשברון לבם שברו והסירו את כל המחיצות והקטרוגים שהיו למעלה בשמים, וסיפר לו שהיה קטרוג גדול בשמים על בני ישראל על מעשיהם הלא טובים, ובא המליץ טוב והמליץ שעושים הרבה צדקה וחסד, וטען המשטין שגם אצל גוים עושים צדקה וחסד, וא"כ מה יתרונם של בני בכך.

ובשעה שהאברכים הללו דיברו ביניהם בשברון לבם, קפץ המליץ ואמר, אין הכי נמי הגוים גם עושים צדקה וחסד, אבל השברון לב שיש לבנ"י אין אצל הגוים, והם תמיד בגבהות הלב, והביא לראיה את השברון לב של האברכים הללו, ובזה ביטל המליץ את הקטרוגים. וזהו שאנו אומרים בשיר היחוד ליום הראשון 'שברי רוחי הם זבחיך, יעלו לרצון על מזבחיך'.

סיפר הגרדח"א שליט"א:

מעשה רב למדנו אצל האדמו"ר ה"פני מנחם" זי"ע בעת כיהנו כראש ישיבת "שפת אמת", שפעם אחת כובד בסנדקאות בעיצומו של יום ר"ה, ואירע שהמוהל לא השגיח וטליתו הוכתמה בדם המילה. לאחר מכן בעת סעודת היום, עלה המוהל להתנצל ואמר לאבא

את האנשים כולם?

ביני לביני יצא החסיד לרגע קט, והשאיר את הנייר על השלחן, ואבא זי"ע שהיה בחור צעיר ניגש לראות מה כתב החסיד ומה הוא עוסק שם, וראה שהחל לכתוב 'בדחילו'... ולא סיים עדיין תיבת 'ורחימו'. לאחר זמן נכנס החסיד הבעל תפילה סיים לכתוב ומסר את הקוויטל לזקני זי"ע, ואכן ניגש לפני התיבה.

בר"ה היה המנהג שבעלי התפילה הוזמנו להסב עם הרבי לקידושא רבא אחר התפילה. היו שם שני מיני יי"ש, היה משקה חריף 'קוניאק' ומשקה מתוק 'ליקר'. כשפנה הרבי ה"אמרי אמת" לרבי מאיר ושאל אותו מה הוא מעדיף, "וואס האסטו ליב", ענה: "איך האב ביידע ליבער". כלומר את שניהם אני מעדיף... נהנה זקני זי"ע מתשובתו החכמה. והיה אבא זי"ע אומר כי אכן בחר שתי הדרכים גם יחד, וכפי שכתב בפתקא: הן 'בדחילו' [היא היראה, ומשקה חריף מרמז עליה] והן 'ברחימו' [הוא אהבה מידת החסד ובמשקה מתוק יש רמז לזה] עי' מאור ושמש פ' תולדות על הפסוק 'ועשה לי מטעמים'.

הרה"ק רבי אליעזר זוסיא פורטוגל מסקולען זי"ע, היה מפורסם באהבת ישראל העצומה שלו. ר' קלמן דריבן מברוקלין שמע מפיו של הרבי את הסיפור הבא:

כאברך צעיר ברומניה, השפיע הרבי על צעירים ומבוגרים להתקרב לאמונה בה'. הוא שכנע אנשים צעירים שלא יצטרפו לצבא הרומני, מאחר שהעושים זאת מרחיקים את עצמם באופן מוחלט מדרכי היהדות בלא שיוכלו לשוב במקום זה. הוא עודד אותם להצטרף לישיבה אשר שם ילמדו תורה, ואשר צעד זה ישאירם נאמנים למסורת אבותיהם ולמורשתה.

יום אחד הלשין מאן דהו לשלטונות רומניה על הרבי שהוא מדריך צעירים כיצד להימנע מלשרת בצבא. השלטונות בדקו את הדבר ומצאו שאכן הטענה צודקת. הם תפסו את הרבי וכלאו אותו בצינוק לבדו בתא מלוכלך וחשוך, ולקחו ממנו את הכיפה ואת משקפיו.

הרבי היה אדם חלש וחולני, ובראותו את מצבו בתא הקר והלח, אשר המקום היחיד שיכול לשבת או לנוח

השיבו לו מן השמים יסוד חשוב: הראשון לא התכוון להמית את הנפשות חלילה, וכל מחשבתו הייתה רק לגזול פרוטה ולפי שהולכים אחר הכוונה, אין מן הדין להניח כל מה שאירע בעקבות הגזילה. משא"כ השני, בנותנו את הפרוטה, רצה והתכוון להחיות נפש הרעבים ולכן מן הדין שיניחו על כף המאזניים את כל האנשים וכל המשפחה שהציל במעשה ובכוונתו, דנשמת המעשה הטוב הזה.

הלהיב הרה"ק מבארדיטשוב על כך, וביאר בזה את המאמר [בפיוט 'גדל אלוקים'] "גומל לאיש חסד כמפעלו נותן לרשע רע כרשעתו", כי לאיש חסד הקב"ה גומל לו כפי מפעלו – כל מה שיצא ונפעל מפעולתו הטובה, ואילו לרשע – משלמים רק רע כפי רשעתו ולא יותר, ובזה יתירה מידה טובה ממידת הפורענות.

עוד סיפר הגרדח"א שליט"א:

סיפר כ"ק אדמו"ר בעל ה"פני מנחם" זי"ע על אביו הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע: אשר בראשית שנות הזעם, בר"ה שנת ת"ש, היה בעיר ווארשא והסתתר שם בדירה קטנה, והיו שם עימו בקושי כשני מניינים חסידים. לעומת אלפי חסידים שהסתופפו בצילו בשנים קודמות. ובכל זאת ראו נהרה ושמחה על פניו בשעה שבירך את קהל מתי המעט שהסתופף שם בברכת "שנה טובה", לא פחות משמחתו הגדולה לברך בשנה הקודמת לכך את קהל אלפי רבבות ישראל שחסו בצילו בבית מדרשו בגור.

באותה שנה, החסיד רבי לייבל לנדשטיין [לייבל מאיר'ס] הי"ד, מי ששימש כסדר בעל התפילה בגור בר"ה 'שחרית', התמנה כעת לשמש כבעל תפילה ב'מוספין', ולפני החג רצה להיכנס עם קוויטל ולבקש שיזכה להיות שליח הגון ויתקבלו תפילותיו לרחמים. הלה התיישב בחדר החיצוני ונערך לכתוב את הפתקא תוך שהוא מחשב בליבו ושוקל כל מילה וכל תיבה בטרם יכתוב. כותב מילה אחת, ושב ומתהלך זמן מה כשהוא אחוז שרעפים, שב וכותב מילה נוספת, ושוב ממשיך בהכנותיו בחרדת הקודש.

שהתפלל מדי יום, הרבי החליט שהוא אינו ממשיך הלאה עד שיפענח מדוע המילים הללו מוזכרות כאן – הוא חזר על המילים שוב ושוב, כשהוא מנסה להעלות תשובה במחשבתו.

לאחר זמן ממושך, עלה הדבר בידו. הוא היה מלא התרגשות ושמחה, מפני שכעת הרגיש שהוא מבין מדוע "גוזר ומקיים" אכן מתאים לתפילה זו. המילה "מקיים", חשב הרבי, יש לה שני מובנים: בנוסף לפירוש "מוציא לפועל", פירושה הוא ג"כ: נותן כח לסבול, להתגבר ולהחזיק מעמד. זוהי הכוונה כאן: לפעמים ה' צריך לגזור דבר מה על בני אדם. הוא חייב להעניש, על כל סיבה שה' מוצא לנכון. אך באותו הזמן, ה' נותן את הכח והיכולת לסבול ולהתגבר, על מנת שהאדם יוכל לעמוד בגזירה. זוהי הכוונה במילים "גוזר ומקיים".

הרבי הבין שהוא עצמו, באותו זמן, נמצא ב"גזירה". אך מאותו רגע ואילך הוא הסתכל על מצבו בחיוביות מפני שידע שה' גם "מקיים" אותו כדי שיוכל לעמוד בגזירה. הוא כבר לא היה במצב של ייאוש. הוא החל להאמין שזהו ענין רק של זמן עד שיינצל.

ואכן, לאחר ימים מספר, בהתערבותם של אנשים מבחוץ, שוחרר הרבי מידי השלטונות הרומנים. מדי שנה, ביום השנה לשחרורו מבית הכלא היה הרבי מכנס את חסידיו ואנשי שלומו, ומספר להם מקרה זה, ומסביר את פירוש החדש והמעודד שמצא במילים "גוזר ומקיים". בכך היה הרבי מעודד את כל הנאספים שלעולם אין להישבר במצבים קשים, מפני שהשי"ת גם בעת גזירה נותן כח להולכים בדרכיו.

מעשה שהיה אצל הרה"ק רבי יוסף מקאסאן זי"ע בעל ה"בני שלשים":

באחד השנים בזקנותו התעטף וכיסה פניו בטליתו ביומא דר"ה וניסה להתחיל לתקוע בשופר כמצות היום, אך משום מה לא הצליח להוציא שום קול מן השופר, לאחר זמן מה הרים את טליתו מעל פניו וניסה שוב לתקוע, ואכן אז הצליח לתקוע בקול גדול וברור.

בו היה האדמה הקרירה והמעופשת, דימה שסופו קרב. הרבי רצה להתפלל, אך ראשו לא היה מכוסה, לכן משך את החליפה שלבש מעל לראשו והחל לפזם בקול את התפילות בע"פ.

תפילת שחרית גם ביום רגיל נמשכה אצלו לפעמים מספר שעות, וק"ש בתפילת ערבית הייתה עשויה להימשך 25 דקות. גם על פי סדרי התפילה הרגילים שלו דקדק תמיד בכל מילה שבתפילה, אך המצב המיוחד שהיה שרוי בו הוצרך לדקדק יותר, ושם, בבית הכלא, לא היה כל ענין שיתפוס את זמנו או ידרוש את תשומת לבו.

הוא החל להתפלל תפילת שחרית, כשכל מילה נאמרה ברגש מעומק הלב, כל משפט נהגה בצירוף הפסקות למחשבה מעמיקה. הרבי הגיע לתפילת "ברוך שאמר". התפילה המכילה רצף של שבחים שאנו מברכים את ה', בהבטים שונים זה מזה. הרבי התרכז בכל משפט בדרך שמעולם לא נהג לפני כן: "ברוך שאמר והיה העולם, ברוך אומר ועושה ברוך גוזר ומקיים"...

כשהגיע לחלק האחרון, צמחה בראשו שאלה: מדוע יוזכרו כאן מילים אלה, הרי הן נראות יוצאות דופן בתוך תפילה זו, בדרך כלל, משמעות המילה "גוזר" היא הנהגה קפדנית ולא רצויה לבני אדם, יתירה מזו, אנו אומרים שהוא לא רק גוזר גזירות, אלא גם מקיים אותם. ולבאורה, הרי כל המשפטים האחרים של תפילה זו מתארים את מדת הרחמים של הנהגת ה': "ברוך מרחם על הארץ ברוך משלם שכר טוב ליראיו, ברוך חי לעד וקיים לנצח", וכן הלאה, כיצד מתאימות לכאן המילים "גוזר ומקיים"?

הפך הרבי בדעתו והרהר: הרי השאלה על אודות המילים הללו כל כך ברורה, כיצד אפוא הוא לא חשב על כך קודם לכן? הלא במשך שנים על שנים הוא אומר את התפילה הזו מדי יום ביומו, וכיצד אף פעם לא עלתה במחשבתו השאלה שהמילים "גוזר ומקיים" נראות שלא במקומן, מדוע לא חשב על כך קודם לכן?

נפשו היתה עגומה עליו, מפני שחשב שכנראה עד היום לא התפלל בכוונה הנכונה של המילים בתפילות

בקפידה את כל השטח, ועד שהבינו שהקולות הגיעו מכיוון היער – הספיק רבי יצחק להעלים מעיניהם...

"עברו מאז תשעה חודשים" – סיפר רבי יצחק – "במשך כל הזמן הזה לא ראיתי את בני, לאחר תשעה חודשים הוא השתחרר, בחסדי השי"ת, ממחנה הכפייה".

הוא פנה אלי ואמר לי: "אבא! אני רוצה לספר לך סיפור, שאני יודע מראש שלא תאמין לי שהוא קרה, ובכל זאת אספר לך, כי כך היה המעשה!"

לקראת ראש השנה שעבר, דאגתי מאוד שלא אזכה לשמוע קול שופר. והנה ביום ראש השנה, בעלות השחר, ירד מלאך מן השמים ותקע שלושים תקיעות! כיוונתי את ליבי לצאת ידי חובה, אבל יש לי בעיה אחת: האם מלאך שתוקע בשופר יכול להוציא אחרים ידי חובה? הרי מלאך אינו 'בר חיובא' ומי שאינו 'בר חיובא', כמו חרש או קטן, אינו יכול להוציא אחרים ידי חובתו?..."

"בני" – ענה רבי יצחק – "הסר כל ספק ודאגה מלבך! יצאת ידי חובה!..."

ה"בעל תוקע" אצל הרה"ק ה"ישמח ישראל" זי"ע היה מפציר ברבו מידי שנה בשנה שילמד אותו כוונות התקיעות, אך רבו לא נענה לבקשתו. ורק בשנה האחרונה לחייו כאשר ביקש ממנו ללמדו הסכים ה"ישמח ישראל" ואמר לו שילמד את סדר התקיעות ובזאת פתח ואמר לו:

"סוד התקיעות היא מדת 'אהבת ישראל'. ושמה תחשוב שחייב אדם לאהוב רק את החסידים, אין הדבר כן, כי גם את מי שהוא שומר שבת ושאר מצוות חייבים לאהוב, ושמה תאמר שרק יהודי שומר תו"מ צריך לאהוב, אין הדבר כן, אלא גם יהודי הבא לביהכ"נ רק בשבתות וימים טובים צריך לאהוב. ושמה תאמר שבזאת נגמר החיוב, אין הדבר כן, אלא אף מי שכל השייכות שלו ליהדות מסתכמת בזה שהוא מבקר בר"ה בביהכ"נ ויוה"כ גם אותו חייבים לאהוב. ושמה

בעת עריכת השולחן הטהור הסביר לחסידיו בדרך צחות מדוע עלתה לו לתקוע בשופר לאחר שהעלה את הטלית מעל פניו, וכה אמר: "כאשר כיסיתי את פני לא הצליח הבעל דבר לראות מי הבעל תוקע, ולכן חשש מפני עד מאד והשתדל בכל כוחו למנוע בעדי מלתקוע, ולכן כאשר הרמתי את הטלית וגיליתי את פני שיובל לראות מי אני, אזי אמר הבעל דבר בביטול, 'אה, זה אתה יוסל'ע, אתה יכול לתקוע, ממך אינני מפחד'..."

סיפור הרה"ג רבי מאיר צימרוט שליט"א:

רבי יצחק זילבר זצ"ל היה יהודי שכולו מסירות נפש להשי"ת ולתורתו הקדושה.

רבי בן ציון, בנו של רבי יצחק, נשלח בהיותו ברוסיה, לעבוד במחנה כפיה צבאי. מסביב למחנה היתה שמירה הדוקה, יומם ולילה. חיילים עמדו בתוך מגדלי שמירה גבוהים, לצפות אם אין תנועה של אויב מסביב, רק בצדו האחורי של המחנה לא היתה שמירה וזאת משום שהיה שם "יער בראשית" – יער גדול שלא דרכה בו כף רגל אדם מששת ימי בראשית, מהצד הזה לא היה חשש שיבואו אויבים, ולכן לא היה צורך להציב שם שמירה.

והנה, מתקרב ראש השנה, ורבי בן ציון החל דואג: מה יהיה על מצוות תקיעת שופר בראש השנה?

גם אביו, רבי יצחק, דאג לבנו... כיצד יעבור עליו חלילה, ראש השנה בלי שופר?

בערב ראש השנה הכין רבי יצחק "עירובי תחומין", ובמשך כל ליל ראש השנה צעד ברגליו בין עצי היער! בעלות השחר הצליח להגיע לשער האחורי של המחנה.

הוציא את השופר מכיסו, תקע שלושים תקיעות, וברח...

כל המחנה התעורר לתחיה, החיילים זינקו לעמדותיהם והיו בטוחים שהחלה מלחמה... הם סרקו

תחשוב שרק אותם צריך לאהוב, אין הדבר כן, אלא אף יהודי "דייטש" ששכח לגמרי מיהדותו רח"ל, וביוהכ"פ בבוקר יוצא על סירה קטנה וצד לעצמו כמה דגים, וחוזר לביתו וצולה את הדגים ואוכלם, ואז נזכר מה ששמע מאבותיו שהיום יום מחילה וסליחה, ולכן נכנס לבית הכנסת ומבקש מהקב"ה שימחול לו, גם יהודי כזה צריך לאהוב...".

בבעלזא היה חסיד מפורסם ושמו רבי מרדכי פעלץ זצ"ל, שנה אחת בר"ה השכים קום ויצא לבית הטבילה, ואח"כ המשיך בדרכו לביהמ"ד, אך בדרך שמע קול אנחה וגניחה מבעד לאחד החלונות, מיד התקרב לפתח הבית ואז שמע יותר את הגניחות של יהודי זקן שאינו מרגיש טוב. כמובן שהחסיד נכנס תיכף לתוך הבית וכיון שמצא את הזקן שוכב בחדר קר מיהר לחפש אחר עצים, ובעצם היום הזה הדליק את התנור כדי לחמם את החדר, וכך שימשו בנאמנות במשך כמה שעות, ורק לאחר שראה שהחדר חומם כראוי והזקן התאושש ומרגיש טוב, אז יצא בדרכו לביהמ"ד. והגיע בעת שהחזן זעק ואמר "המלך" בקול רם כמנהג ישראל בר"ה, ונאלץ למהר בתפילתו מבלי להאריך בפסוקי דזמרה כדרכו מימים ימימה. אמנם לאחר התפילה ניגש אליו הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע ואמר לו: "האסט היינט זייער הייס גידאווענט" [התפללת היום בחמימות והתלהבות], שהרגיש על תפילתו שבקעה רקיעים, השיב החסיד באותו מטבע "איך האב טאקע אה-געהייצט" ... [שרימז על זה שחימם את בית הזקן].

שופר מיוחד היה בידיו של הגה"צ רבי אריה לוי זצ"ל, אותו קיבל במתנה מהגאון רבי חיים ברלין זצ"ל, רבה של מוסקבה לשעבר, בנו של הנצי"ב זצ"ל. שופר זה שימש את רבי אריה להכרזה על כניסת השבת, ע"י תקיעה ארוכה לארבע רוחות השמים, ובשופר זה אף היה תוקע לחולים ונדכאים, אשר נבצר מהם לבוא לבית הכנסת לתקיעת שופר.

מיוחד ומיוחד היה שופר זה, כפי שסיפר עליו רבי חיים

ברלין בעצמו:

כאשר הייתי רבה של מוסקבה, גזרו הרוסים על היהודים גזירות רבות, פעילות יהודית היתה מסוכנת מאוד, והנה חודש אלול בא, והשופר היחיד שהיה בבית הכנסת נסדק ונפסל. בכל האיזור לא נמצא שופר כשר אחר, וכבר לא היה די זמן להביא שופר כשר מחוץ לגבולות רוסיה.

בצר לי הבנתי שכנראה זו תהיה השנה הראשונה, בה לא יזכו תושבי מוסקבה היהודים לשמוע קול שופר.

ליל התקדש החג, השמש שקעה ויום הדין הנה בא, ושופר אין. רבי חיים שב מבית הכנסת, סעד את סעודת החג, והתיישב ללמוד הלכות שופר. "הלימוד יעלה לרצון לפני שומע קול תרועת עמו ישראל – כאילו תקעו בשופר" הרהר ...

למחרת, עם זריחת החמה, יצא רבי חיים מביתו לכיוון בית הכנסת, והנה הוא רואה לנגד עיניו בפינת הרחוב, עגלה עמוסה חפצים ישנים, ומקומו של העגלון מקושט בקישוטים שונים, ביניהם שופר! רבי חיים לא האמין למראה עיניו ... הלא זהו שופר אמיתי !!! שופר ממש!!!

רבי חיים ניגש לעגלון ושאל אותו: "מנין לך שופר זה?", "סלח לי כבוד הרב" – רעד קולו של העגלון – "לא ידעתי שזה שלך" ...

רבי חיים לא נרתע, והמשיך לחקור את העגלון אודות השופר, כדי לדעת אם הוא נעשה ביד ישראל והוא כשר למצווה. העגלון סבר שרבי חיים הוא הרב של בית הכנסת ממנו לקח את השופר, וחשש שמא הוא יסגיר אותו לשלטונות, ובתמורה להבטחה שרבי חיים לא יעשה כן, נתן לו את השופר וסיפר לו כי חובב חוצצרות הוא, והוא גנב אותו מביהכ"נ הסמוך לביתו.

שופר זה נדד עם רבי חיים בכל מסעותיו, וכאשר הגיע לארץ ישראל מסר אותו לרבי אריה לוי שעשה בו מצוות רבות וזיכה בו את הרבים.

סיפור הגאון רבי אהרן וואלקין זצ"ל רבה של פינסק:

בתקופה בה למד בישיבה בוולאז'ין, חלתה אשתו של ראש הישיבה, הגאון הנצי"ב זצ"ל, ונטתה למות. שלח הנצי"ב לקרוא לאנשי הח"ק, וכאשר התייצבו לפניו שאלם מהו השכר שיגיע להם עבור קבורה וכל צרכי המת, ולאחר שהשיבו לו שילם להם את הסכום שבו נקבו.

תממו האנשים עד מאד על שהנצי"ב מזדרז עוד בחיי הרבנית, כביכול רוצה הוא להיפטר ממנה, והלא עדיין לא עצמה את עיניה, ועדיין חיה היא, ואין אדם מקדים פורענות לעצמו!

הרגיש הנצי"ב בתמיהתם. 'ראו נא' הסביר להם, 'כל מה שעשיתי לא עשיתי אלא בכדי לעשות לה סגולה ולהמציא מזור לחוליה'.

והוסיף והסביר: הלא אמרו חז"ל [ביצה טז.]: כל מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה, כי ביום הזה חותך הקב"ה חיים לכל חי, ובכלל זה גם את שכרם של אנשי החברא קדישא, המתפרנסים ממיתתם של אנשים אחרים, גם עליהם נגזר כמה יקבלו בכל שנה על עבודתם בקבורת הנפטרים. נמצא לפי זה, שכאשר נגזר על רשע למות והוא שב בתשובה שלימה, אפשר שלא יבטלו את רוע הגזירה, שהרי אם לא ימות – יפסידו אנשי הח"ק את השכר שכבר נקצב להם וכאשר "חב לאחריני" אין נוגעים אפילו כמלוא נימא, וכמאמר חז"ל [שבת ל.]: אין מלכות נוגעת בחברתה. משום כך, סיים הנצי"ב, ביקשתי לשלם לכם את השכר שיגיע לכם ממיתתה, ועתה אין עוד מעצור מצדכם, ותוכל הגזירה להתבטל!

סיפור כ"ק האדמו"ר מטמשאור – ב"ב שליט"א:

שמעתי מ"הויז בחור" של הרה"ק רבי איציקל מפשעווארסק זי"ע שהיה נוכח בעת שנסע לשהות בימי ראש השנה אצל הרה"ק מסאטמאר זי"ע, אשר בעת שנכנס לחדר הרה"ק לקבל שלום, שאלו הרה"ק מה ראה לבוא אליו, סיפר לו הרה"ק מפשעווארסק שהוא בא לשהות אצל הרבי בראש השנה, התפלא הרה"ק מסאטמאר 'והלא יש לכם ביהמ"ד לנהל... השיב הרה"ק מפשעווארסק: שעם כל זה ראה הוא להגיע אל הרבי לראש השנה. הדבר לא מצא חן בעיני

הרה"ק מסאטמאר, אשר רבי עזב את עדתו ובא אליו לר"ה, והורה לו שיחזור לביתו לנהל את התפילות בהשתתפות חסידיו, ואף התרה בו: "אם לא תחזור לאנטווערפן, לא אכנס לתפילות לביהמ"ד..."

פתח הרה"ק מפשעווארסק וביאר את טעמו: היו היה אברך שהסתופף בצל הרה"ק רבי חנה מקאלשיץ זי"ע, ופעם אחת ניגש לפני הרה"ק קודם הימים הנוראים, ואמר לו שברצונו לקיים בהידור את אשר אמר האר"י הק' שמי שאינו מוריד דמעות בר"ה הוי זה ראייה שאין נשמתו מתוקנת, אך מה יעשה שמטבעו אינו מוזיל דמעות כלל וכלל. יעץ לו הרה"ק מקאלשיץ סע לשהות בר"ה באורשווא [שם כיהן הרה"ק מסאטמאר כרב באותה תקופה] ובהשראת הרב דמתא בוודאי יזלו דמעותיו בר"ה. כך עשה האברך, ובחזרתו סיפר שאכן כאשר שמע את קול הרה"ק כאשר החל לומר הדרשה קודם תקיעת שופר, נפתחו עיניו וזלגו דמעות כשני מעיינות...

הפטיר הרה"ק מפשעווארסק: כאשר שמעתי סיפור כזה, וכי אוותר להיות אצלכם בר"ה, ולו פעם אחת... ענה הרה"ק: נו, אתה לא חייב להאמין לכל מה שאתה שומע... השיב הרה"ק מפשעווארסק: אכן לא הייתי מאמין למעשה זה, אם לא אני בעצמי הייתי בעל העובדא...

זכותם תגן עלינו**אחי וידידי****בפרוס השנה החדשה****נתפלל ונשוב בתשובה שלימה****כדי שיגזר גזר דיננו לטובה****ויתמלאו כל משאלותינו לטובה ולברכה****יחד עם כל העם נזכה במהרה****לשמוע את קול השופר גדול יתקע****ונזכה לגאולה השלמה במהרה****ולשמחה ונחת מכל צאצאינו לתפארה****בברכת****לשנה טובה תכתבו ותחתמו לאלתר****ידידכם אוהבכם**